

ÉMILE ZOLA

HEDELMÄLLISYYS

ЭМИЛЬ ЗОЛЯ

Hedelmällisyys

«Public Domain»

Золя Э.

Hedelmällisyys / Э. Золя — «Public Domain»,

Содержание

ENSIMÄINEN OSA	5
ENSIMÄINEN KIRJA	5
I	5
II	15
III	22
IV	31
V	39
TOINEN KIRJA	49
I	49
II	57
III	66
IV	76
Конец ознакомительного фрагмента.	78

Émile Zola

Hedelmällisyys: Romaani

ENSIMÄINEN OSA

ENSIMÄINEN KIRJA

I

Pienessä talossa metsän rinteessä, jossa he olivat asuneet kohta kuukauden, oli Mathieulla sinä aamuna kiire ehtiäkseen kello seitsemän junaan, jolla hän joka päivä meni Janvillestä Pariisiin. Kello oli jo puoli seitsemän, ja heidän talostaan oli runsaasti kaksi kilometriä Janvilleen. Sitten tuli kolmen neljänneksen matka ja vielä vähintään kolme neljänneksen matkaa pohjoiselta rautatieasemalta de Grenellen bulevardille, niin että hän ei ennättänyt konttooriinsa tehtaalle ennenkuin noin puoli yhdeksän seutuvilla.

Hän oli jo suudellut lapsia, jotka onneksi nukkuivat, sillä he eivät koskaan tahtoneet päästää häntä menemään, vaan kietoivat pienet kätensä hänen kaulaansa, nauroivat ja suutelivat häntä. Kun hän nyt äkkiä tuli makuuhuoneeseen, oli hänen vaimonsa Marianne vielä vuoteessa, mutta hereillä ja puoleksi istuvassa asennossa. Marianne oli vetänyt uutimen syrjään; koko säteilevä toukokuun aamun valaistus tulvasi sisään ja verhosi hänen neljänkolmatta vuotiaan terveen ja kukoistavan ihanuutensa iloiseen päivänpaisteeseen. Mathieu, joka oli kolmea vuotta vanhempi, jumaloitsi vaimoaan.

"Minulla on kiire, lemmikki, minä pelkään myöhästyväni junasta. – Niin, koeta nyt tulla toimeen; sinullahan on vielä kolmekymmentä souta?"

Marianne nauroi, ja hän oli ihastuttava paljaine käsivarsineen ja komeine hajallaan olevine hiuksineen. Ainaista rahanpuutetta, joka oli heidän uudessa taloudestaan, kesti hän iloisella mielellä. Hän oli mennyt naimisiin seitsentoista vuotiaana, Mathieu kahdenkymmenen, ja heillä oli jo neljä lasta.

"Meillähän on viimeinen päivä tänään, ja sinä saat illalla palkkasi. Huomenna minä maksan pikkuvelat Janvillessä. Ainoastaan Lepailleurin laskut – maidosta ja munista – ovat ikäviä, he näyttävät aina siltä kuin luulisivat, että heitä tahdotaan pettää. Kolmekymmentä souta, rakkaani! Sillä me elämme hyvästi."

Hän yhä hymyili ja ojensi Mathieutä kohden jäntevät, valkeat käsivartensa tavalliseen jäähyväisten ottoon.

"Mene nyt, koska sinulla on kiire. Minä tulen sinua odottamaan illalla pienen sillan luokse."

"Ei, ei, minä tahdon, että sinä menet maata. Sinähän tiedät, ett'en minä voi olla Janvillessä ennenkuin puoli kaksitoista, ja silloinkin täytyy minun ehtiä junaan neljänneksen yli kymmenen. Oh, tällaista päivää! Minun on täytynyt luvata Morangereille syödä aamiaista heidän luonaan, ja illalla pitää Beauchêne päivälliset eräälle ostajalleen ja minun täytyy olla mukana. Mene sinä vaan maata ja nuku kuin kiltti lapsi, kunnes minä tulen."

Marianne pudisti hymyillen päätään, mutta ei luvannut mitään.

"Älä unohda mennä isännän luokse sanomaan, että lasten kamarin katto vuotaa", muistutti hän. "Vaikka tuo monia miljoonia omistava herrasväki Séguin du Hordel vuokraa meille tällaisen harakanpesän kuudesta sadasta frankista, niin emmehän sentään tahdo kastua läpitse kuin paljaan taivaan alla."

"No, tuonhan minä varmaankin olisin unohtanut. Mutta nyt minä menen heidän luokseen, sen lupaan."

Ja Mathieu kietoi käsivartensa Mariannen vyötäisten ympäri, jäähyväishetki piteni, sillä hän ei tahtonutkaan lähteä. Marianne nauroi taas ja vastasi hänen suuteloihinsa. Heidän rakkautensa oli tervettä, voimakasta ja iloista, he olivat kasvaneet toisiinsa kaikista olemuksensa juurista, he olivat yksi ruumis ja yksi sielu.

"Kas niin, lemmikki, mene nyt. Äläkä unohda sanoa Constanceille, että ennenkuin hän muuttaa maalle, pitää hänen tulla tänne Mauricen kanssa."

"Kyllä, kyllä minä sanon siitä hänelle. Hyvästi nyt iltaan asti, lemmikki."

Mutta Mathieu tuli vielä takaisin, likisti Mariannen lujasti rintaansa vasten ja painoi hänen huulilleen pitkän suutelon, johon tämä lämpimästi vastasi. Ja sitten kiirehti hän pois.

Tavallisesti käytti hän omnibusta, kun hän tuli pohjoiselle rautatienasemalle. Mutta niinä päivinä, kun talossa oli vaan kolmekymmentä souta, kulki hän pelottomasti jalan. Se oli muuten hyvin kaunis tie: Lafayetten katu, ooppera, place de la Concorde, Cours la Reine ja sitten Alman silta ja quai d'Orsay.

Beauchênen tehtaat olivat aivan quai d'Orsayn päässä, Fédérationin kadun ja Grenellen bulevardin välissä. Siinä oli suuri nelikulmainen tontti, jonka yhdessä kulmassa oli kaunis kivinen asuintalo, minkä Léon Beauchêne, nykyisen omistajan Alexandren isä oli rakentanut. Balkongilta näkyi Seinen tuolla puolen Passyn kukkula korkeine viheriän kasvullisuuden verhoamine taloihin ja oikealla puolella kohosivat Trocadéropalatsin korkeat tornit. Fédérationin kadun puolella oli vielä puutarha ja pieni talo, se vaatimaton asumus, johonka Léon Beauchêne oli tyytynyt sinä ankaran työn sankarillisena aikana, jolloin hän oli laskenut perustuksen rikkaudelleen. Tehtaat ulkoahuoneineen – kokonainen rykelmä harmaita rakennuksia, joitten keskestä kohosi kaksi mahdottoman suurta savupiippua – olivat valloittaneet tontin etäisemmän osan ja sen osan, joka oli Grenellen bulevardin varrella, missä kaikki loppui korkeaan, ikkunoita vailla olevaan muuriin. Tämä suuri ja hyvin tunnettu konepaja rakensi etupäässä maanviljelyskaluja alkaen mitä suurimmista koneista pieniin, nerokkaisiin työkapineihin, joitten valmistamiseen vaaditaan erityistä taitoa. Ja paitsi satoja joka päivä työssä olevia miehiä, oli siellä työpaja viidellekymmenelle naiselle, jotka kiilloittivat.

Käytävä tehtaisiin ja konttooriin oli Fédérationin kadun puolella, ja siellä oli leveä portti, josta nähtiin suuri piha, jota peitti aina mustana oleva kivitys, ja höyryävä vesi usein lorisi ojanteissa. Paksu savu hulmahteli pitkistä savupiipuista, sähiseviä höyrypilviä tuli ulos katoista, ja kumea jyrinä pani maan tärisemään todistaen, kuinka tarmokkaasti ja herkeämättä siellä sisällä työskenneltiin.

Keskirakennuksen kello oli kahdeksan ja kolmekymmentäviisi minuuttia, kun Mathieu meni yli pihan piirustuskonttooriinsa. Kahdeksan vuotta oli hän jo ollut työssä tässä tehtaassa, johon hän oli tullut yhdeksäntoista vuotiaana piirustusapulaiseksi sadan frankin kuukauspalkalla suorittettuaan sitä ennen loistavat erikoistutkinnot. Hänen isänsä, Pierre Froment, jolla vaimonsa Marien kanssa oli ollut neljä poikaa, Jean, Mathieu, Marc ja Luc, tahtoi antaa heidän noudattaa kutsumustaan, mutta oli kuitenkin antanut jokaisen oppia jonkun ammatin. Léon Beauchêne, liikkeen perustaja, oli ollut jo kuolleena vuoden ajan, ja hänen poikansa Alexandre oli äskettäin astunut sijalle ja nainut Constance Meunierin, hyvin rikkaan tapettitehtailijan tyttären Maraiskorttelista, kun Mathieu sai paikan tehtaassa nuoren isännän luona, joka oli tuskin viittä vuotta häntä vanhempi. Ja siellä oppi hän tuntemaan Alexandren köyhän serkun, kuusitoistavuotiaan Mariannen, jonka kanssa hän vuoden kuluttua meni naimisiin.

Kaksitoista vuotiaasta asti oli Marianne ollut riippuvainen sedästään Léon Beauchênestä. Eräs hänen veljensä Felix Beauchêne, seikkailuhaluinen ja levoton sielu, oli, koettuaan ensin turhaan eri aloja, lähtenyt vaimonsa ja tyttärensä kanssa Algériin etsimään onneansa. Hänen maanviljelyksensä siellä oli kukoistava, kun ryövärielämä äkkiä alkoi uudelleen; mies ja vaimo murhattiin, ja pikku tytön, joka pelastui kuin ihmeen kautta, täytyi etsiä turvaa setänsä luota, joka oli hyvin hyvä hänelle niinä kahtena vuotena, mitkä hän vielä eli. Mutta Alexandre oli sellainen toveri, että

hänen kanssaan ei aina ollut hyvä tulla toimeen, ja vielä suuremmalla syyllä voi sanoa samaa Sérafinestä, ilkeästä ja turmeltuneesta tytöstä, joka onneksi kuitenkin jätti häpeällisellä tavalla talon melkein heti tullessaan kahdeksantoista vuotiaaksi: hän pakeni erään vapaaherra de Lowiczin kanssa, oikean vapaaherran, vaikka olikin petturi ja väärentäjä, ja tälle täytyi antaa Sérafine vaimoksi ja kolmesataatuhatta frankia myötäjaisiksi. Sittenkuin Alexandre isänsä kuoleman jälkeen nai Constancen, joka toi puolen miljoonaa pesään, tunsu Marianne itsensä vielä vieraammaksi ja yksinäisemmäksi tuon uuden sukulaisensa rinnalla, joka oli laiha, kuiva ja vallanhimoinen olento, ja joka tykkänään vallitsi talossa. Mutta Mathieu oli siellä, ja tarvittiin ainoastaan muutamia kuukausia, kun jo syttyi noiden kahden nuoren välillä vahva, terve ja kaunis rakkaus, ei tuollainen sähköisku, joka heittää kaksi rakastavaista toistensa syyliin ilman sitä kunnioituksen tunnetta, sitä hellyyttä, sitä uskoa, sitä molemminpuolista varmuutta onnesta toistensa omistamiseen nähden, jotka juuri luovat eroittamattoman avioliiton. Ja ilomielin menivät he naimisiin omistamatta soutakaan, ilman muuta pääomaa kuin tyhjentyvätön rakkaus. Mathieun palkka kohotettiin kahteen sataan frankiin kuukaudessa, ja hänen uusi sukulaisensa Alexandre antoi ymmärtää, että he voisivat tulla liikekumppaneiksi joskus tulevaisuudessa.

Mathieu Froment tuli vähitellen sellaiseksi, että ilman häntä ei voitu tulla toimeen. Nuorella isännällä, Alexandre Beauchênellä, oli ollut ankara pula. Myötäjaiset, jotka isän oli täytynyt maksaa saadakseen Sérafinen naimisiin, ja muut suuret menot, joita tuo uhmaileva ja turmeltunut olento sai aikaan, olivat pakoittaneet hänen vähentämään liikepääomaansa. Kuolemansa jälkeisenä päivänä huomattiin, että isä oli tehnyt itsensä syylliseksi tuohon tavalliseen ajattelemattomuuteen, ett'e ollut tehnyt testamenttia. Sérafine oli nyt voitonhimoisena ryhtynyt vastustamaan veljensä etuja, vaatinut pesästä omaa osaansa ja tahtonut pakoittaa hänen myymään konepaja. Omaisuus olisi siten tullut hajoitetuksi, liike paloitetuksi ja hävitetyksi. Beauchêne vapisi vieläkin pelosta ja vihasta, ja hän oli iloinen siitä, että hänen lopultakin oli onnistunut ryöstää aseet sisarensa käsistä maksamalla tälle puhtaassa rahassa perintöosansa, ja pikemmin runsaammalla mitalla kuin Sérafinen todellisuudessa olisi tullut saada. Mutta hänen kassansa oli tullut ammottava lovi, ja tätä täyttääkseen nai hän Constancen, ruman tytön, jonka persoonassa ei ollut mitään viehättävääsyyttä niin aistilliselle sielulle kuin hän, sillä Constance oli niin laiha ja kuiva, että hän oli kutsunut häntä "luurangoksi", ennenkuin sai tyytyä kohtaloonsa ja mennä naimisiin hänen puolen miljoonansa kanssa. Viidessä, kuudessa vuodessa oli kaikki saatu ennalleen, tehtaan valmistusmäärä oli kohonnut kaksinkertaiseksi, ja liike oli loistava. Ja Mathieu, josta oli tullut yksi uutterimmista ja välttämättömimmistä auttajista, oli vihdoinkin tullut ensimmäiseksi piirustajaksi saaden palkkaa neljätuhatta frankia vuodessa.

Morange, ensimmäinen kassanhoitaja, jonka konttoori oli aivan vieressä, pisti sisään päänsä kuultuaan Mathieun istahtavan piirustuspöytänsä ääreen.

"Kuulkaa nyt, rakas Froment, älkää unohtako, että teidän pitää syödä aamiaista meillä."

"En, en, rakas Morange, sehän on päätetty asia. Minä noudan teidät kello kaksitoista."

Ja Mathieu rupesi tarkkaan tutkimaan erään höyrypuimakoneen piirustusta, erästä tavattoman yksinkertaista ja voimakasta keksintöään, jota hän viime aikoina oli valmistellut ja jota erään Beausen suurviljelijän, herra Firon-Badinierin piti tulla katsomaan iltapäivällä.

Mutta nyt aukeni isännän työhuoneen ovi, ja Beauchêne tuli näkyviin. Hän oli pitkä, punahko mies ja hänellä oli matala otsa sekä suuret, ruskeat, ulkonevat silmät. Hänellä oli vielä suuri nenä, paksut huulet, musta, hyvin hoidettu täysparta ja samanlaiset hiukset, jotka olivat huolellisesti kammatut päälle salatakseen sitä, että hän jo kolmenkymmenen kahden vuotiaana alkoi tulla kaljupääksi. Hänellä oli jo palamassa suuri sikaari, ja hänen vahva äänensä, hänen heläjävä iloisuutensa, hänen meluava toimeliaisuutensa todisti tuota nautinnonhimoisen egoistin kukoistavaa terveyttä, egoistin, jonka mielestä rahat, toisten työn kautta kymmenkertaiseksi kohonnut pääoma, oli ainoa kaikkea hallitseva voima.

"Se on valmis, eikö niin? Herra Firon-Badinier on kirjoittanut vielä kerran, että hän tulee kello kolme. Ja meidän pitää mennä hänen kanssaan illalla johonkin kahvilaan, teidän ja minun, sillä

sellaisia miehiä ei saa tekemään tilausta, ell'ei heitä pehmitä hyvällä viinillä. Tänne Constancon luokse emme ole tervetulleet; ja minä kutsun hänet mieluummin ulos. Oletteko puhunut siitä Mariannelle?"

"Olen kyllä. Hän tietää, ett'en minä palaa kotiin ennenkuin sillä junalla, joka lähtee neljännessä vailla yksitoista."

Beauchêne heittäytyi nojatuoliin.

"Oh, miten väsynyt minä olen! Minä olin eilen päivällisillä enkä päässyt maata ennen yhtä. Ja kaikki työ, joka minua odotti täällä aamulla! Tässä tarvitaan todellakin rautainen terveys."

Hän oli tähän asti osoittanut olevansa kunnan työmies, todella lahjakas, erinomaisen tarmokas ja kestävä. Hän oli sitäpaitsé ilmaissut hyvän aistin edullisten kauppojen tekoon. Ennen muita oli hän ensimmäisenä aamulla tehtaassa, näki kaikki, arvasi kaikki edeltäpäin, täytti koko tehtaan meluavalla ahkeruudellaan saadakseen sen joka vuosi tuottamaan kaksi kertaa enemmän. Mutta viime aikoina oli hän alkanut yhä enemmän väsyä. Hän oli aina huvitellut suuresti, maustanut vahvasti työelämänsä sekä salaisilla että julkisesti hyväksytyillä nautinnoilla, ja nyt eräät hurjastelut väsyttivät hänet läpeensä.

Hän katseli Mathieutä.

"Te näytätte vahvalta, te. Mitenkä te elätte, koska ette koskaan näytä väsyneeltä?"

Tuo nuori mies, joka seiso i siinä piirustuspyöytänsä ääressä, näytti todellakin terveeltä ja voimakkaalta kuin nuori tammi. Hän oli pitkä ja hoikka, ja hänellä oli Fromentein korkea ja leveä, tornimainen otsa. Hänen paksut hiuksensa olivat lyhyiksi leikatut, parta suippeneva ja hieman kihara. Erityisesti herättivät hänen kasvoissaan huomiota silmät, jotka olivat syvät ja kirkkaat, samalla kertaa eloiset ja miettivät ja melkein aina hymyilevät. Hän oli ajatuksen ja toimen mies, hyvin teeskentelemätön ja iloinen sekä myöskin erittäin hyvänluontoinen.

"Minäkö!" vastasi hän nauraen. "Minä olen järkevä, minä."

Mutta Beauchêne vastusti.

"Eipähän, järkevä ette todellakaan ole! Sellainen mies ei ole järkevä, jolla jo kahdenkymmenen seitsemän ikäisenä on neljä lasta. Ja siunatuksi aluksi kaksoiset Blaise ja Denis! Ja sitten Ambroise ja pikku Rose! En tahdo mainitakaan sitä pikku tyttöä, joka kuoli syntyissään. Ei, ei! Se olen minä, joka olen järkevä, minä, jolla vaan on yksi lapsi ja joka voin hillitä itseni kuin viisas ja varova mies ainakin."

Se oli hänen tavallista pilaansa, mutta pohjalla oli todellinen suuttumus tuohon nuoreen pariin, joka ei ollenkaan ajatellut taloudellista tilaansa, ja serkku Mariannen hedelmällisyyteen, jota hän väitti häpeälliseksi.

Mathieu naurahti vastaamatta, sillä hän oli tottunut noihin hyökkäyksiin, jotka eivät voineet järkyttää hänen tyyneyttään. Silloin tuli sisään eräs työmies, ukko Moineaud, niinkuin häntä kutsuttiin, vaikka hän vasta oli tuskin neljänkymmenen kolmen vuoden vanha, lyhyt ja tanakka mies, jolla oli pyöreä pää, härän niska ja kasvot sekä kädet karkeat enemmän kuin neljännesvuosisadan työstä. Hän oli viilaaja ja tuli kysymään isännältä neuvoa eräässä yksityiskohdassa puimakoneen kokoonpanossa. Mutta tämä ei antanut hänen selvittää asiaansa, hänet oli vallannut kokonaan vastenmielisyys liian suuria perheitä kohtaan.

"Ja kuinka monta lasta on teillä, Moineaud?"

"Seitsemän, herra Beauchêne," vastasi työmies hieman hämillään. "Ja kolme on kuollut."

"Niitä olisi siis kaikkiaan ollut kymmenen. Kas se on kaunista! Ettehän te voi muuta kuin nähdä nälkää!"

Moineaudkin veti suunsa hymyyn; oikeana, suruttomana Pariisin työmiehenä ei hänellä ollut muuta huvitusta kuin kujeilla eukkonsa kanssa saatuaan miestä väkevämpää suuhunsa. Pienokaisia tuli ilman että hän edes tiesi siitä, ja hän pitikin niistä niin kauvan kuin ne eivät olleet lentäneet pois pesästään. Ja sitten ne tekivät myös työtä ja hankkivat vähän rahaa taloon. Ja hän puolusteli itseään leikillisillä sanoilla, jotka hänestä todellisuudessa tuntuivat aivan tosilta ja oikeilta.

"Niin, katsokaahan, herra Beauchêne, en se ole minä, joka niitä maailmaan hankin, vaan eukkoni."

Kaikki kolme nauroivat, ja kun työmies vihdoinkin oli selvittänyt esiintyneen vaikeuden, seurasi kumpikin häntä arvostellakseen itse asiaa. He aikoivat juuri kääntyä käytävään, kun isäntä, joka näki oven naisten työhuoneeseen olevan avoinna, tahtoi käydä sen kautta katsoakseen, kuten tavallista, mitä siellä tehtiin. Se oli suuri ja pitkä sali, jossa mustiin puuvillaröijyihin puetut kiillottajat istuivat kahdessa rivissä pienten työpenkkiensä ääressä, hankasivat koneenosia hohkakivellä ja painoivat niitä hiomakiviä vastaan. Melkein kaikki olivat nuoria, muutamat kauniitakin, mutta useimmilla oli jokapäiväiset ja yksinkertaiset kasvot. Ja eläimellinen haju yhtyi vanhentuneen öljyn hajuun.

Järjestyssääntö määräsi työn aikana olemaan aivan hiljaa. Kaikki loruilivat. Mutta kun isäntä tuli näkyviin, syntyi hiljaisuus. Oli ainoastaan yksi, joka oli selin eikä nähnyt mitään ja hän jatkoi vihaisena väittelyään erään toisen kanssa. He olivat kaksi sisarusta, ukko Moineaudin tyttäriä: Euphrasie, nuorempi, hän joka riiteli, seitsentoista vuotias laiha tyttö, jolla oli värittömät hiukset, pitkät, kapeat ja terävät kasvot, ei mikään kaunotar ja ilkeäluonteisen näköinen; ja vanhempi Norine, tuskin yhdeksäntoista vuotias, kaunis tyttö, vaaleaverinen hänkin, mutta hänellä oli maidonvalkea iho ja täyteläiset olkapäät, käsivarret ja lanteet, iloa herättävä, päivänpaisteinen olento vallattomine hiuksineen ja mustine silmineen ja pariisilaisen grisettin terveellä, kiihoittavalla kauneudella varustettu.

Norine antoi aivan vahingoniloisena Euphrasien jatkaa; hän riiteli aina ja oli iloinen löytäissään Norinessa vikoja. Beauchênen täytyi tulla väliin. Hän esiintyi tavallisesti hyvin ankarana naisten työhuoneessa; hän oli tähän asti noudattanut sitä periaatetta, että isäntä on mennyttä kalua, jos hän unohtaa itsensä niin, että rupeaa laskemaan leikkiä työläisnaisten kanssa. Huolimatta vahvasta aistillisuudestaan, jonka hänen väitettiin päästävän valloilleen kodin ulkopuolella, ei hänestä ja hänen työläisnaisistaan kerrottu pienintäkään juttua.

"Kas niin, Euphrasie, ettekö te ole hiljaa? Se on sopimatonta. Te saatte sakkoa kaksikymmentä souta, ja jos minä kuulen teidän vielä kerran, saatte olla työtönnä kahdeksan päivää."

Tuo nuori tyttö kääntyi pelästyneenä ympäri ja puoleksi tukahtuneena kiukusta katsoi hän uhkaavasti sisartaan, joka muka olisi voinut varoittaa. Mutta sisar vaan hymyili ja katsoi isäntää kasvoihin aivan kuin vakuutettuna siitä, ett'ei hänen tarvitse mitään pelätä. Heidän katseensa kohtasivat ja kiintyivät pariaksi sekunniksi toisiinsa, sitten kääntyi Beauchêne kaikkien työläisnaisten puoleen ja sanoi posket hehkuvina ja suuttuneen näköisenä:

"Niin pian kuin ylijohdajatar kääntää selkensä, lörpöttelette te kuin harakat. Mutta olkaa varuillanne, taikka saatte minun kanssani tekemistä!"

Ukko Moineaud oli kuunnellut aivan tyyneenä, niinkuin hän ei olisikaan ollut noiden kahden työläisnaisen isä, toisen, jota isäntä torui, ja toisen, joka oli häntä veitikkamaisesti katsonut silmiin. Kiertokulkua jatkettiin; nuo kolme miestä jättivät naisosaston hiljaisuuden vallitessa; kuultiin ainoastaan pienten hiomokivien hankausta.

Kun vaikeus puimakoneen kokoonpanossa oli autettu ja työmiehet saaneet käyttöohjeensa, meni Beauchêne omiin huoneisiinsa ja otti mukaansa Mathieun, joka tahtoi Constancelle viedä Mariannen lähettämät kutsut. Galleria eroitti konetehtaan nokiset rakennukset komeasta asuinrakennuksesta. Constance oli pienessä, keltasella silkillä verhotussa vierashuoneessa, josta hän paljon piti; hän istui sohvan ääressä, ja sohvalla lepäsi pitkällään heidän ainoa, jumaloittu poikansa, seitsenvuotias Maurice.

"Onko hän sairas?" kysyi Mathieu.

Poika näytti vankalta; hän oli hyvin isänsä näköinen, ainoastaan kasvojen alaosa oli karkeampi. Mutta hän oli vaalea; silmälaudat olivat raskaat ja hieman punertavat. Ja äiti, "tuo luuranko", pieni, tummaverinen nainen, ilman hipiää, kellertävä ja kuihtunut jo kahdenkymmenen kuuden vuotiaana katseli poikaansa itsekkään ylpeästi.

"Eikä, hän ei ole koskaan sairas", vastasi Constance. "Mutta hän valittaa jalkojaan. Sentähden annan minä hänen maata, ja eilen illalla kirjoitin minä tohtori Boutanille ja pyysin häntä tänne aamupäivällä."

"Äh", huudahti Beauchêne nauraen, "kaikki naiset ovat samanlaisia! Poika, joka on vahva kuin karhu! Ja sepä olisi ihmeellistä, ell'ei tuosta vekkulista tulisi vahva mies!"

Nyt tuli tohtori Boutan sisään. Hän oli lihava, lyhytvartaloinen, neljännellä kymmenellä oleva herra, jonka silmät olivat viisaat, kasvot paksut ja sileiksi ajetut, mutta kasvojen ilme todisti hyvää sydäntä. Hän tutki heti pojan, tunnusteli hänen valtimoaan ja kuunteli rintaa. Sitten sanoi hän hyväntahtoisella äänellä mutta vakavan näköisenä:

"Eihän tässä mikään hätänä. Poika vaan kasvaa, se tulee siitä. Hän on tullut hieman kalpeaksi oltuaan talven Pariisissa, mutta muutamain kuukausien raitis maaseutuilma tekee hänet taas reippaaksi."

"No sitähan minäkin olen sanonut!" huudahti Beauchêne.

Constance oli pitänyt poikansa kättä omassaan, ja nyt asettautui poika taas maata sulkien väsyneen näköisenä silmänsä, mutta äiti hymyili iloisesti. Huolimatta epäedullisesta ulkonäöstään voi Constance olla hyvinkin viehättävä, kun hän vaan viitsi. Tohtori oli istunut, sillä hän pakisi mielellään jonkun hetken, kun sattui olemaan tuttujen luona. Lasten ja naisten lääkärinä ollessaan oli hän kuin luotu rippi-isäksi; hän tiesi kaikki salaisuudet ja oli kaikkialla kuin jäsen perheessä. Se oli juuri hän, joka oli auttamassa, kun Constance synnytti ainoan, hemmoitellun poikansa, ja Marianne oli hän ollut auttamassa kaikkien neljän lapsen syntyessä.

Mathieu seisoi ja odotti voidakseen tuoda esiin kutsunsa.

"Jos te matkustatte pian maaseudulle", sanoi hän, "niin tulkaa ensin tervehtimään meitä jonakin sunnuntaina Janvilleen. Minun vaimoni tulee niin iloiseksi, kun saa nähdä teidät ja näyttää teille, miten me siellä elämme."

Hän laski leikkiä ja kertoili, mitenkä alastonta tuossa kaukaisessa huvilassa oli, jossa he asuivat, ja mainitsi, että heillä on vasta tusina lautasia ja viisi munakuppia. Mutta Beauchêne tunsipaikan, sillä hänen oli tapana metsästää niillä paikoin joka talvi, ja hän oli yksi niistä, joilla oli metsästysoikeus noissa suurissa metsissä, jotka omistaja oli vuokrannut pois.

"Séguin on minun ystäväni, kuten tiedätte. Minä olen syönyt aamiaista teidän pienessä huvilassanne. Sehän on harakan pesä!"

Constance, jonka suu meni hymyyn ajatellessaan sellaista köyhyyttä, muisti mitä rouva Séguin eli Valentine, joksi hän häntä kutsui, oli puhunut tuon entisen metsästyspaviljongin rappeutuneesta tilasta. Tohtori, joka oli hymyillen kuulustellut keskustelua, lausui nyt:

"Rouva Séguin on minun potilaitani. Viimeisen lapsivuoteensa aikana neuvoin minä häntä muuttamaan tuohon paviljonkiin. Siellä on mainion hyvä ilma, ja siellä pitäisi syntyä lapsia kuin sieninä sateella."

Beauchêne purskahti raikkaasen nauruun ja rupesi tapansa mukaan laskemaan leikkiä.

"Varokaa, rakas Mathieu! Koska teille syntyy viides?"

"Oh", sanoi Constance loukkaantuneen näköisenä, "sehän olisi todellista hullutusta. Minä toivon, että Marianne lopettaa nyt jo. Muuten ei teille todellakaan voisi sellaista anteeksi antaa."

Mathieu ymmärsi sängen hyvin, mitä nuo molemmat tarkoittivat. He tekivät pilkkaa Mariannesta ja hänestä, he säälivät ja olivat suuttuneet heihin eivätkä ymmärtäneet, mitenkä joku voi omasta ehdostaan saattaa itsensä tukaliin oloihin. Heidän viimeisen lapsensa, pikku Rosen syntyminen oli jo enentänyt heidän menojaan siihen määrään, että heidän oli täytynyt muuttaa maaseudulle viheliäiseen hökkeliin. Ja he tekisivät ehkä vielä sen ennen kuulumattoman tyhmyyden, että hankkisivat itselleen vielä yhden lapsen lisäksi, he, joilla ei mitään ollut ja joiden täytyi pysytellä elämän varjopuolella!

"Ja muuten", jatkoi tuo valhekaino Constance, "olisi se todellakin hyvin sopimatonta. Kun minä näen ihmisten elävän suurten lapsilaumain kanssa, tuntuu se minusta niin vastenmieliseltä kuin

näkisin juoppoperheitä. Niitä voi täydellisesti verrata toisiinsa, mutta lapsirikkaat perheet ovat vielä inhoittavampia."

Beauchêne puhkesi taas nauruun, vaikka hän tässä suhteessa olikin toista mielipidettä. Mutta Mathieu ei tästä hämmästynyt. Marianne ja Constance eivät ole koskaan voineet sopia yhteen, he olivat kaikissa suhteissa liian erinkaltaiset, ja Mathieu otti iloisella mielellä hyökkäykset vastaan, hän varoi suuttumasta, jotta voisi välttää riitaa.

"Olette oikeassa", sanoi hän, "se olisi hullutusta. Mutta jos viides tulee, niin ei häntä juuri voi kärkeä kääntymään takaisinkaan."

"Mutta onhan sivuteitä!" huudahti Beauchêne.

"Sivuteitä", toisti tohtori Boutan, joka oli isällisen näköisenä kuulostellut keskustelua, "minä en tiedä yhtään sivutietä, joka ei olisi rikoksellinen ja vaarallinen."

Beauchêne innostui. Kysymys syntyväisyydestä ja nykyisestä väen puutteesta oli yksi niitä kysymyksiä, joita hän luuli täydellisesti ymmärtävänsä, ja josta hän mielellään puheli kaunopuheliaasti. Ensin vastusti hän Boutania, jonka hän tiesi lämpimästi puolustavan suurilukuisia perheitä, laski leikkiä hänestä ja sanoi, että lapsivuodelääkärillä ei tässä kysymyksessä voi olla omaa hyötyä tarkoittamatonta mielipidettä. Sitten veti hän esiin kaikki, mitä tiesi Malthuksesta, syntyväisyyden maantieteellisestä ja elintarpeitten matemaattisesta edistymisestä, maan liikakansoittumisesta ja yleisestä nälänhädästä vähemmässä kuin kahdessa vuosisadassa. Se oli köyhäin oma vika, jos he kuolivat nälkään; hehän voivat hillitä itseään eikä saattaa maailmaan useampia lapsia kuin voivat elättää. Rikkaat, joita väärin syytetään syytäksi yhteiskunnallisiin onnettomuuksiin, eivät mitenkään voi olla hädän aikaan saattajina, vaan päinvastoin, he olivat ainoat, jotka olivat ymmärtäväisiä: rajoittaessaan perheensä lukumäärää menettelivät he kuin hyvät kansalaiset. Hän iloitsi ja vakuutti, että hän ei voi syyttää itseään mistään, että hänen yhä kasvava varallisuutensa ei vaivannut hänen omaatuntoaan; köyhäin oma syy oli, jos he tahtoivat jäädä köyhiksi!

Turhaan vastasi tohtori, että Malthuksen otaksumat olivat nyt todistetut vääriksi, että hänen laskunsa perustuivat otaksuttuun vaan ei todelliseen kansan lisääntymiseen; turhaan todisti hän, että nykyinen taloudellinen pula, rikkauden epätasainen jako ja kapitalistinen hallitusmuoto olivat inhoittavana ja ainoana syynä hätään, ja että kun työ tulisi oikeudenmukaisesti jaetuksi, voisi hedelmällinen maa helposti elättää kymmenen kertaa suuremman ja onnellisen ihmiskunnan; mutta Beauchêne kieltäytyi kuulemasta häntä, kääriytyi ilomielin itsekkäisyytensä vaippaan, selitti, että kaikki tuo ei koske häntä, että hänellä ei rikkaudesta ole omantunnon vaivoja ja että ne, jotka tahtoivat tulla rikkaiksi, voisivat seurata hänen esimerkkiään.

"Se on siis Ranskan loogillisesti välttämätön perikato", sanoi Boutan pahoilla mielin. "Kansan enentymisnumero Englannissa, Saksassa ja Venäjällä nousee alituisen, jotavastoin se meillä laskee hirveää vauhtia. Me olemme jo lukumääräämme nähden hyvin alhaisella kannalla Euroopassa, ja lukumäärä on meidän aikana enemmän kuin koskaan sama kuin valta. On laskettu, että tarvitaan keskimäärin neljä lasta joka perheeseen, jotta asukasluku voisi kasvaa ja enentää kansan voimaa. Teillä on vaan yksi lapsi, te olette huono isänmaan ystävä."

Beauchêne joutui haltioihinsa.

"Minäkö huono isänmaan ystävä! Minä, joka työskentelen itseni kuoliaaksi, joka myyn koneita ulkomaillekin! Niin, tosin minä näen ympärilläni perheitä, meidän tuttaviamme, jotka voivat kustantaa itselleen neljä lasta, ja minä tunnustan, että samat perheet olisivat hyvin moitittavia, ell'ei heillä olisi niin monta, mutta minä, rakas ystäväni, minä en sitä voi! Tehän tiedätte, että minulle minun asemassani se on mahdotonta!"

Ja sadannen kerran esitti hän syynsä, kertoi, kuinka liike oli ollut hajoamaisillaan, tuhoutumaisillaan sentähden, että hän oli siksi onneton, että hänellä oli sisar. Sérafine oli käyttäytynyt inhoittavasti: ensin myötäjäiset sitten perinnönjako, jota hän oli vaatinut isän kuoleman jälkeen, ja miten tehdas oli pelastettu siten, että uhrattiin melkoinen summa, joka taas esti liikettä tulemasta

kukoistavaan tilaan. Ja nyt luulee joku, että hän toimisi yhtä tyhmästi kuin isänsäkin, että hän antautuisi sellaiseen vaaraan, että hankkisi pikku Mauricelleen veljen tai sisaren, niin että hän taas puolestaan joutuisi samaan kiroukseen ja perintö jaettaisiin! Ei, ei, hän ei koskaan toimisi siihen suuntaan, että jako tulisi kysymykseen, koska laki on niin huonosti laadittu. Hän tahtoi, että Maurice tulisi yksin tämän omaisuuden herraksi, jonka hän itse oli perinyt isältään ja jättäisi kymmenkertaisena pojalleen. Hänen unelmansa oli, että Maurice kerran tulisi sellaisen äärettömän omaisuuden omistajaksi, joka meidän päivinämme on vallan ainoa ja varma perustus.

Constance, joka ei ollut päästänyt vaalean poikansa kättä, katsoi häntä intohimoisella ylpeydellä, tuolla teollisuudenharjoittajan ja rahapohatan ylpeydellä, joka on yhtä suuri ja yhtä taisteluun valmis kuin vanhan aatelin sukuylpeys.

"Ole rauhassa, rakkaani, sinä et saa veljeä etkä sisarta, siitä me olemme yksimieliset, ja jos isäsi unohtaisi itsensä, olisi äitisi kuitenkin varuillaan."

Nämät sanat palauttivat Beauchênen koko meluavan iloisuuden. Hän tiesi että hänen vaimonsa on vielä itsepintaisempi kuin hän itse ja vielä järkähtämättömämpi päätöksessään perheen suuruuden rajoittamisen suhteen.

Hän kumartui suutelemaan poikaansa.

"Kuulepas, Maurice, äiti on ihan oikeassa, me emme lähetä haikaraa noutamaan lisää."

Hän kääntyi sitten Boutanin puoleen ja sanoi:

"Niinkuin tiedätte, tohtori, on naisilla omat pienet keinonsa."

"Niin, sen pahempi", vastasi tämä hiljaa. "Minä hoidin äsken erästä, joka kuoli sellaisten keinojen tähden."

Beauchêne nauroi, mutta Constance loukkaantui eikä ollut ymmärtävinään. Ja Mathieu, joka ei ollut sekaantunut puheeseen, seisoj siinä hyvin totisena, sillä tuo suvunlisäämiskysymys tuntui hänestä peloittavalta, se oli tärkein kaikista kysymyksistä, kysymys, joka ratkaisi ihmiskunnan ja maailman kohtalon. Ei mitään edistystä ole tapahtunut ilman suurta kansan enentymistä. Että kansat ovat edistyneet, että sivistys on kasvanut, se riippuu siitä, että ne ovat tulleet moninkertaisiksi ja levinneet sitten kaikkiin maan osiin. Ja vastainen kehitys, totuus ja oikeus, eivätköhän nekin tule pakoitetuiksi esiin enemmistön ainaisen pakoituksen ja köyhäin vallankumouksellisen hedelmällisyyden kautta. Kaikki tämä oli vielä jotenkin hämäävä hänelle, hän tunsu häpeevänsä sitä, että hänellä jo oli neljä lasta, ja hän oli hämmentynyt niistä näennäisesti viisaista neuvoista, joita Beauchênet olivat hänelle antaneet. Mutta hänen luottamuksensa elämään taisteli vastaan ja samoin hänen vakaumuksensa, että mahdollisimman suuri elämä luo mahdollisimman suuren onnen. Ja työkapineena oleminen oli iloa, ja iloista oli olla työmiehenä, joka on runsaalla mitalla täyttänyt velvollisuutensa.

"Marianne ja minä saamme siis odottaa teitä sunnuntaina?"

Mutta hän ei saanut vielä vastausta, eräs palvelija tuli ilmoittamaan, että joku nainen lapsi sylissä tahtoi puhua rouvan kanssa. Kun Beauchêne tunsu Moineaudin vaimon, antoi hän tämän tulla sisälle. Boutan, joka jo oli noussut lähteäkseen, jäi kuitenkin jällelle uteliaan näköisenä.

Moineaudin vaimo oli lyhyt ja vanttera kuten miehensäkin, noin neljäkymmenen vuotias, ennen aikaansa vanhentunut, harmahtavat kasvot, vaaleat silmät, harvat ja värittömät hiukset ja veltto suu, josta jo puuttui monta hammasta. Monet lapsivuoteet olivat tehneet hänet muodottomaksi, eikä hän paljon välittänyt siitä, miltä hän näytti.

"No, mitä te tahdotte?" kysyi Constance ystävällisesti.

Mutta Moineaudin vaimo oli arka ja häpeissään niin monen ihmisen läsnä olostu, joita hän ei ollut odottanut tapaavansa täällä. Hän oli vaiti; hän oli toivonut saavansa puhua kahdenkesken rouvan kanssa.

"Onko tuo teidän viimeisenne?" kysyi Beauchêne katsellen kalpeata, heikkoa lasta, joka oli hänen sylissään.

"On, herra, tämä on minun pieni Alfredini; hän on kymmenen kuukauden vanha, ja minun täytyi vieroittaa hänet, sillä minulla ei ollut mitään antamista hänelle. Ennen tätä on meillä ollut

kymmenen, joista kolme on kuollut. Minun vanhin poikani Eugene on sotamiehenä tuolla Tonkinissa, kaukana herran nimessä. Molemmat suuret tyttäni, Norine ja Euphrasie ovat tehtaassa. Kolme on meillä kotona, Victor, joka on viidentoista vuotias, Cécile ja Irma, jotka ovat kymmenen ja seitsemän vuoden. Sitten se loppui, ja minä luulin, ett'en enää saisi useampia. Minä olin niin iloinen. Mutta sitten syntyi tämä poika... Voitteko ajatella, neljäkymmenen vanhalle! Herramme näyttää hylänneen minun ja mies parkani."

Beauchêne oli huvitettu jostakin, joka johtui hänen mieleensä.

"Tiedättekö, mitä miehenne sanoo? Hän sanoo että se olette te eikä hän, joka niitä hankkii maailmaan."

"Vai niin, hän hupsii hän. Hänellä ei juuri ole mitään vaivaa niistä, mutta kyllä minä mieluummin tahtoisin niistä päästä. Alussa olin minä aivan kauhuissani, mutta Herra Jumala, siihen täytyi tyytyä, enkä minä luonnollisesti tahtonut, että mieheni olisi mennyt toisten naisten luokse. Muuten ei hän ole paha, hän tekee työtä, eikä juo liian paljon, ja kun miehellä ei ole muutakaan hupia, niin olisi se synti, että hänen vaimonsa olisi vastaan..."

Nyt yhtyi tohtori Boutan puheeseen ja teki kysymyksen rauhallisella tavallaan:

"Ettekö te sitten tiedä, että voidaan käyttää erityisiä varovaisuuskeinoja?"

"Mutta katsokaas, herra, se ei ole aina niin helppoa. Kun mies tulee kotiinsa hieman iloisena ja on juonut lasin tovereinsa kanssa, niin ei hän aina tiedä, mitä hän tekee."

Mutta tohtori rupesi nyt kuulustelemaan Moineaudin vaimoa katsomatta ollenkaan Beauchênea. Mutta hänen pienet silmänsä kiiluivat viekkaasti, ja selvää oli, että häntä huvitti taas ottaa esille Beauchênen puheet liian suurta hedelmällisyyttä vastaan. Hän oli suuttuvinaan ja nuhtelevinaan Moineaudin vaimoa hänen kymmenen lapsensa tähden – onnettomia raukkoja, kanuunanruokaa tai prostitutsioonin uhreja – ja antoi hänen ymmärtää, että se oli hänen oma vikansa, että hän oli köyhä, sillä jos tahtoo edistyä, ei saa hankkia itselleen kokonaista lapsilaumaa. Naisparka vastasi surullisesti, että tohtorilla oli oikein, mutta hän ei ollut koskaan ajatellutkaan pääsevänsä ylös, Moineaud tiesi hyvin, että hänestä ei koskaan voi tulla ministeriä, ja silloin ei sillä ollut niin väliä, oliko yksi lapsi enemmän tai vähemmän, ja vieläpä oli siitä apuakin, että on useampia, kun lapset tulevat niin vanhoiksi, että voivat tehdä työtä.

Beauchêne oli ollut hiljaa ja kävellyt pitkäväteisesti edestakaisin. Mieliala tuli hieman painostavaksi, ja Constance kiirehti uudistamaan kysymyksensä:

"Mitä voin minä tehdä hyväksenne?"

"Herra Jumala, rouva, se on niin ikävää... se on eräs asia, jota Moineaud ei ole tohtinut pyytää herra Beauchêneltä. Minä ajattelin, että tapaan teidät yksinänne ja että voin pyytää teitä puhumaan puolestamme. Me olisimme teille niin sydämestämme kiitolliset, jos te olisitte hyvä ja ottaisitte meidän pienen Victorimme tehtaaseen."

"Mutta hänhän on vasta viidentoista", sanoi Beauchêne. "Saatte odottaa, kunnes hän tulee kuudentoista. Laki on ankara."

"Niin on, mutta sitähan voitaisiin kiertää hieman. Siitä olisi niin hyvä lisäansio meille."

"Ei, se on mahdotonta."

Moineaudin vaimolle tuli suuret kyneleet silmiin. Ja Mathieu, joka oli hyvin osaaottavasti kuunnellut, tuli hyvin liikutetuksi. Oi, noita työnorjaparkoja, jotka tulevat myymään itsensä, ennenkuin ovat tarpeeksi voimakkaat kestäämään raatamista! Työmies, joka tahtoo valehdella ja jonka nälkä pakoittaa nousemaan sitä lakia vastaan, joka häntä suojelee!

Kun Moineaudin vaimo oli epätoivossaan mennyt pois, jatkoi tohtori puhettaan lasten ja naisten työstä. Kun nainen on saapa ensimmäisen lapsensa, ei hän enään voi jäädä tehtaaseen; raskaudentila ja imettäminen pakoittavat hänet jäämään kotiinsa, ell'ei hän tahdo saada itselleen tautia, joka voi tulla tuhoavaksi sekä hänelle itselle että pienokaiselle. Ja mitä lapsiin tulee, niin ovat ne usein verettömiä, vieläpä viallisia puhumattakaan siitä, että heidän käyttämisensä työssä pienellä palkalla on syynä työpalkkain alenemiseen. Sitten tuli hän köyhyden peloittavaisuuteen, lapsirikkauteen alempain

kansanluokkain keskuudessa, joilla ei ole mitään menetettävää eikä mitään pyrintöjä. Eikö se ole tuo inhoittava hedelmällisyys, joka synnyttää nälkäisiä ja kapinallisia loppumattomiin?

"Minä ymmärrän", sanoi Beauchêne lopulta kuitenkin suuttumatta ja keskeyttämällä äkkiä kävelynsä, jonka hän uudestaan oli alkanut. "Te tahdotte minut saada puhumaan itseäni vastaan, viekoitella minua tunnustamaan, että hyväksyn Moineaudin seitsemän lasta ja tarvitsen niitä, jotavastoin minä itse järkähtämättömällä päätökselläni pitää ainoastaan yhden pojan silvon perheen välttääkseni omaisuuteni silpomista. Ranska on yhden lapsen maa, joksi sitä nykyään kutsutaan, eikö niin? Mutta, rakas ystäväni, tämä kysymys on niin monimutkainen ja pääasiassa on minulla aivan oikein."

Hän tahtoi selvittää kantaansa, löi rintaansa, vakuutti, että hän on vapaamielinen, kansanvaltainen ja valmis vaatimaan kaikkia todellisia parannuksia. Hän tunnusti mielellään, että lapsia pitää siittää, että armeija tarvitsi sotamiehiä ja tehtaajat työmiehiä. Mutta hän vetosi myös ylempään kansanluokkain velvollisuuteen olla varovaisia, hän puheli kuin rikas mies, konservatiivi, joka istuu liikkumatta sen rikkauden päällä, jonka hän on hankkinut.

Ja Mathieu ymmärsi vihdoinkin tuon raa'an totuuden: kapitaalinen on pakko hankkia olentoja, jotka vaipuvat kurjuuteen, sen täytyy tahtoen tai tahtomattaan kiihoittaa palkkaa nauttivia kansanluokkia hedelmällisyyteen saadakseen vakuuden siitä, että se tulee yhä saamaan voittoja. Laki on sellainen, että aina täytyy olla liian paljon lapsia, jotta kapitaaleille olisi tarpeeksi halpaa työväkeä. Keinottelut palkannauttijoilla riistävät sitäpaitsä työltä kaiken aateluuden, ja sitä pidetään pahimpana onnettomuutena, vaikka se todellisuudessa on kallein kaikesta hyvästä. Sellainen on tuo kaikki tuhoava syöpä. Maissa, joissa vallitsee valtiollinen tasa-arvoisuus ja taloudellinen eriarvoisuus, vaikuttaa kapitalistinen järjestelmä samalla kertaa pidättäväisesti ja kiihoittavaisesti hedelmällisyyteen ja kärjistyttää yhä enemmän omaisuuden oikeudetonta jakoa: toisella puolen ovat rikkaat, joilla on ainoastaan yksi poika ja jotka itsepintaisesti pitävät kiinni omaisuudestaan, mikä yhä lisääntyy; toisella puolen köyhät, joitten säännötön hedelmällisyys yhä enemmän ja enemmän kuluttaa niitä vähiä varoja, joita heillä on. Jos työtä kerran aletaan pitää kunniaa, jos rikkaudet oikeudenmukaisesti jaettaisiin, niin silloin saavutettaisiin tasapaino. Muuten on vallankumous seurauksena, ja siitä johtuu ja pahentuu joka hetki se tyytymättömyys, ne täristykset, jotka uhkaavat vanhoja hajoamistilassa olevia yhteiskuntia.

Mutta Beauchêne ilmaisi nyt riemuiten suurenmoista puolueettomuutta, tunnusti väkiluvun arveluttavasti vähenevän, selitti syytkin tähän: juoppous, militarismi, äsken syntyneiden kuolevaisuus ja paljon muita seikkoja. Sitten ehdotteli hän parannuskeinoja, verojen alentamista, taksoitusperusteita, joihin hän tuskin luotti itsekään, suurempaa vapautta testamentin laadinnassa, muutoksia avioliittolainsäädännössä ja äpärälapsille oikeutta saada elatus isältään.

Boutan keskeytti hänet vihdoinkin:

"Kaikki nuo keinot ovat hedelmättömiä. Tähän tarvitaan tapojen, moraalien ja kauneuden aatteiden muuttumista! Se, että Ranskan kansa vähenee, se riippuu siitä, että se tahtoo vähetä. Siis täytyy sen laata tahtomasta vähetä. Mutta kuinka suuri työ siinä on! Sehän on samaa kuin loisi uudestaan kokonaisen maailman!"

Mathieu huudahti iloisesti:

"No hyvä, silloin luomme me sen uudestaan, minä puolestani olen jo alkanut!"

Constance hymyili pakollisesti ja vastasi nyt vihdoinkin hänen kutsuunsa: hän tahtoisi koettaa, mutta hän pelkäsi, ett'ei hän voi tulla sunnuntaipäivänä Janvilleen. Ennenkuin Boutan meni, taputti hän poskelle Mauricea, joka oli nukkunut keskustelun aikana ja avasi nyt raskaat silmäluomensa. Ja Beauchêne lopetti keskustelun leikillisesti:

"Niin, Maurice, nyt se on päätetty ... mamma lähettää huomenna hakemaan haikaraa, ja sinä saat pienen sisaren."

Mutta poika rupesi itkemään.

"Ei, ei, minä en tahdo!"

Kylmä ja jäykkä Constance teki kiihkoisan liikkeen, sulki Mauricen syliinsä ja suuteli häntä hiuksiin.

"Ei, ei, rakkaani! Näethän sinä, että isä laskee leikkiä. Ei koskaan, ei koskaan, sen minä lupaan sinulle!"

Beauchêne saatti tohtoria ulos. Hän jatkoi yhä leikin laskuaan, iloisena elämästä, tyytyväisenä itseensä ja muihin ja varmana siitä, että voi asettaa asiansa niin, ett'eivät hänen huvituksensa ja etunsa tule kärsimään.

"Hyvästi tohtori. Olemmehan me hyviä ystäviä? Muuten, jos tahtoo lapsen, niin onhan aina aikaa sen hankkimiseen."

"Ei aina!" vastasi Boutan mennessään.

Sanat tulivat terävinä ja leikkaavina kuin kirveenisku. Ja äiti, joka oli ottanut pojan syliinsä, asetti hänet lattialle ja käski mennä leikkimään.

Tunti sen jälkeen, muutamia minuutteja yli kahdentoista, meni Mathieu, joka oli viivähtänyt tehtaissa, noutamaan Morangea, kuten oli luvannut, ja hän sai päähänsä oikaista naisten työhuoneen kautta. Ja täällä, suuressa ja tyhjässä ja hiljaisessa salissa näki hän odottamattoman näyn, joka häntä hämmästytti. Norine, joka jonkun tekosyyn nojalla oli jäänyt viimeiseksi, lepäsi silmät puoleksi ummessa Beauchênen sylissä, joka intohimoisesti suuteli häntä huulille. Sitten kuiskailivat he keskenään, sopivat luultavasti kohtaamisajasta. Kun he näkivät Mathieun, jäivät he seisomaan hämmästyneinä. Ja tämä itse kiirehti pois häpeissään siitä salaisuudesta, jonka hän oli keksinyt.

II

Morange, ensimmäinen kassanhoitaja, oli kolmenkymmenen kahdeksan vuotias mies, kaljupäinen, ja harmahtava ja hänellä oli komea, tumma, viuhkamainen parta, josta hän oli hyvin ylpeä. Pyöreäin, kirkkaitten silmänsä, suoran nenänsä ja hienopiirteisen, hieman leveän suunsa tähden oli häntä nuorena pidetty kauniina miehenä, ja hän oli hyvin huolellinen pukunsa suhteen, kulki aina korkeassa hatussa ja oli tarkka kuin hieno ja turhamainen virkamies.

"Tehän ette ole nähnyt meidän uutta asuntoa", sanoi hän Mathieulle. "Se on hyvin hupainen, sen saatte nähdä. Makuuhuone meille ja toinen Reinelle, ja ainoastaan pari askelta tehtaalle. Minä ennätän sinne täsmälleen neljässä minuutissa."

Hän oli erään kauppakonttorin apulaisen poika. Isä oli kuollut pulpeettinsa ääreen neljänkymmenen vuoden pituisen paikallaan istuvan elämänsä jälkeen. Ja hän oli mennyt naimisiin Valérie Duchemin kanssa, joka myöskin oli konttoorimiehen lapsi ja jonka isälle oli tapahtunut sellainen onnettomuus, että hän oli vaimonsa kanssa saanut neljä tytärtä, mikä seikka oli tehnyt heidän perhe-elämänsä oikeaksi helvetiksi, ainaiseksi pitkäksi, tuskalliseksi ja häpeälliseksi rahapulaksi. Vanhimman, Valérien, kauniin ja kunnianhimoisen tytön, oli onnistunut ilman myötäjäisiä saada miehekseen tämän rehellisen ja toimeliaan Morangen, ja siitä ajasta asti oli hän tuuditellut itsensä sellaiseen unelmaan, että hän on kiivennyt askeleen ylöspäin arvoluokassa ja pääsee irti tuosta konttoristijoukosta, joka häntä inhoitti, ja tekee pojastaan asianajajan tai lääkärin. Onnettomuudeksi oli odotettu lapsi tyttö, ja hän tuli aivan kauhuun ajatellessaan, että hän ehkä saa jonakin päivänä neljä tyttöä niskaansa niinkuin äitinsäkin. Hänen unelmansa saivat nyt toisen muodon, hän päätti tyytyä pikku Reineensä ja kiihoittaa miestänsä pyrkimään niin ylös kuin suinkin, jotta Reinelle voitaisiin antaa suuret myötäjäiset ja hän itse pääsisi Reinen vanavedessä purjehtimaan noihin hienompiin seurapiireihin, joihin hän niin palavasti ikävöitsi. Morange, joka oli pohjaltaan heikko ja hellämielinen sekä jumaloitsi vaimoaan, oli vihdoinkin ottanut vaimonsa kunnianhimon omakseen, hän taisteli alituisen päästäkseen nousemaan nopeasti ja hautoili mielessään ylpeitä valloitus suunnitelmia. Hän oli ollut Beauchênen palveluksessa kahdeksan vuotta, oli vielä ainoastaan viidentuhannen palkalla, ja puoliset olivat ihan epätoivoissaan, sillä kassanhoitaja ei pääsisi koskaan ylenemään, jos hän jäisi sinne.

"Katsoppas tuonne", sanoi hän, kun he olivat kulkeneet kappaleen Grenellen bulevardia, "se on tuossa uudessa talossa tuolla kulmassa. Eikö se näytä komealta!"

Mathieu näki edessään yhden noista muodinmukaisista palkongeilla ja veistoksilla varustetuista taloista, joka pisti erityisesti silmään tämän korttelin pienten, köyhäin talojen rinnalla.

"Sehän on oikea palatsi!" huudahti hän ilahuttaakseen Morangea, joka siitä kovasti ylpisty.

"Saattepa nähdä, millaiset portaat, rakas ystäväni. Me olemme viidennessä kerroksessa. Mutta se ei tee mitään, kun on sellaiset portaat, ei ollenkaan tiedä, että edes on niitä kulkemassa."

Hän vei vieraansa vestibyliin, joka oli kuin temppele. Seinät hohtivat, lattialla oli matot ja ikkunat olivat maalatut. Viidennessä kerroksessa, jossa hän aukasi oven avaimellaan, toisti hän ihastuneena:

"Saattepa nähdä, saattepa nähdä."

Mutta Valérie ja Reine olivat luultavasti odottamassa, sillä he tulivat heti vastaan. Valérie näytti vielä nytkin kolmenkymmenen kahden vuotiaana hyvin nuorelta ja kauniilta, suloinen tummaverinen nainen, jolla oli pyöreät, hymyilevät kasvot komeain hiusten ympäröiminä, vähän liian suuret rinnat, mutta ihailtavat olkapäät, joista Morange hyvin paljon ylpeili, kun hän esiintyi avokaulaisessa puvussa. Reine, joka nyt oli kahdentoista, oli äitinsä elävä kuva, samat hymyilevät kasvot, hieman pitemmät ehkä, ja somat sileät mustat hiukset.

"Oh, miten ystävällinen olitte, kun noudatitte meidän kutsua!" sanoi Valérie iloisesti puristaessaan Mathieun molempia käsiä. "Mutta niin ikävää, kun rouva Froment ei voinut seurata mukana! – Reine, ota vastaan herra Fromentin hattu!"

Ja sitten jatkoi hän:

"Meillä on, niinkuin näette, hyvin valoisa eteinen. Ehkä tahdotte nähdä huoneustoamme sillä aikaa kuin munat kiehuvat? Sitten se olisi tehty, ja sitten te ainakin tietäisitte, missä syötte aamiaista."

Tämä sanottiin rakastettavalla tavalla, ja Morange itse nauroi niin hyväntahtoisesti, että Mathieu mielellään antoi heidän tyydyttää turhamaisuutensa. Ensin sali, nurkkahuone, jossa oli harmattavat, kultakukalliset tapeetit ja komeat, valkeaksi lakeeratut huonekalut Ludvig XV: nen mallia, joitten joukossa palissanderipiaano muodosti suuren, mustan paikan. Sitten Grenellen bulevardin puolella Reinen vaaleansininen huone, jossa oli amerikalaisesta kuusesta tehty pikku tytön huoneen kalusto. Avioparin pieni makuuhuone oli huoneuston toisessa päässä, ja sitä erotti salista ruokasali; siinä olivat tapeetit ja kalusto keltaset, ja sen täyttivät melkein kokonaan sänky, peilikaappi ja toalettihiironki. Ruokasalissa upeili vanha klassillinen tammi; häikäisevän valkoisen pöytäliinan yläpuolella kimalteli vahvasti hopeoitu kattolamppu kuin ilotulitus.

"Tämä on ihastuttavaa!" sanoi Mathieu, ollakseen kohtelias. "Tämä on erinomaisen komeaa!"

Isä, äiti ja tytär eivät väsyneet kulettamasta häntä ympäriinsä ja selittämästä hänelle kaikkea. Mikä eniten häntä kummastutti, se oli, että hän luuli nähneensä tämän kaiken jo ennen. Ja nyt muisti hän ... Moranget olivat, luultavasti itsekin tietämättä, koettaneet syvässä kunnioituksessaan ja salaisessa kateudessaan jäljitellä Beauchênen kotia. Ollen aina rahapulassa voivat he ainoastaan ostaa halpahintaista tavaraa, ja silloin täytyi heidän säästää mitä tarkimmin muissa asioissa, mutta he ylpeilivät siitä, he luulivat, että he lähestyivät kadehdittavaa yläluokkaa koettamalla matkia sitä.

"Ja lopuksi on meillä tämä" ... sanoi Morange avatessaan palkongille menevän ruokasalin oven.

Palkonki kulki koko huoneuston pituuden. Tältä korkeudelta oli näköala todellakin kaunis: Seine etäämpänä ja Passyn kukkulat, jotka näkyivät kattojen yli, sama näkyala kuin Beauchênen talosta, mutta laveampi.

Siiitä huomautti Valentinekin.

"Eikö tämä ole suurenmoista? Se on todellakin toista kuin nuo pari, kolme puuta, jotka nähdään kadulta."

Palvelijatar toi sisään munat, istuttiin pöytään, ja Morange kertoi riemumielellä, että kaikki tämä maksoi hänelle kuusitoista sataa frankia. Se oli melkein kuin ilmaiseksi, vaikka tuo rahasumma teki äärettömän suuren loven hänen kukkaroonsa. Mathieun, joka ymmärsi, että hän oli pääasiallisesti

kutsuttu sentähden, että hänelle voitaisiin näyttää tätä uutta huoneustoa, täytyi vetää suunsa hymyyn, niin ihastuksissaan näyttivät nuo rehelliset ihmiset olevan saadessaan rehennellä hänen edessään. Kun hänellä itsellä ei ollut pienintäkään kunnianhimoa eikä ollenkaan kadehtinut sitä loistoa, jota hän näki toisilla, vaan oli täydellisesti tyytyväinen saadessaan elää yksinkertaista elämää Mariannen ja lasten kanssa, ihmetteli hän ainoastaan tätä perhettä, jota vaivasi halu loistella ja tulla rikkaaksi, hän ei tuntenut mitään vastenmielisyyttä, hän hymyili, mutta hän oli kuitenkin hieman surullinenkin.

Valériellä oli kaunis leninki keveästä kankaasta, jossa oli pieniä keltaisia kukkia; tytär Reine, jonka hän mielellään puki keikailevampaan pukuun, oli puettuna siniseen musliiniin. Ja aamiainenkin oli liiaksi rikas: munia, kalaa, kotletteja ja sparrista. He rupesivat heti puhumaan Janvillestä.

"Vai niin, teidän lapsenne voivat hyvin? Oi, miten suloisia ne ovat! Ja te viihdytte maalla? Se on omituista; minä luulisin ikävystyvänä siellä, siellä on niin vähän huvitusta. Luonnollisesti tulemme me ilolla tervehtimään teitä, koska rouva Froment on niin hyvä ja tahtoo nähdä meitä."

Mutta keskustelu kääntyi kuin vastustamattoman voiman pakosta takaisin Beauchêneihin. Se oli omituinen mielipide Morangeilla, he elivät ainaisessa ihailussa, johon kuitenkin oli sekaantunut hiljaista arvostelua. Valérie, joka oli hyvin ylpeä siitä, että sai olla mukana Constancen vastaanotoissa lauvantaisin ja talven kuluessa oli tullut kutsutuksi kaksi kertaa hänen luokseen päivällisille, oli myöskin ottanut "päivänsä", tiistain, antoi pieniä iltamia ja köyhdytti itsensä leivoksien hankkimisella. Hän puhui myöskin syvällä kunnioituksella rouva Séguin du Hordelista ja komeasta talosta d'Antin kadun varrella, jonne hän, kiitos siitä Constancen, oli tullut kutsutuksi tanssiaisiin. Ja hän oli vielä enemmän ihastunut siihen ystävyYTEEN, jolla häntä kohteli Beauchênen sisar Sérafine, jota hän ei koskaan kutsunut muulla nimellä kuin rouva paroonitar de Lowicz.

"Hän on ollut täällä minun vastaanotossani kerran, hän on niin iloinen ja hyvä! Tehän olette ennen ollut tuttavuudessa hänen kanssaan? Hänen naimisensa jälkeen, kun hän sopi veljensä kanssa, tuon ikävän perintöriidan jälkeen? Siinä on toki yksi, joka ei ole liiaksi ihastunut rouva Beauchênen!"

Valérie alkoi taas puhua Constancesta, luuli, että pikku Mauricella, kuinka suuri ja paksu hän olikaan, oli sairaaloinen ulkonäkö, ja ajatelkaa, mikä kauhea isku se olisi vanhemmille, jos he kadottaisivat tuon ainoan poikansa! Heiltä on hyvin väärin, ett'eivät hanki hänelle pientä veljeä. Mutta sitten antoi hän ymmärtää, että oli saanut luottamusta osakseen, ja tiesi, että rouva oli yhtä haluton siihen kuin miehensäkin. Hän iski silmää, Reinen tähden, joka viattomasti katseli lautastaan.

"Mutta teidän näytätte noudattavan samaa politiikkaa", sanoi Mathieu nauraen.

"Oh", huudahti Morange, "miten voitte te verrata meitä köyhiä raukkoja Beauchênen herrasväkeen, jotka ovat niin rikkaita! Jos he antaisivat minulle rikkautensa ja asemansa, niin pitäisin mielelläni tusinan lapsia!"

"Ja muuten", sanoi Valérie tuntien pöyristystä, "jos me saisimme tytön lisää... Kiitoksia paljon! Mutta jos me olisimme varmat, että saamme pojan! Vaan minä pelkään liian paljon! Minä luulen, että olen samanlainen kuin äitinikin, joka sai neljä tytärtä. Ette voi kuvitellakaan... se on hirveää."

Hän sulki silmänsä ja oli näkevinään onnettoman kotinsa, neljä pelästynyttä, laihtunutta tyttöä, jotka saivat kuukausia odottaa kenkiä, leninkejä ja hattuja ja jotka kasvoivat vanhoiksi piioiksi hirveästi odotellen kosijoita, joita ei tullut. Tytöillehän täytyy antaa myötäjäiset.

"Ei, ei", jatkoi hän, "me olemme siksi viisaat, ett'emme tahdo pahentaa tilaamme. Kun täytyy ajatella taloutensa varmistamista, niin silloin on synty hankkia itselleen suurta lapsijoukkoa. Minä en salaakaan sitä, että olen hyvin kunnianhimoinen mieheni puolesta; jos hän seuraa minun neuvojani, kohoaa hän korkeaan asemaan, ja minua kauhistuttaa sellainen ajatuskin, että minä sulkinsin häneltä tien tyttöjoukolla. Ei, minä toivon, että voimme antaa Reinelle runsaat myötäjäiset, kun itse tulemme rikkaiksi."

Morange oli liikutettu, hän tarttui vaimonsa käteen ja suuteli sitä. Hän oli tuon heikon miehen tahto, hän oli istuttanut kunnianhimosensa mieheensä, ja mies rakasti häntä siitä syystä paljon enemmän.

"Minulla on kunnan vaimo, rakas Fromentini. Hänellä on päätä ja sydäntä."

Kun Valérie jatkoi tuumainsa kehittämistä ja puhui siitä kauniista huoneustosta, joka hänellä tulisi olemaan, vastaanotoista, niistä kahdesta kuukaudesta, jotka hän viettäisi jossain kylpypaikassa kuten Beauchênetkin, katseli Mathieu häntä mietteisiinsä vaipuneena. Tämä oli toista kuin Moineaud, joka tiesi, ett'ei hänestä koskaan tule ministeriä. Morange ehkä uneksi, että hänen vaimonsa tekee hänet ministeriksi jonakuna päivänä. Kansanvaltaisessa maassa tahtoo ja voi jokainen vähäpätöinen porvari kohota, ja siellä on kilpajuoksua, jokainen tulee julkean hävittömäksi, sysää tieltään toiset päästäkseen sitä pikemmin askeleen ylöspäin. Tällainen yleinen ylöspäin kohoaminen on ainoastaan mahdollista sellaisessa maassa, jossa vallitsee valtiollinen tasa-arvoisuus ja taloudellinen epätasaisuus, sillä siellä on jokaisella sama oikeus onneen, vaaditaan vaan, että se valloitetaan sydämättömän itsekkäisyyden taistelussa, jos nimittäin ihminen janoaa yliluokan viekottelevain huvien nauttimista. Kansa ei voi elää onnellisena kansanvaltaisen hallitusmuodon ollessa vallalla, ell'eivät tavat ole yksinkertaiset ja yhteiskunnalliset ehdot jotenkin yhtäläiset. Muuten syntyy ankara kilpajuoksu valtion virkain saamisesta, ruumiillista työtä halveksitaan, loisteliaisuus tulee välttämättömäksi, kilpaillaan rikkaudesta ja vallasta, jotta voitaisiin tyydyttää ahnasta nautinnonhimoa. Se oli niinkuin Valérie sanoi. Ei tahdota rasittaa itseään lapsilla, tahdotaan pitää kädet ja jalat vapaina tällaisessa sodassa, jotta voitaisiin helpommin kavuta toisten ylitse.

Mathieu ajatteli myöskin matkimishalua, joka saa aikaan sen, että varattomat köyhdyttävät itseään vielä enemmän matkimalla varakkaampia. Mitä tuskaa on tuon jäljitellyn loisteliaisuuden takana, joka on niin kallista, vaikka se olisi mukailtuakin! Kaikenlaisia hyödyttömiä tarpeita luodaan, ja se hidastuttaa tuotantokykyä. Ei ole enään sopivaista sanoa, että leipää puuttuu, kun tahdotaan kuvata köyhyyttä. Se mikä puuttuu, se on ylellisyys; jos siitä täytyy luopua, niin luulevat ihmiset olevansa kuolemaisillaan nälkään.

Kun jälkiruoka oli tarjottu ja palvelijatar mennyt pois, tuli Morange hyvän aamiaisensa vaikutuksesta avomieliseksi; hän katseli vaimoaan, iski silmää ja katsoi vierastaan.

"Hänhän on luotettava ystävä, hänelle voi puhua kaikki."

Ja kun Valérie oli pään nyökäyksellä ilmaissut suostumuksensa, jatkoi Morange hymyillen:

"Niin, ystäväni, mahdollista on, että minä pian katoan tehtaasta. Se ei ole päätetty, mutta minä ajattelen joka tapauksessa sitä. Minä olen sitä jo ajatellut useamman kuukauden, sillä ainoastaan viiden tuhannen frankin ansio kahdeksan vuoden työn perästä ja varsinkin tieto siitä, että ei juuri koskaan voi saada paljoa enempää, voi saattaa epätoivoon."

"Se on hirmuista", keskeytti Valérie, "yhtä hyvin voi heti lyödä päänsä seinään."

"Sellaisissa oloissa on parasta katsoa muita aloja, vai kuinka? Tehän muistatte Michaudin, sen nuoren miehen, joka oli minun alaisiani tehtaassa kuusi vuotta sitten, muuten hyvin lahjakas mies. Siitä on nyt tuskin kuusi vuotta kun hän jätti meidät ja sai paikan Crédit nationalissa, ja tiedättekö, mitä hän nyt ansaitsee? Kaksitoista tuhatta frankia ... ajatelkaahan vaan, kaksitoista tuhatta frankia!"

Tämä numero kajahti kuin torven töräys. Aviopuolisojen silmät pyörähtelivät innosta, ja tytönkin posket tulivat kuumiksi.

"Eräänä päivänä maaliskuussa kohtasin minä sattumalta Michaudin; hän kertoi kaiken tuon minulle ja oli hyvin ystävällinen. Hän tarjoutui hankkimaan minulle paikan siellä ja suosittelemaan minua parhaan kykynsä mukaan. Mutta se on uhkapeliä; minun täytyy alussa tyytyä kolmeen tuhanteen kuuteen sataan päästäkseni vähitellen hyvin korkealle palkalle. Kolme tuhatta kuusi sataa! Mitenkä voi elää muutamia aikoja kolmella tuhannella kuudella sadalla varsinkin nyt, kun tämä huoneusto on lisännyt meidän menojamme niin suuresti?"

Ja Valérie keskeytti kiivaasti:

"Se, joka ei yritä, ei myöskään mitään saa! Sen sanon minä hänelle ehtimiseen. Minä tahdon luonnollisesti, että pitää olla varovainen, en sallisi hänen koskaan tekevän sellaisia tyhmyyksiä, jotka vahingoittaisivat hänen tulevaisuuttaan. Mutta eihän hän voi lahota sellaisella paikalla, joka ei ole hänen arvonsa mukainen."

"Te olette siis jo tehnyt päätöksen?" kysyi Mathieu.

"Olen", sanoi Morange, "minun vaimoni on tehnyt kaikki suunnitelmat, ja me olemme tehneet päätöksemme ... ell'ei mitään odottamatonta tapahdu. Muuten ei Crédit nationalissa tule yhtään paikkaa avoimeksi, ennenkuin lokakuussa. Mutta, rakas ystävä, älkää sanoko tästä sanaakaan kenellekään, me emme tahdo tulla eripuraisuuteen Beauchêneitten kanssa."

Hän katsoi kelloaan, sillä kun hän oli hyvin säännöllinen, ei hän tahtonut tulla liian myöhään konttooriinsa, jossa hänen piti olla puoli kaksi. Ja palvelijataria käskettiin kiirehtimään kahvia pöytään. Se juotiin kuumana, mutta silloin ilmoitettiin vieras, joka saattoi perheen unohtamaan kaiken muun.

"Oo", huudahti Valérie ja nousi nopeasti ja punastuen ihastuksestaan, "rouva paroonitar de Lowicz!"

Sérafine, joka nyt oli kahdenkymmenen yhdeksän, oli pitkä, kaunis, soma, punahiuksinen nainen, jolla sitäpaitse oli komea vartalo. Hänen punaiset huulensa hymyilivät riemuitsevasti, ja hänen ruskeissa, suurissa, kullansädehtivissä silmissään paloi sammumaton irstaisuuden liekki.

"Älkää mitenkään häiriytykö minun tähteni, ystäväni. Palvelijattarenne tahtoi välttämättömästi tuoda minut saliin, mutta minä tulin mieluummin tänne, sillä minulla on hieman kiire. Minä tulin noutamaan teidän pikku, kiltti Reineä ottaakseni hänet mukaani illatsuun Circuksessa."

Ja uusi ihastuksen räjähdys tärisytti ilmaa. Tyttö istui siinä mielipuolena ilosta, ja äiti rehenteli ylpeydestä sekä puhui lakkaamatta.

"Oo, rouva paroonitar, te yllätätte meidät, te hemmoittelette pienokaisen pilalle. Mutta eihän hän ole puettukaan vielä, ja meidän täytyy pyytää teidän odottamaan silmänräpäyksen. Kas niin, tule nyt heti, niin minä autan sinua. Kymmenen minuuttia, sen minä lupaan, ainoastaan kymmenen minuuttia!"

Sérafine jäi yksikseen molempain herrain kanssa. Hän oli kummastunut nähdessään Mathieun; nyt meni hän iloisena Mathieun luokse ja puristi hänen kättänsä kuin vanha ystävä.

"Mitenkä te voitte?"

"Kiitos, erittäin hyvin."

Kun Sérafine istui Mathieun viereen liikahti Mathieu vasten tahtoaan vetääkseen tuolinsa taaksepäin; hän näytti suuttuneelta tästä kohtauksesta.

Hän oli ollut hyvä tuttu Sérafinen kanssa siihen aikaan, jolloin hän oli tullut Beauchéneen palvelukseen. Sérafine oli hillitsemätön nautinnon ihminen, hermostunut nainen ilman omaatuntoa ja moraalialia, rohkea ja tarmokas, tykkänään antautunut hekuman palvelukseen. Hän oli kasvanut tehtaan hälyssä ja pauhussa yhdessä perin itsekkään veljensä Alexandren ja serkkunsa, hyvän, terveen, viisaan Mariannen kanssa. Aina lapsuudestaan asti oli hän ollut utelias maistamaan kaikkia kiellettyjä hedelmiä. Väitettiin, että hän oli viidentoista vuotiaana antanut erään tuntemattoman miehen vietellä itsensä. Sitten tuli tuo omituinen juttu hänen naimisestaan parooni de Lowiczin kanssa, lurjuksen, mutta kauniin kuin jumala, jonka kanssa hän pakeni. Vuoden kuluttua synnytti hän kuolleen lapsen, keskosen, johon hänen sanottiin olevan itse syypää. Ahnas kun oli, oli hän perinnönjaossa isänsä jälkeen joutunut eripuraisuuteen miehensä kanssa ja ajanut tämän ulos portista, jonka jälkeen parooni matkusti Berliiniin ja murhattiin eräässä pelihuoneessa. Iloissaan siitä, että oli päässyt miehestään, nautti Sérafine häikäilemättä vapauttaan nuorena leskenä. Hän oli mukana kaikissa huveissa, kaikissa juhlissa, ja monia tarinoita kuiskailtiin hänen satunnaisista yhteyksistään, siitä julkeudesta, jolla hän pyrki tarkoitustensa perille saadakseen heti valtoihinsa sen miehen, johon hän oli iskenyt silmänsä, ja hänen kohtuuttomista uhreistaan vapaan rakkauden alttarille; mutta koska hän oli säilyttänyt ulkonaisen arvonsa eikä koskaan joutunut julkisiin häväistyksiin rakastajainsa tähden, otettiin hän yhä vastaan kaikkiällä, rikas, kaunis ja pidetty kun oli.

"Tehän asutte maalla?" kysyi hän ja kääntyi taas Mathieun puoleen.

"Niin, kuukauden päivät."

"Constance on siitä kertonut minulle. Minä tapasin hänen äskettäin rouva Séguinin luona. Me olemme, kuten tiedätte, hyviä ystäviä nyt, kun minä annan veljelleni hyviä neuvoja."

Hänen kälynsä Constance inhosi häntä, ja Sérafine laski siitä mielellään leikkiä tavallisella reippaudellaan, hän joka julkisesti nauroi kaikelle.

"Voitteko ajatella, siellä puhuttiin tohtori Gaudesta, tuosta kuuluisasta kirurgista, jolla on jyrkkä keino, millä hän estää rouvia saamasta lapsia. Minä luulin, että Constance pyytäisi hänen osoitettaan, mutta hän ei uskaltanut."

Nyt yhtyi keskusteluun Morange:

"Tohtori Gaude, vai niin, eräs vaimoni ystävä on puhunut hänestä. Hän kuuluu tekevän erinomaisia leikkauksia, oikeita ihmetöitä. Hän avaa hyvin häikäilemättä vatsan niinkuin kaapin, ottaa siitä pois, mitä hän tahtoo, ompelee kiinni taas, ja potilas tulee terveeksi edes tietämättä mitä hänelle on tehty. Sehän on suurenmoista!"

Hän puhui lähemmistä yksityiskohdista, kertoi tohtori Gauden klinikasta Marboeufissa, jonne kansaa virtaili näkemään leikkauksia niinkuin mennään teatteriin. Tohtori, joka ei halveksinut mammonaa vaan oli päinvastoin hyvin rahanahne saatuaan rikkaita potilaita käsiinsä, tavoitteli myöskin kunniaa mitä vaarallisimpain kokeitten onnistumisessa, kokeitten, joitten alaisiksi tulivat klinikan köyhät vaimot. Sanomalehdet puhuivat hänestä ehtimiseen, hän antoi sanomalehtien puhua laveasti niistä varattomista naisista, joita hän oli leikellyt, ja tämä kiihoitti rikkaita naitaakin yrittämään. Muuten oli hän iloinen pessimisti, hän kuohitsi naisen kuin kaniinin, ja tämän teki hän tinkimättä omantuntonsa kanssa: muutamia onnettomia ihmislapsia vähemmän, eikö se ollut pelkkä voitto?

Sérafine puhkesi nauruun, kun hän näki Mathieun hämmästyneen ja suuttuneen katseen; hänen valkeat sudenhampaansa salamoitsivat veristen huulten välissä.

"Niin, ystäväni, tuo mies ei ole lähestulkoonkaan samanlainen kuin teidän tohtorinne Boutan, joka neuvoo kaikkien naispotilaitensa synnyttämään lapsia. Se on hänen yleinen lääkkeensä kaikkia tauteja vastaan. Se minua vaan kummastuttaa, että Constance pitää tuota tohtori Haikaraa lääkärinään, hän, joka pelkää aina tulevaisuutta raskaaksi. Ja siinä hän onkin oikeassa. Hyi, miten rumaa se on!"

Morange yhtyi kohteliaasti hänen nauruunsa osoittaakseen, että hän oli samaa mieltä. Mutta Valérie ei tullut takaisin Reinen kanssa, hän tuli kärsimättömäksi ja tuskaantui siitä, että hänen vaimonsa antoi paroonittaren odottaa. Hän pyysi lupaa saada mennä katsomaan; hän ajatteli, että hän ehkä voi auttaa tytön pukemisessa.

Kun Sérafine jäi kahdestaan Mathieun kanssa, iski hän suuret, tuliset kullansädehtivät silmänsä häneen. Hän ei nauranut enään niinkuin ennen, hänen rohkeat kasvonsa loistivat jonkinlaisesta pilkallisesta himosta kajastuen hiusten punertavaan väriin. Syntyi sangen pitkä äänettömyys aivankuin hän olisi tahtonut saattaa Mathieun hämmennyksiin ja voittaa hänet.

"Kiltti Marianne voi ehkä hyvin?"

"Kyllä, kiitos."

"Ja lapset varttuvat?"

"Niin tekevät."

"Te olette siis onnellinen kuin hyvä perheenisä siellä kaukaisessa nurkassanne?"

"Täydellisesti onnellinen."

Sérafine vaikenen taas, mutta katsoi yhä Mathieutä yhä kiihoittavammin ja päivänpaisteisena, hurmaavana kuin seireeni, jonka polttavat silmät myrkyttävät miesten sydämet. Vihdoin sanoi hän pitkäväteisesti:

"Meidän välimme on siis aivan loppu?"

Mathieu osoitti liikkeellä, että se oli aivan loppu. Heidän historiansa oli nyt jo vanha. Mathieu oli yhdeksäntoista vuotias ja oli äsken tullut Beauchênen palvelukseen, kun Sérafine, joka oli naimisissa ja yhdenkolmatta vuotias, oli äkkiä eräänä iltana ollessaan ilman seuraa heittäytynyt hänen syliinsä. Mathieu oli heikkona hetkenään antanut yllättää itsensä. Muutamia kuukausia myöhemmin, ennenkuin hän oli nainut Mariannen, oli hän rikkonut nämät välit.

"Loppuko, aivanko loppu?" kysyi Sérafine taas taisteluun vaativalla ja hymyilevällä katseella.

Hän oli todellakin vastustamattoman viehättävä. Ei koskaan Mathieu ollut nähnyt häntä niin kauniina, niin leimuavan himoisena saada heti tyydyttää oikkunsa. Hän tarjosi itseään voittajan varmuudella, ilman häveliäisyyden jälkeäkään, hänhän oli vapaa ja tiesi varmaan, että hän voi antaa yhtä paljon ja enemmänkin kuin ottaa vastaan. Kaiken tämän alla oli kuitenkin saatanallinen halu kiusata Mathieutä, ottaa mies toiselta naiselta, pieneltä, tuhumalta sukulaiselta ja pakoittaa tämä sukulainen itkemään.

Kun Mathieu ei nytkään vastannut edes liikkeellä, ei hän siitäkään suuttunut, vaan näyttäytyi yhä vastustamattomammalta seireeniltä.

"Minä pidän enemmän tästä, älä vastaakaan, älä sanokaan, että kaikki on loppu. Minun puoleltani, rakas ystäväni, ei se koskaan lopu. Se voi tapahtua, kun te tahdotte, ymmärrättekö, illalla, huomenna, tai minä päivänä tahansa teitä haluttaa tulla naputtamaan oveani. Tehän tiedätte, missä minä asun, eikö totta? Minä odotan teitä."

Punertava pilvenhattara peitti Mathieun kasvot. Hän sulki silmänsä, jotta ei näkisi Sérafinea, joka nojasi hänen puoleensa hehkuvana ja tuoksuava. Ja pimeydessä silmäluomiensa takana näki hän Sérafinen huoneuston, jossa hän oli käynyt vieraisilla Mariannen kanssa, alemman kerroksen eräessä talossa Marignanin kadun varrella. Erityinen ovi vei siellä hiljaisiin huoneisiin, jotka olivat verhotut äänen tukahduttamiseksi paksuilla matoilla ja oviverhoilla. Palvelusväkenä oli naisia, jotka veivät vieraan sanaakaan sanomatta sisään ja katosivat kuin varjot. Nuoren parin oli Sérafine siellä ottanut vastaan pienessä salissa, jossa ei näyttänyt olevan ainoatakaan ikkunaa ja jossa kandelabrien kymmenen kynttilää paloi keskellä päivää. Mathieu tunsu vielä monen vuoden kuluttua sen läpitse tunkevan, lämpimän tuoksun, joka siellä oli huumannut hänen aistimensa.

"Minä odotan sinua", kuiskasi Sérafine huulet aivan lähellä Mathieun huulia.

Kun Mathieu vavahdellen vetäytyi taaksepäin suutuksissaan siitä, että hän näytteli sellaisen miehen osaa, joka hylkää viehättävän naisen, luuli Sérafine, että hän aikoi vielä kerran kieltäytyä, ja hän pani äkkiä pienen, lämpimän kätensä Mathieun huulille.

"Hiljaa, he tulevat. Ja minä en tarvitse mitään tohtori Gaudea, kuten tiedät."

Herra ja rouva Morange tulivat nyt vihdoin takaisin Reinen kanssa. Äitinsä oli polttamalla kähertänyt hänen hiuksensa. Reine oli todellakin ihastuttava heleässä, valkeilla pitseillä reunustetussa silkkileningissään ja samasta kankaasta tehdyssä suuressa hatussaan. Hänen iloisia, pyöreitä kasvojaan peitti iho niin heleä ja hieno kuin ruusunlehti.

"Ah, sinä pieni keruubi!" huudahti Sérafine imarrellakseen vanhempia. "Hän vielä kerran ryöstetään minulta..."

Ja hän syleili Reineä ihastuksissaan ja oli olevinaan ikävissään siitä, että hänellä itsellä ei ollut lapsia.

"Niin, siitä tulee niin surumieliseksi, kun näkee tuollaisen pienen aarteen. Jos voitaisiin olla varmat siitä, että Herramme antaisi jollekin noin ihastuttavan, pienen lapsen, niin kellään ei todellakaan olisi mitään sitä vastaan. No niin, mutta minähän voin varastaa hänet teiltä enkä anna enään häntä takaisin."

Herrasväki Morange nauroi tyytyväisenä. Mathieu, joka tunsu Sérafinen erittäin hyvin, kuunteli kummastuneena. Kuinka monta kertaa oli hän heidän lyhyen yhdyselämänsä aikana kiivaalla äänellä puhunut hänen kanssaan lapsista, joita aina pitäisi pelätä. Ne ovat ainaisenä uhkana, ne turmelevat ja vähentävät nautinnon, ne antavat ihmisen maksaa hetken hovin pitkäaikaisella kärsimyksellä ja loppumattomalla huolella.

Sitäpaitse turmelevat ne naisen kauneuden, tekevät hänet ennen aikaansa vanhaksi ja miesten inhoamaksi. Luonto on aivan hullu, kun se on antanut rakkauden maksaa äiteyden ankaran veron. Aina siitä asti kuin raskaudentila, joka onneksi oli päättynyt keskosen synnyttämiseen – oli antanut hänelle varoituksen, jota hän vieläkin kauhistuu, oli hän valmis rikokseen päästäkseen lapsia synnyttämästä.

Hän tunsu Mathieun kummastuneen katseen, se huvitti häntä ja hän lausui pilkallisella äänellä: "Eikö totta, ystäväni, minähän sanoin teille äsken, että tultuani leskeksi lohdutan itseäni miten parhain taidan siitä, että olen tuomittu ainaiseksi lapsettomaksi."

Mathieu tunsu taas polttavan punan kasvoillaan, ja hän ymmärsi, mitä Sérafine tarkoitti, minkälaisia inhoittavia hedelmättömiä nautintoja hän lupasi hänelle.

Reine katseli Sérafinea ihastuneena ja hurmaantuneena tuon kauniin naisen ystävytydestä. Hän heittäytyi Sérafinen syliin ja huudahti tyydytetystä turhamaisuudesta värähtelevällä äänellä.

"Oi, rouvani, kuinka minä pidän teistä!"

Aina portaille asti saattoi Morangen herrasväki paroonitar de Lowiczia, eivätkä he keksineet sanoja, joilla olisivat voineet ilmaista kiitollisuutensa tuolle heidän itsensä tavoittamalle ylellisyydelle, joka oli tullut noutamaan heidän tyttärensä.

Kun he olivat sulkeneet eteisen oven, hyökkäsi Valérie palkongille huudahtaen:

"Mennään katsomaan, kun he menevät!"

Morange, joka ei enään ajatellut konttooriaan, asettui hänen viereensä, huusi Mathieuta ja sai tämänkin nojautumaan kaidepuun ylitse. Siellä alhaalla oli sirot viktoriaavaunut, joita ajoi liikkumatta kuskipukilla istuva komea kuski. Tämä näky sai aviopuolisot haltioihinsa ihastuksesta. Ja kun Sérafine astui vaunuihin sekä antoi tytön istua viereensä, eivät he voineet olla ääneensä nauramatta.

"Miten kaunis hän on, miten hän on onnellinen!"

Tässä silmänräpäyksessä tunsu Reine, että häntä katsottiin. Hän katsoi ylöspäin, hymyili ja tervehti. Ja Sérafine teki samoin, kun hevonen ravasi pois ja kääntyi kadun kulmassa.

Nyt tuli viimeinen purkaus:

"Katsokaa häntä, katsokaa häntä!" huudahti Valérie. "Miten lapsellinen hän on! Kahdentoista vuotiaana on hän vielä yhtä viaton kuin äsken syntynyt lapsi. Minä en koskaan voi uskoa häntä kenellekään. Eikö hän näytä pieneltä herttuattarelta, jolla ei koskaan ole ollut omia ajopeliään?"

Morangessa heräsivät taas tulevan onnen unelmat.

"Minä toivon, että hän saa yhden lapsen, kun me hänet naitamme. Kun minä kerran tulen Crédit nationaliin, niin kaikki toiveesi täyttyvät."

Sitten kääntyi hän Mathieun puoleen:

"Eikö olisi rikoksellisesti tehty meiltä, jos me hankkisimme yhden lapsen lisää? Meitä on jo kolme, ja rahan ansaitsemiseen vaaditaan niin paljon työtä ja vaivaa"...

III

Mathieu, joka tahtoi lähteä työstään aikaisemmin ehtiäkseen talonisännän luokse, ennenkuin lähti päivälliselle ravintolaan – kuten hän Mariannelle oli luvannut – sai iltapäivällä niin paljon tekemistä tehtaassa, että hän näki tuskin vilaustakaan Beauchêneesta.

Ja se oli helpoituskin hänelle, sillä häntä hävetti se salaisuus, jonka hän sattumalta oli keksinyt, hän pelkäsi saattavansa Beauchênen häpeemään. Mutta niinä parina kertana kun he vaihtoivat jonkun sanan keskenään, ei hänen päällikkönsä näkynyt edes muistavan, että hänellä olisi mitään hävettävää. Hän ei koskaan muulloin ollut näyttänyt niin toimintahaluselta. Aamullinen väsymys oli paennut, hän nauroi ja puhui kovalla äänellä aivankuin mies, joka ei pelkää työtä ja joka pitää elämää hupaisena.

Mathieu, joka tavallisesti ei lähtenyt ennen kello kuutta, meni nyt kello puoli kuusi Morangen luokse nostamaan kuupalkkaansa. Se nousi kolmeensataan viiteenkymmeneen frankiin. Mutta kun hän oli tammikuussa ottanut etukäteen viisisataa frankia, josta hän kuussa maksoi takaisin viisikymmentä, sai hän ainoastaan kolmesataa. Hän laski viisitoista louisdoriaan ja pani ne iloisella mielellä taskuunsa, mikä sai kassanhoitajan tekemään erään kysymyksen.

"Niin, nämä rahat tulevat todellakin kreivin aikaan; vaimollani ei aamulla ollut kuin kolmekymmentä souta."

Kello oli jo yli kuuden, kun Mathieu tuli siihen komeaan taloon d'Antin kadun varrella, jossa Séguin de Hordel asui.

Séguinin iso-isä oli ollut yksinkertainen Janvillen talonpoika. Hänen oma isänsä, joka oli ollut armeijan muonavarain hankkija, oli koonnut melkoisen omaisuuden. Ja itse eli hän, nousukkaan poika kun oli, rikkaan ja komean laiskurin elämää, oli jäsen suurimmissa klubeissa, piti hevosia, oli rakastavinaan taidetta ja kirjallisuutta ja kannatti rikkaana sekä vapaamielisenä dilettanttina repäisevimpiä mielipiteitä.

Hän oli nainut hyvin vanhaa aatelia olevan köyhän tytön, Valentine de Vaugeladen, vähäverisen, ahdasmielisen naisen, joka äidin palavasta uskoninnosta huolimatta ainoastaan tavan vuoksi noudatti kirkollisia tapoja ja himoitsi maailmallisia huvituksia. Itse Séguinkin kävi kirkossa naimisensa jälkeen, koska sitä pidettiin hyviin tapoihin kuuluvana.

Hänen isoisällään, talonpojalla, oli ollut kymmenen lasta, isä, armeijan muonavarainhankkija oli tyytynyt kuuteen, ja kun hän itse oli saanut kaksi, pojan ja tytön, selitti hän, että sellainen saisi loppua nyt, koska nytkin jo oli tarpeeksi väärin, että oli hankittu maailmaan kaksi olentoa, jotka eivät sitä olleet pyytäneet.

Séguin omisti muun muassa Janvillen tuolla puolen suuren maatilan, jossa oli viisisataa hehtaaria metsää ja korpea ja jonka hänen isänsä oli ostanut vetäytyessään pois liike-elämästä ja koottuaan äärettömän suuren omaisuuden. Hänen alituinen toivonsa oli ollut päästä riemuretkessä takaisin synnyinseudulleen, josta hän oli lähtenyt köyhänä, ja hän aikoi juuri rakentaa ruhtinaallisen linnan suureen puistoon, kun kuolema tempasi hänet pois.

Séguin, joka oli saanut melkein kaikki nämät alueet perintöosakseen, tyytyi myymään metsästysmaita; hän oli muodostanut viidensadan frankin osakkeita, joista hänen ystävänsä kilpailivat ja jotka tuottivat hänelle erittäin hyvän koron. Paitsi metsiä ei siellä ollut mitään muuta kuin viljelemätöntä maata, lampia, hiekkaharjuja, kivikkoja, ja yleisenä mielipiteenä paikkakunnalla oli, ett'ei yksikään maanviljelijä voi koskaan saada näistä maista mitään. Ainoastaan armeijan muonavarainhankkija olisi voinut unelmoida tuosta romantisesta puistosta ruhtinaallisen linnan ympärillä. Se oli myöskin hän, joka oli hankkinut itselleen oikeuden lisätä arvonimen "de Hordel" omaan nimeensä sen torninraunion mukaan, joka oli hänen tilallaan.

Beauchênen kautta, joka oli yksi metsästysosakkeitten omistaja, oli Mathieu oppinut tuntemaan Séguinen ja löytänyt vanhan metsästyspaviljongin metsänlaidassa, tuon yksinäisen, rauhallisen harakanpesän, jota hän rakasti siihen määrään, että oli vuokrannut sen ja muuttanut sinne omaisineen. Valentinekin oli ollut niin rakastettava, että oli siellä käynyt heidän muuttaessaan heitä tervehtimässä, ja hän oli ylistellyt paikan runollisuutta ja nauranut sitä, ett'ei hän edes itse tiedä, mitä hän omistaa.

Asian oikea laita oli kuitenkin se, ett'ei hän olisi voinut asua siellä tuntiakaan. Hänen miehensä oli johdattanut hänet kirjalliseen, taiteelliseen ja hienon maailman Pariisiin, juoksi hänen kanssaan ehtimiseen kirjallisissa salongeissa, ateliereissä ja näyttelyissä, teattereissa ja huvittelupaikoissa, sanalla sanoen kaikissa niissä sulatusuuneissa, joissa heikot sydämet ja aivot poltetaan. Séguinilla, joka niin mielellään tahtoi olla muita etevämpi, oli kuitenkin ikävä ja hän viihtyi ainoastaan hevostensa kanssa huolimatta siitä, että hän vaati tunnustusta rakastavansa kirjallisuutta ja tulevaisuuden filosofiaa, huolimatta taidekokoelmistaan, huonekaluistaan, savi- ja tina-astioistaan ja ennen kaikkea kirjoistaan, joista hän niin ylpeili.

Ja hän muodosteli vaimonsa itsensä mukaan, turmeli hänet omasta ehdostaan huikentelevilla mielipiteillään, mustasi hänet toverielämällään sellaisten henkilöitten kanssa, joitten kanssa hän luuli olevan reipasta ja muodinmukaista seurustella. Tuo pieni, hurskas hanhi, joka oli uskottu hänen huostaansa, oli siis jo valmiina mitä suurimpiin hullutuksiin; hän piti vielä tapana käydä herranehtoollisella, mutta ylisti syntiä ja totutti itsensä päivä päivältä yhä enemmän harha-asteleeseen ottamisen ajatukseen. Tämä kaikki voi hyvin helposti johtaa suureen onnettomuuteen, sillä Séguin oli siksi tyhmä, että hän oli usein raaka ja pilkallinen vaimoaan kohtaan, ja tämä loukkasi vaimoa niin, että hän tuli kylmäksi ja uneksi tulevaisuuden toisella tavalla rakastetuksi, hellemin ja lempeämmin.

Kun Mathieu tuli taloon, jonka komeasti koristetussa renessanssifasaadissa oli kahdeksan ikkunaa joka kerroksessa, hymyili hän ja ajatteli:

"Täällähän asuu aviopari, joka ei odota kolmeasataa frankiaan kuukaudessa kolmekymmentä souta taskussa."

Vestibyyli oli äärettömän komea, pronssia ja marmorina. Oikealla oli kolme salia ja ruokasali, vasemmalla biljaardi, tupakkahuone ja talvipuutarha. Ensi kerroksessa oli keskellä Séguinin työhuone, suuri ja korkea huone, joka täytti talon koko keskiosan; hänen makuuhuoneensa oli oikealla, vaimon ja lasten vasemmalla. Toisessa kerroksessa oli kaksi huoneustoa varattu lapsia varten, kun ne olivat kasvaneet suuriksi.

Eräs palvelija, joka tuns Mathieun, vei hänet heti herran työhuoneeseen, jossa käski Mathieun odottamaan; hänen herransa puki päälleen. Hetkisen luuli tulija, että hän oli yksikseen, ja hän katseli tuota suurta huonetta, silmäili korkeaa ikkunaa vanhanaikaisine lasimaalauksineen, samettisia, hopealla kirjailtuja oviverhoja, tammista kirjakaappia, jossa oli rivittäin komeita kirjoja, pöytiä, joilla oli kallisarvoisia kulta-, lasi-, pronssi- ja marmoritaideteoksia, niitten joukossa myöskin uudenaikainen kokoelma tinasia esineitä. Kaikkialla oli itämaalaisia mattoja, matalia, mukavia tuoleja, ja yksinäisiä nurkkia, joita korkeat lehväkasvit verhosivat ja joissa voi parittain olla häiritsemättä.

"Ei, mutta oletteko te täällä, herra Froment!" sanoi äkkiä ääni, joka tuli tinaesineillä lastatun pöydän luota.

"Ah", sanoi Mathieu hetken epäiltyään, "herra Charles Santerre!"

Se oli jo toinen kerta, kun Mathieu tapasi Santerren tässä huoneessa. Charles Santerrella, kuuluisalla ja salongeissa huomattulla romaanikirjailijalla, oli kaunis otsa, hellät, ruskeat silmät, ja liian punainen ja suuri suu, jota verhosi assyyrialaisella tavalla leikattu ja käherretty parta. Hän oli kohonnut naisten avulla, joita hän hakkaili muka tutkiakseen heitä; hän käytti heitä niin paljon kuin voi huvikseen ja edukseen. Hänen sanottiin muuten olevan hyvin nöyrä, kohtelias ja orjamaisesti rakastunut naisiin niin kauvan kuin hän ei ollut saanut heitä valtaansa; sitten käänsi hän heille röyhkeästi selkensä, kun he eivät enään olleet hänelle miksikään hyödyksi. Poikamiehenä periaatteensa ja suunnitelmiansa mukaan, asettui hän toisten pesiin ja omaksui hienon maailman paheet; hänen kirjallisenä erikoisalanaan oli aviorikokset ja hän kertoi ainoastaan rikoksellisesta, liian hienostuneesta rakkaudesta, tuosta hedelmättömästä rakkaudesta, joka ei hanki lapsia maailmaan. Hänellä ei alussa ollut mitään suuria toiveita kirjoistaan, kirjaileminen oli hänestä ainoastaan hupainen ja tuottelias ammatti, jonka hän oli itselleen valinnut. Menestyksensä viekoittelemana oli hän sitten kuulustellut turhamaisuutensa ääntä, joka hänelle vakuutti, että hän oli kirjailija. Ja hän esiintyi nyt kuolevan maailman salonkielämän kertoilijana, hän saarnasi mitä veltostuneinta pessimismia ja sellaista molemminpuolista pidättäväisyyttä, joka ihmiskunnan loppumisessa näki sen onnen.

"Séguin tulee pian", sanoi hän mitä rakastettavimmalla äänellä. "Minä olen saanut päähäni viedä hänet ja hänen vaimonsa kanssani syömään päivällistä ravintolaan, ja sitten me menemme erääseen pieneen premiäriin, jossa syntyy mellakoita ja tappelu."

Nyt vasta huomasi Mathieu, että hän oli jo pukeutunut hännystakkiin. He pakisivat hetkisen, Santerre näytti erästä uutta tinaesinettä, pientä, alastonta naista, laihaa ja pitkää, joka makasi vatsallaan pää hiuksien peittämänä; mestariteos, sanoi hän, koko kärsivä ihmiskunta, yksinäisen naisen avuttomuus, kun hän vihdoinkin on irtaantunut miehestä. Se oli Santerre, joka tultuaan ystäväksi taloon kylvi sinne kirjallista ja taiteellista mielettömyyttään, mikä teki yksinkertaisen ja luonnollisen jokapäiväisen elämän yhä onnommaksi.

Nyt tuli Séguin sisään. Hän oli yhtä vanha kuin Santerre, mutta pitempi ja solakampi, hyvin vaaleaverinen, kotkannenä, harmaat silmät, ohuet huulet ja pienet viikset. Hänkin oli hännystakissa.

"Niin, rakas ystäväni", sanoi hän ollen hieman sammaltavinaan puhuessaan, "Valentine tahtoo välttämättömästi ottaa toisen leningin. Meidän täytyy olla kärsivällisiä, meillähän on vielä tunti aikaa."

Kun hän huomasi Mathieun, pyysi hän ylen kohteliaasti, mutta ylhäisellä äänenpainolla anteeksi. Ja kun tämä, jota Séguin kutsui "rakkaaksi vuokralaisekseen" oli maininnut käyntinsä syyn, repeämän sinkkikatossa viime sateen jälkeen, suostui hän heti siihen, että Janvillen levyseppä saa tulla juottamaan sen kiinni. Mutta kun hän uusista selityksistä ymmärsi, että koko katto täytyi laittaa uudestaan, niin huono se oli, jätti hän heti kohteliaan puhutapansa, vastusti ja sanoi, että hän ei voi sellaiseen korjaukseen uhrata rahasummaa, joka on paljoa suurempi vuotuista vuokraa, kuuttasataa frankia.

"Juottamiseen", sanoi hän, "siihen minä suostun. Minä kirjoitan levysepälle."

Ja päästäkseen erilleen tästä aineesta sanoi hän:

"Odottakaahan hieman, herra Froment! Minä näytän teille erään mestariteoksen, teille, jolla on niin hyvä arvostelukyky."

Hän piti todellakin Mathieutä jossakin määrin arvossa, sillä hän tiesi, että Mathieulla oli nopea, aina työskentelevä ajatus. Mathieu hymyili ja suostui hänen pyyntöönsä päätettyään itsekseen, ett'ei hän jätä taloa, ennenkuin on saanut lupaan uuden katon. Séguin otti esiin korukansiin sidotun kirjan, jonka hän uskonnollisella hartaudella antoi Mathieulle. Valkeassa nahkakannessa oli suuri hopealilja, jonka yläpuolella taas oli nippu suuria violetinvärisiä ohdakkeita. Ja kirjan nimi: "Katoomaton Kauneus" oli ylhäällä eräässä kulmassa niinkuin taivaassa.

"Aate ja värit ovat ihailtavat", sanoi Mathieu, joka todellakin oli ihastunut. "Nykyään sidotaan kirjat sellaisiksi, että ne ovat todellisia pieniä mestariteoksia."

Hän katseli kirjan nimilehteä.

"Tämähän on herra Santerren viimeinen romaani!"

Séguin katseli hymyillen kirjailijaa, joka oli tullut lähemmäksi. Ja kun hän näki Santerren katselevan kirjaa äärettömän ihastuneena, sanoi hän:

"Rakas ystäväni, kirjansitojani toi sen minulle tänä aamuna, ja minä odotin juuri tilaisuutta saadakseni hämmästyttää teitä sillä. Se on helmi minun kokoelmisani. Mitä sanotte tästä aatteesta? Lilja, joka merkitsee voittavaa puhtautta, ja ohdakkeet, rauniotaimet, jotka merkitsevät vihdoinkin kuolleen, täydellisen onnen valloittaman maailman hedelmättömyyttä ... nehän kuvaavat koko teidän teoksenne sisällystä."

"Kyllä, kyllä. Tehän imartelette minua, te teette minut itserakkaaksi."

Mathieu oli lukenut tämän romaanin, hän oli lainannut sen rouva Beauchêneelta, jotta hänen vaimonsa Marianne saisi tutustua kirjaan, josta koko maailma puhui. Ja se oli suuttanut Mathieutä tavallista enemmän. Tällä kertaa oli Santerre jättänyt tavallisen poikamiehen asunnon, jossa hänen maailman naisensa harjoittivat luvatonta rakkautta viiden ja seitsemän välillä; hän oli nyt tahtonut kohota puhtaasen taiteesen, hämäärään, lyyrilliseen symbolismiin. Hän kertoi siinä hienon jutun kreivitär Anne-Mariesta, joka oli välttääkseen karkean aistillista miestä paennut Bretagneen nuoren taivaallisia näkyjä näkevän taiteilijan Norbertin luokse, joka oli ottanut näkyjensä mukaan kuvitellakseen nunnaluostarin kappelin. Kolmekymmentä vuotta kesti hänen ihanteellinen taidemaalauksensa, ja se oli kuin seurustelua enkelien kanssa. Kirja oli ainoastaan kertomus näistä kolmestakymmenestä vuodesta, mitenkä hän näinä kolmenakymmenenä vuotena eli Anne-Marien sylissä, pyhissä, salaperäisissä ja hedelmättömissä hyväilyissä, niin ett'ei ryppykään rumentanut Anne-Marien naisellista kauneutta; Anne-Marie oli näitten kolmenkymmenen hedelmättömyyden vuoden jälkeen yhtä nuori, yhtä terve kuin silloin, kun he ensi kerran olivat toisensa tavanneet rakkaudessa. Saadaksen piirteet selvemmiiksi oli Santerre ottanut mukaan muutamia läheisessä pikkukaupungissa asuvia sivuhenkilöitä, porvarinaisia, vaimoja ja äitejä, joiden lopuksi tuli fyysillinen ja moraalinen heikontuminen.

Tämän hedelmättömän rakkauden tyhmässä ja rikoksellisessa teoriassa suuttutti Mathieutä ennen kaikkea se, että neitsyydelle annettiin siinä kaikki fyysillinen kauneus ja koko siveellinen aateluus. Hän ei voinut olla sanomatta kirjan tekijälle:

"Se on hyvin huvittava ja merkillinen kirja. Mutta mitenkä sitten kävisi, jos Norbert ja Anne-Marie saisivat lapsen? Jos Anne-Marie tulisi raskaaksi?"

Santerre keskeytti hänet ällistyneenä ja loukkaantuneena.

"Raskaaksiko? Ei yksikään nainen tule raskaaksi, jos häntä vaan rakastaa maailmaa kokenut mies."

"Tiedättekö, mikä minua suututtaa?" huudahti Séguin, joka puoleksi makasi leposohvallaan. "Se on tuo tuhma syytös katolilaisuutta vastaan, että se muka saarnaisi juuri tuota ihmiskunnan lisääntymistä, joka on niin ilettävää ja häpeällistä. Syytös on väärä, ja sen olette te hyvin hyvästi todistanut kirjassanne. Te olette sanonut ratkaisevan sanan, ja hyvänä katolilaisena kiitän minä teitä."

"Niin olenkin", sanoi Santerre ja istahti leposohvaan. "Uudesta testamentista saadaan turhaan etsiä Mooseksen kirjain lausetta: 'Lisääntykää ja täyttäkää maa.' Jeesuksella ei ole isänmaata, ei omaisuutta, ei ammattia, ei perhettä, ei vaimoa eikä lapsia. Hän on persoonalliseksi muuttunut hedelmättömyys. Ensimmäiset kristityt lahkokunnatkin inhosivat avioliittoa. Hurskasten mielestä oli nainen ainoastaan saastainen olento, kiusauksen ja turmeluksen henki. Ehdoton puhtaus tuli täydelliseksi: hedelmätön, mietiskelevä, yksinäinen egoisti teki työtä ja eli ainoastaan oman yksityisen pelastuksensa tähden. Ja neitsy on naisihanne, vieläpä äiteydenkin ihanne. Vasta paljon myöhemmin katolilaisuus perusti avioliiton siveelliseksi suojeluskeinoksi, himojen rajoittajaksi, koska ei mies eikä nainen voi olla enkeli. Sitä siedetään, se on välttämätön pahe, erityisillä ehdoilla sallittu asiointi, sillä kristityt eivät ole niin sankarillisia, että voisivat elää täydellisinä pyhimyksinä. Mutta meidän päivinämme samoin kuin kahdeksantoista sataa vuotta sitten ei uskovainen, armon saanut mies koske naiseen, vaan tuomitsee hänet ja pitää itsestään erillään. Ainoastaan neitsy Maarian liljat levittävät tuoksuaan taivaassa."

Laskiko hän leikkiä? Hänen äänessään tuntui kuin pidätettyä naurua, jota ei Séguin kuitenkaan tuntunut kuulevan. Hän vaan yhtyi Santerren mielipiteeseen ja sanoi:

"Aivan totta! Kauneus voittaa aina, ja teidän kirjanne kertoo juuri unohtumattomasta kauneudesta: koskemattomasta neitseestä, jota ei mikään ole saastuttanut ja jolle alhaiset sikiämistoiminnat ovat kaikkea merkitystä vailla. Ei voi inhotta katsella kaduilla noita likaisia, kuihtuneita, rumentuneita naisia, joitten perässä kulkee kokonainen rivi lapsia kuin kananpojat kanan jälessä. Kansan terveellä talonpoikaisjärjelläkin on selvä käsitys tästä asiasta; heistä tehdään pilkkaa, kun kulkevat sivuitse, heitä nauretaan ja halveksitaan."

Mathieu, joka ei ollut istunut, huomautti nyt:

"Mutta kauneuden ihanne vaihtelee. Te pidätte naisen hedelmättömyyttä kauniina ja ihaillette hänen pitkää solakkaa vartalooaan. Mutta koko renessansin aikana pidettiin kauniina tervettä, vahvaa naista, jolla oli leveät lantiot ja voimakkaasti kehittyneet rinnat. Rubensin, Tizianin ja vieläpä Raphaelinkin maalauksissa on nainen vahvajäseninen, ja neitsyt Maaria on kuvattu todelliseksi äidiksi. Ja huomatkkaa, että vaaditaan ainoastaan, että kauneuden ihanne muuttuu, niin silloin pienen perheen sijalle, joka nyt on niin suuressa arvossa, tulee suurilukuinen perhe ja ainoastaan sitä sanotaan silloin kauniiksi. Minun mielestäni on se ainoa keino kansan väkiluvun suurta vähenemistä, tuota yhteiskunnallista onnettomuutta vastaan, jonka tähden nyt niin paljon surraan."

Séguin ja Santerre katsoivat toisiaan hymyillen ja surkuttelevan näköisinä.

"Onko kansan väheneminen yhteiskunnan onnettomuus?" sanoi Séguin. "Voitteko te, joka olette niin ymmärtävä, itsekään uskoa sitä? Mutta ajatelkaahan toki hieman asiaa!"

"Siinä taas yksi tuon onnettoman optimismin uhreja!" lisäsi Santerre. "Muistakaa ennen kaikkea, että luonto toimii sokeasti, ja joka ei sen toimintaa korjaile, hän joutuu sen uhriksi!"

He puhuivat toinen toisensa jälkeen, usein molemmat yht'aikaa. He kiihtyivät ja innostuivat pimeitten mielikuvitustensa vaikutuksesta. Ennen kaikkea mitään edistystä ei ole olemassakaan. Ajateltakoon ainoastaan edellisen vuosisadan loppua, jolloin Condorcet ennusti uutta kultaista aikakautta, yleistä yhdenvertaisuutta, rauhaa yksityisten ja valtioiden välillä, mitkä jalot

mielikuvitukset saivat kaikkein sydämet sykkimään, tulevaisuuden ihanne avasi taivaan portit kaikille toiveille: ja sadan vuoden kuluttua, mikä pettymys, sillä nykyisen vuosisadan loppu näkee tieteitten, vapauden ja oikeuden tekevän konkurssin ja vaipuvan veriinsä ja likaan tulevan vuosisadan kynnyksellä! Ja muuten, eikö kokeilemisista jo ole päästy? Tuon kauvan etsityn kultaisen aikakauden ovat pakanat ajatelleet olleen ennen ajan alkua, kristityt odottavat sitä ajan loputtua ja meidän aikamme sosialistit luulevat sen olevan tulevaisuudessa. Siinä on kolme surkuteltavaa pettymystä; yksi ehdoton onni on ainoastaan ollut olemassa ja se oli tyhjiys. Heidän katolilaisuutensa sai heidät tosin hieman miettimään, ennenkuin lopettivat maailman yhdellä iskulla, mutta he pitivät luvallisena rajoittaa sitä. Schopenhauer ja vieläpä Hartmannkin tuntuivat muuten heistä vanhanaikuisilta. He lähestyivät Nietzscheä, he haaveilivat ylimyksellistä parasta, eeterimäisempää ravintoa, hienostuneita ajatuksia, kauneimpia naisia, ja nämät kaikki loisivat täydellisen ihmisen, yli-ihmisen, joka voisi nauttia kymmenkertaisesti. He joutuivat kyllä moneen ristiriitaiseen ajatukseen, mutta siitä he eivät välittäneet, vaan ajattelivat ainoastaan "kauneudessa olemista", niinkuin he sanoivat.

Malthus oli heidän miehensä samoin kuin Beauchênenkin ainoastaan siitä syystä, että hänen hypoteesinsa vapautti rikkaat kaikista omantunnon vaivoista syyttämällä köyhiä itsiä syyllisiksi köyhyhteensä. Mutta vaikka Malthus olikin tehnyt kieltämyksen laiksi, ei hän kuitenkaan ollut hyväksynyt eräitä seikkoja, ja näytti siltä, että he eivät ymmärtäneetkään häntä, koska he saarnasivat hedelmätöntä rakkauttaan, joka oli samalla kertaa hienostunutta ja hirveää hurjastelua.

"Kuten tiedätte", sanoi Santerre sangen rauhallisesti, "on Saksassa tehty ehdotus, että joka vuosi kuohittaisiin määrätty luku köyhiä lapsia. Se olisi yksi keino, millä johonkin määrään voitaisiin estää kansan hullumaista hedelmällisyyttä."

Tämä kirjallinen pessimismi ei voinut tehdä mitään vaikutusta Mathieuhön; hän laski siitä mielellään leikkiä ja huomasi samalla, mikä vaarallinen vaikutus sillä oli tapoihin, tuolla kirjallisuudella, joka saarnasi vihaa elämää vastaan ja kiihkoisaa rakkautta, jonka tuloksena olisi ihmiskunnan kuoleminen. Hän tiesi, että juuri tämä talo, jossa hän nyt oli, oli saastutettu tuolla muotitautilla, levottoman ja kärsivän aikakauden elämään kyllästymisellä, aikakauden, joka huvikseen leikkii kuolemalla. Kumpi noista kahdesta miehestä, jotka saastuttivat toinen toistaan, valehteli enimmin? Jokainen todellinen pessimisti on sisällisesti sairas ja veltostunut. Mathieu, joka uskonnollisella hartaudella kunnioitti hedelmällisyyttä oli ja jäi vakuutetuksi siitä, että kansa, joka ei enään luota elämään, on sairas. Ja kuitenkin epäili hän väliin suurilukuisten perheitten hyötyä taloudelliselta ja valtiolliselta kannalta katsottuna, hän ajatteli, eikö kymmentuhatta onnellista tuota enemmän kuin satatuhatta onnetonta maallensa kunniaa ja iloa.

"Hyvä herrani", huudahti Santerre jatkaen hyökkäystä, "ettehän te voi kieltää, että sivistyneimmät ja lahjakkaimmat ovat vähemmän hedelmälliset. Niin pian kuin miehen aivot laajenevat, vähenee hänen kykynsä lisätä ihmiskuntaa. Niitä lapsilaumojia, joista te niin paljon pidätte, nähdään nyt ainoastaan köyhyyden ja taitamattomuuden rikkaläjissä. Ja te olette luultavasti mielipiteiltänne tasavaltalainen? No hyvä, nyt on todistettu, että yksinvalta lisää ihmisten lukumäärää, jotavastoin vapaus lisää ihmisten kelvollisuutta."

Tuollaiset ajatukset ne todellakin saivat Mathieun väliin horjumaan. Olikohan hän siis väärässä uskoessaan ihmiskunnan loppumattomaan laajenemiseen? Oliko se väärin, että hän näki kauneutta ja onnea kaikenlaisessa mahdollisessa elämässä? Tähän hän kuitenkin vastasi:

"On väitteitä, jotka ovat vaan suhteellisesti tosia. Malthuksen hypoteesi on todistettu käytännössä vääräksi. Jos maapallo tulisi aivan täyteen asukkaita, jos elintarpeet alkaisivat loppua, niin silloin tehtäisiin kemian avulla elintarpeita epäorgaanisista aineista. Kaikki tuo on muuten niin kaukainen mahdollisuus, että mitään olettamuslaskelmia ei voi tukea tieteellisesti todistetuilla asioilla. Ranskaa ei tuo vaara kuitenkaan ole uhkaamassa, sillä me vähennemme. Ranska, joka muinoin oli neljäsosa Europpaa, on nyt vaan kahdeksasosa. Vuosisadan tai kahden kuluttua on Pariisi kuollut vanha Athena ja vanha Rooma, ja me olemme alentuneet nykyisen Kreikan tasalle. Pariisi *tahtoo* kuolla."

Santerre huomautti tähän innostuneena:

"Ei, ei suinkaan! Pariisi tahtoo hyvin yksinkertaisesti jäädä pysyväiseksi, ja sitä tahtoo se sentähden, että se on sivistynein ja älykkäin kaupunki maailmassa. Ettekö ymmärrä, että sivistys hankkiessaan uusia nautintoja ja sievistäissään sieluja avaamalla niille uusia toimintaloja suosii yksityistä sukukunnan kustannuksella? Mitä enemmän kansat sivistyvät, sitä vähemmin syntyy lapsia. Me, jotka kulemme kansojen etunenässä, me olemme vasta tulleet siihen kehitysasteeseen, jossa eräänlainen pidättäväisyys vapauttaa maan tarpeettomasta ja vahingollisesta liikakansoittumisesta. Me annamme sivistyneelle maailmalle esimerkin korkeasta sivistyksestämme ja suuresta ymmärtäväisyydestämme, jota koko maailma epäilemättä tulee seuraamaan sitä mukaa kuin kansat vuoronsa perään kohoavat meidän täydellisyystemme tasalle."

"Aivan oikein", lausui Séguin. "Jos meillä onkin toisarvoisia syitä kansanpuutteen, ei niillä kuitenkaan ole sitä merkitystä kuin on väitetty, ja niitä voidaan hyvin helposti vastustaa. Tuo ilmiö on yleinen, kaikki kansat ovat saman lain alaisia, ne pienenevät lukumääränsä suhteen niin pian kuin tulevat sivistyneimmiksi. Tuo ilmiö tavataan jo Japanissa, ja Kiinankin väkiluvunlisääntyminen lakkaa niin pian kuin Europa on räjähtänyt auki sen portit."

Mathieu muuttui vakavaksi, hän oli alkanut kuulostella mielenkiinnolla noitten kahden salonkikavaljeerin keskustelua, kun he olivat ruvenneet puhumaan asioista järjellisesti. Nyt ei ollut enään kysymys tuosta verettömästä, vetelästä ja sukupuolettomasta neitsyeestä, jossa he näkivät inhimillisen kauneuden ihanteen. Nyt oli näyttämölle ilmaantunut elävä ihmiskunnan historia. Ja hän sanoi, mitä ajatteli:

"Te ette siis pelkää 'keltaista vaaraa', aasialaisten barbarein hirmuista liikettä, joka kerran ehkä peittää Europan, mullertaa sen perinpohjin ja hedelmöittää sen uudestaan? Historia on aina alkanut uudet ajanjaksonsa siten, liike muuttuu valtamereltä toiselle, raa'at kansakunnat hyökkäävät maihin ja antavat heikontuneille kansakunnille uutta verta. Ja joka kerta nousee sivistys uuteen kukkaan entistään suuremmalla voimalla ja vapaudella. Mitenkä ovat Babylon, Ninive, Memphis muuttuneet sorakummuiksi kansoineen, jotka näyttävät nyt sukupuuttoon hävinneiltä? Mistä se tulee, että Atena ja Rooma taistelevat vielä tänä päivänä kuoleman kanssa eivätkä voi uudestaan syntyä tuhastaan vanhan kunniansa loistoon? Miksi on Pariisiin komeudestaan huolimatta painettu kuoleman leima, Pariisiin, joka on pääkaupunkina sellaisessa Ranskassa, jonka miehuus vähenee? Te voitte sanoa mitä tahansa, te voitte lausua, että se niinkuin maailman vanhat pääkaupungit kuolee liiallisesta kulttuurista, sivistyksestä ja intelligensistä; mutta se on joka tapauksessa kuolema, pakovesi, joka on siirtävä loiston ja vallan jollekin toiselle kansalle. Tasapaino on petollista, ei mikään voi jäädä pysyväiseksi, se, joka ei enään kasva, vähenee ja katoaa. Ja jos Pariisi tahtoo kuolla, niin se myös kuolee, ja isänmaa kuolee sen mukana."

"Niin, Herra Jumala", sanoi Santerre salonkipessimistin äänellä, "jos se tahtoo kuolla, niin kuolkoon mielellään minun puolestani. Minä puolestani olen vakavasti päättänyt vielä auttaakin sitä kuolemaan."

"Ei yhtään lapsia, sehän on selvästi oikein ja viisaasti", sanoi Séguin, jonka täytyi puolustautua siitä, että hänellä oli kaksi.

Mutta Mathieu jatkoi aivan kuin hän ei olisi kuullut tätä:

"Minä tunnen Spencerin lain, ja minä uskon, että sen teoriiakin on oikein. Tosiasia on, että sivistys on hedelmällisyyden pidätin, niin että voi ajatella sarjan yhteiskunnallisia kehitysasteita, joitten aikana väkiluku vaihdellen lisääntyy ja vähentyy ja jotka johtavat lopulliseen tasapainoon juuri hyvinvoinnin ja sivistyksen perustuksella, kun maailma on tullut täydellisesti asutuksi ja sivistetyksi. Mutta kuka voi edeltäpäin nähdä ne tiet, joita täytyy kulkea, ne onnettomuudet ja kärsimykset, joita vastaan täytyy taistella? Kansat tulevat uudestaan katoamaan, toiset tulevat niitten tilalle, ja kuinka monta tuhatta vuotta kulunee, ennenkuin saavutaan lopulliseen tasapainoon, ja rauha ja totuus lopulta saa voiton? Järki epäröi ja vapisee, sydän kouristuu tuskasta."

Syntyi hiljaisuus. Hän seisoj siinä kuohuksissaan horjuen uskossaan elämän hyviin voimiin; hän ei tiennyt enään, kellä oli oikein, hänelläkö, joka näki kaikki niin yksinkertaisena, tai noilla molemmilla pessimisteillä, jotka myrkyttivät ja sekoittivat kaiken.

Nyt tuli sisään Valentine hymyillen ja noilla miesmäisillä liikkeillä, joita hänen oli ollut niin vaikea omaksua.

"Kuulkaa nyt, pojat, te ette saa olla suuttuneita minuun. Célestehän ei saa mitään toimeen."

Hän oli viidenkoltmatta vuotias, pieni, laiha ja hyvin vilkas sekä näytti emansipeeratulta tytöntyllykältä. Hän oli vaaleaverinen, ja hänellä oli hienot piirteet, siniset nauruun halukkaat silmät; kaunis ei hän ollut, mutta hupainen ja viehättävä. Mies oli vienyt hänen mukanaan epäiltäviin paikkoihin, hän oli lopulta tullut ystävällisiin suhteisiin niitten kirjailijain ja taiteilijain kanssa, jotka kävivät heidän kotonaan, ja hän ei osoittanut olevansa viimeinen jäsen Vaugeladen suvussa, ennenkuin häntä oli liian karkeasti loukattu; silloin tuli hän äkkiä jääkylmäksi ja halveksivaksi.

"Vai niin, se olette te, herra Froment", sanoi hän rakastettavasti menen Mathieutä vastaan ja puristaen arkailematta hänen kättään. "Mitenkä rouva Froment jaksaa? Lapsethan ovat terveitä ja pulskia kuin tavallista?"

Mutta Séguin, joka katseli hänen pukuaan, valkeata valkaisuomilla pitseillä reunustettua silkkileninkiä, sai nyt tuollaisen raakuudenkohtauksen, joka väliin esiintyi äkkiä hänen teeskennelystä kohteliaisuudestaan huolimatta kuin pistoolin laukaus.

"Ja pukeutuaksesi tuohon rääsyynt olet sinä antanut meidän odottaa! Et sinä ole koskaan näyttänyt retaleemmalta kuin nyt!"

Ja Valentine, joka luuli olevansa ihastuttava! Hän suoristi itsensä, jottei puhkeisi itkuun, ja hänen pikkutyön kasvoilleen ilmaantui ylpeä, kostonhimoinen uhma. Hän käänsi hitaasti silmänsä ystävään, joka istui siinä katsellen häntä ihailevilla silmäyksillä ja kietoi hänet kuin orjallisen alamaisiin hyväilyihin.

"Te olette hurmaava", sanoi Santerre, "ja teidän leninkinne on oikea mestariteos!"

Séguin nauroi ja teki pilaa Santerresta hänen matelemisensa tähden naisten edessä. Valentine, jota tuo kohteliaisuus oli lepyttänyt, sai taas suruttoman mielialansa takaisin ja sanoi, että mies voi saada hyvillä sanoilla hänen suostumaan mihin tahansa. Nyt syntyi pieni keskustelu, niin peittelemätön ja vallaton, että Mathieu ihan hämmästyi eikä tiennyt, mitä hänen pitäisi tehdä. Hän olisi mieluummin tahtonut poistua, mutta hän oli päättänyt odottaa, kunnes oli saanut isännältä lupauksen tuohon katonkorjaukseen.

"Kun on vaan kysymys sanoista, suvaitsen minä mitä leikkikaluja tahansa", sanoi Séguin. "Mutta anna olla vaan ottamatta itsellesi rakastajaa, sillä silloin minä tapan sinun kuin kärpäsen."

Hän olikin hyvin mustasukkainen.

Valentine oli nyt lepytetty, teki rauhan miehensä kanssa ja lisäsi sitten hyväntahtoisella äänellä:

"Kas niin, ole nyt vielä hetkinen kärsivällinen. Minä olen sanonut Célestinelle, että hän noutaisi lapset, niin että voimme lausua heille jäähyväiset, ennenkuin menemme."

Mathieu, joka tahtoi käyttää edukseen tätä uutta asiain käännettä, koetti nyt palata omaan asiaansa. Mutta Valentine oli jo puhumisen vauhdissa, hän sanoi, että päivällistä syötäisiin kernaimmin jossakin hyvin huonomaineisessa ravintolassa, kysyi, oliko siinä kappaleessa törkeyksiä, joka eilen vihellettiin ulos pääharjoituksissa ja jota he nyt menivät katsomaan. Hän tuntui olevan noitten molempain herrain oppivainen oppilas, liioitteli heidän hurjimpiakin ihanteitaan, näytti suurelta pessimistiltä, jota herrain itse täytyi nauraa, ja meni äärimmäisyyksiin asti kirjallisuutta ja taidetta koskevilla kysymyksillä. Wagneria oli pidetty liian suurena arvossa, hän oli nyt jo vanhanaikuinen, Valentine tahtoi johdotonta musiikkia, puhaltavan tuulen vapaata harmoniaa. Mitä moraaliin tulee, niin siinä oli Valentine pelottava: hän oli imenyt itseensä kaikki Ibsenin sankarittarien hengen, hän jumaloitsi nyt naista, jolla on puhdas, kenenkään saavuttamaton kauneus, hän arveli, että Anne-Marie, Santerren viimeinen luoma, oli liian paljon aineellinen sentähden, että kirjailija oli erässä huonoimmin onnistuneessa paikassa sanonut, että Norbertin suutelot jättivät

vaikutuksen hänen huulilleen. Santerre kielsi sanoneensa niin, ja Valentine otti kirjan ja haki sen paikan.

"Niin, mutta minä olen estänyt hänen saamasta lapsia", sanoi kirjailija epätoivoissaan.

"Sellaista me kaikki estämme", huudahti Valentine, "se ei ole mitään sankarimaista, se on poroporvarillista. Vaikuttaakseen ylentävästi pitäisi Anne-Marien olla saastaton marmoripatsas, eikä Norbertin suutelot saa jättää minkäänlaista vaikutusta hänen huulilleen."

Mutta nyt tuli Valentine keskeytetyksi; kamarineito Céleste, pitkä tummaverinen tyttö, jolla oli hevosen profiili ja voimakkaat piirteet, tuli sisään molempain lasten kanssa. Gaston oli viiden vuotias ja Lucie kolmen, molemmat eeterisiä ja kalpeita kuin ruusut, jotka ovat kasvaneet varjossa. He olivat vaaleaverisiä kuten äitinsäkin, poika hieman punahtava, ja tytöllä oli värittömät hiukset sekä äidin siniset silmät; kummallakin oli isän kapeat pitkähköt kasvot. He olivat käherretyt, keikarimaisesti puetut, ja muistuttivat hentoja eläviä nukkeja. Vanhemmat tunsivat turhamaisuutensa tyydytetyksi ja tahtoivat, että pienokaiset nyt näyttelisivät osansa.

"No, ettekö te tervehdä?"

Lapset, jotka eivät olleet arkoja ja jo tottuneita seuraelämään, katsoivat vieraita suoraan kasvoihin. He eivät ollenkaan pitäneet kiirettä, mutta se oli luonnollista laiskuutta; he eivät pitäneet tottelevaisuudesta. Kuitenkin antoivat he suudella itseään.

"Hyvää iltaa, setä Santerre!"

He eivät tieneet, pitikö heidän tervehtiä Mathieutä. Isän täytyi muistuttaa heille hänen nimeään, vaikka he olivat nähneet hänet pari kertaa ennen.

"Hyvää iltaa, herra Froment!"

Valentine otti heidät syliinsä, nosti heidät ylös ja tukehuttaa heidät hyväilyillään. Hän jumaloitsi lapsiaan, mutta kun hän oli laskenut heidät lattialle, unohti hän ne taas.

"Menetkö sinä nyt taas pois, mamma?" kysyi pikku poikanen.

"Menen, rakkaani. Sinähän tiedät, että papoilla ja mammoilla on paljon tehtävää."

"Täytyykö meidän sitte syödä päivällistä yksinämme?"

Valentine ei vastannut, vaan kääntyi kamarineitoon, joka oli odottanut käskyjä.

"Te ymmärrätte, Céleste, te ette saa jättää heitä hetkeksikään, ja ennen kaikkea he eivät saa mennä keittiöön. Minä en voi koskaan tulla kotiin löytämättä heitä keittiöstä. Se on sietämätöntä. Anna heidän syödä päivällistä kello puoli kahdeksan ja mennä sänkyyn kello yhdeksältä. Ja sitten pitää heidän nukkuman!"

Tuo pitkä, hevosprofiilillä varustettu tyttö kuunteli näyttäen kunnioittavan tottelevaiselta, mutta hänen tukahutettu hymynsä ilmaisi, että hän tiesi aivan hyvin, mitä lapsille tehdään, kun vanhemmat eivät ole kotona.

"Neiti Lucie voi pahoin", sanoi hän. "Hän on oksentanut taas."

"Taasko!" huudahti isä suuttuneena. "Minä en kuule puhuttavankaan muusta, nehän oksentavat ehtimiseen! Ja aina silloin, kun meidän pitäisi mennä ulos. Se on surkeata, rakas ystäväni, sinun pitäisi pitää huolta siitä, ett'ei meidän lapsillamme olisi niin huonot vatsat."

Äiti teki kärsimättömän liikkeen, aivan kuin hän olisi tahtonut sanoa, ett'ei hän sille mitään voi. Pienokaisten vatsa oli todellakin aina epäkunnossa. Heillä oli ollut kaikenlaisia lastentauteja ja olivat aina taipuvaiset kuumeeseen ja vilustukseen. He näyttivät hiljaisilta ja pelokkailta, kuten kaikki palvelijain huostaan uskotut lapset.

"Onko se tosi, että sinä olet ollut pahoinvoipa, pikku Lucieni?" kysyi Valentine kumartuen tyttösen puoleen. "Mutta onko se ohitse nyt? Ei, ei, ei se mitään ollut, vai kuinka? Suutele minua, rakkaani, ja sano kiltisti hyvää yötä papalle, niin ett'ei hänen tarvitse olla vihoissaan, kun hän lähtee."

Valentine nousi suoraksi tyyntyneenä jo, ja kun hän näki, että Mathieu katseli häntä, sanoi hän:

"Ah noita pieniä, rakkaita olentoja, kuinka paljon huolta niistä on! Mutta niitä pitää joka tapauksessa jumaloida, kuten näette, vaikka ajatteleekin, että heidän oman onnensa tähden

olisi parempi, jos he eivät olisi koskaan syntyneet... Minä olen joka tapauksessa täyttänyt velvollisuutemme isänmaata kohtaan; jospa kaikilla naisilla olisi poika ja tyttö niinkuin minulla!"

Kun Mathieu näki, että hän laski leikkiä, vastasi hänkin leikillisesti:

"Ei, rouvani, ette te ole täyttänyt velvollisuuttanne, teillä täytyy olla neljä, jotta isänmaa nousisi kukoistukseensa. Teidän lääkärinne, tohtori Boutan, sanoo aina, kun hän auttaa synnyttävää vaimoa, jolla ei vielä ole neljää: 'Ei vieläkään ole summa täysi.'"

"Neljä!" huudahti Séguin ja suuttui taaskin. "Jos me saisimme kolmannen, pitäisin minä itseäni rikoksellisena. Minä voin vakuuttaa, että me teemme kaikkemme, ett'emme saisi useampia lapsia."

"Te luulette ehkä", sanoi Valentine leikillisesti, "että minä olen jo liian vanha voidakseni menettää sen vähän terveyttä kuin minulla on jällellä? Minä en tahdo, että minun mieheni alkaa inhota minua."

"Puhukaa tuosta tohtori Boutanille kerran vielä", vastasi Mathieu. "Minä en tiedä mitään. Hän väittää, että se, joka tekee naiset ennen aikaansa vanhoiksi ja kuluneiksi, ei ole raskaudentila, vaan ne keinot, joilla he koettavat sitä välttää."

Nämät sanat otettiin vastaan kokonaisella tulvalla kevytmielisiä viittauksia, jotka olivat hyvin tavallisia tässä talossa, ja koko ajan juorusivat vaimon veitikkamaiset silmäniskut miehensä, että mies oli muuttanut hänet kurtisaaniksi.

"Jaa, ne ovat keinoja ne!" huudahti Santerre, joka rohkeasti yhtyi puheeseen Valentine puolesta. "Oi, miten minua huvittaa heidän sotansa ehkäisykeinoja vastaan! Eräs pikkukaupungin lääkäri sai päähänsä kirjoittaa kirjan tuollaisia ehkäisykeinoja vastaan. Seuraus oli, että hän hyvin yksinkertaisesti opetti ne talonpojille, jotka eivät sitä ennen olleet edes tietäneet, mitä niillä tehdään. Sen jälkeen on syntyneitten luku vähentynyt puolella sillä paikkakunnalla."

Céleste ei liikahtanutkaan paikaltaan; lapset kuulustelivat keskustelua ymmärtämättä siitä mitään. Ja Santerren jutun aikaan saaman naurun aikana lähtivät Séguinit vihdoin menemään Santerren seuraamina. Vasta alhaalla vestibyyliissä sai Mathieu isännältään lupauksen, että tämä kirjoittaisi Janvillen levysepälle ja tehtäisiin aivan uusi katto, koska huoneisiin satoi vettä.

Landoovaunut oli portin edessä. Ja kun aviopari oli istunut ystävänsä kanssa vaunuihin, sattui Mathieu vilkasemaan ylös. Eräässä ikkunassa näki hän Célesten molempain lasten keskellä; hän tahtoi nähtävästi päästä varmuuteen siitä, että herra ja rouva lähtivät kunnollisesti. Mathieun mieleen johtui Reinen lähtö Morangelta. Mutta Lucie ja Gaston seisoivat liikkumattomina, yrmeän näköisinä, eikä kumpikaan vanhemmista ajatellutkaan katsoa ylös.

IV

Kun Mathieu tuli kello puoli kahdeksan ravintolaan place de la Madelainen varrella, oli siellä jo Beauchêne ja hänen ostajansa herra Firon-Badinier ja he joivat juuri lasillisen madeiraa. Päivällisistä tuli erinomaiset, valittuja herkkuja ja parhaita viinejä tulvanaan. Mutta enemmän kuin noitten molempain hyvä ruokahalu kummastutti Mathieutä isäntänsä viisas menettelytapa, hänen leikillinen liikeneronsa, joka tuli esiin hänen juodessaan ja purressaan ruokaa; jo paistin aikana oli ostaja tilannut ei ainoastaan tuon uuden puimakoneen vaan myöskin leikkuukoneen. Hänen piti lähteä kotiinsa Evreuxiin yhdeksän ja kaksikymmentä junalle, ja kun kello löi yhdeksän, onnistui Beauchênen, jolla nyt oli hyvin tärkeätä päästä erilleen hänestä, saamaan hänen ottamaan ajuri Saint-Lazaren asemalle, vaikka sinne oli ainoastaan muutamia askelia.

Kun Beauchêne jäi Mathieun kanssa kahden käytävälle, otti hän päästään hatun ja vilvoitteli hetkisen polttavan kuumaa päätään toukokuun illan ihanassa ilmassa.

"Oh, nyt se on tehty!" sanoi hän nauraen. "Mutta helposti se ei käynyt. Minun täytyi tuottaa sisään mitä kalliimpia viinejä saadakseni tuon tyhmeliinin sinne, minne hänet tahdoin. Ja sen lisäksi olin minä suuresti levoton, että hän ei menekään vaan pakoittaa minun lyömään laimiin kohtaukseni."

Nämät sanat, jotka pääsivät häneltä, puolihumalassa kun oli, näyttävät tehneen hänen äkkiä avomieliseksi. Hän pani hatun päähänsä ja sytytti uuden sikaarin, tarttui sitten Mathieun käsivarteen ja kulki hänen kanssaan hiljalleen eteenpäin kansaa täynnä olevalla ja tulta sädehtivällä bulevardilla.

"Meillä on hyvää aikaa, minua ei odoteta ennen kello puoli kymmentä, ja täältä on vaan pari askelta sinne. Tahdotteko sikaarin? Ei, tehän ette polta koskaan."

"En koskaan."

"Niin, ystäväni, olisi tyhmästi esiintyä salaperäisenä teitä kohtaan, sillä te näitte minut aamupäivällä. Ja se, mikä minulle tapahtui, oli tyhmästi, sen tunnustan minä mielelläni, minä tiedän aivan hyvin, ett'ei se ole sopivaa eikä viisasta, että isäntä pitää työläisnaistaan jalkavaimonaan. Sillä on aina huonot seuraukset, se on sillä tavalla kuin liike kukistetaan, ja tähän asti olen minä ollut kylliksi varuillani koskemasta yhteenkään niistä, sen voin minä teille vakuuttaa. Mutta tuo pitkä vaaleanverinen tyttö on sytyttänyt tulen vereeni; hän näyttää väliin paljaan ihonsa sieltä ja täältä, ja sitten on hänellä sellainen tapa nauraa kuin häntä kutitettaisiin."

Se oli ensi kerran, kun hän uskoi Mathieulle jotakin tähän alaan kuuluvaa; hän oli tavallisesti rehellinen sanoissaan aivan kuin muutamat juopot puhuvat vastenmielisesti viinistä. Aina siitä asti kuin Mathieu naimisensa kautta Mariannen kanssa tuli hänen sukulaisekseen, tiesi hän, että Mathieu on niin vakava ja uskollinen vaimolleen, että hän luultavasti olisi hyvin vastenmielinen kuuntelija. Mutta nyt oli hän uhallakin uskaltanut, hänellä oli oma uskottunsa rakkausseikkailuissaan, eikä hän päästänyt Mathieutä, hän kuiskasi salaisuutensa hänen korvaan hieman käheällä äänellä, aivan kuin koko bulevardi olisi voinut kuulla sen.

"Se sattui luonnollisesti vasten tahtoani. Tyttö liikuskeli ympärilläni, heitteli koukkuja eteeni. Minä ajattelin: 'Sinä poltat hiilesi hukkaan, tyttöseni, kaduilla on tarpeeksi paljon muita, joita minä voin käyttää, jos siihen halua on!' Mutta siitä huolimatta tartuin minä koukkuun tänä aamuna, ja nyt on hetkisen kuluttua kaikki valmista, sillä hän on suostunut kohtaamaan minua illalla eräässä pienessä asumuksessa, joka on minun hallussani. Se on tyhmyyttä, mutta sitä ei voi auttaa ... ihminenhän ei ole puusta. Kun minä alan himoita jotakin naista, tulen aivan hulluksi. Vaaleaveriset eivät muuten juuri ole minun likööreitäni. Mutta tätä voi olla hauska katsella lähempää. Mitä te hänestä ajattelette? Hän on varmaan hupaisa."

Sitten lisäsi hän aivan kuin olisi unohtanut jonkun tärkeän asian:

"Se on tiettyä ... tyttö on jo ollut mukana vähän yhdessä ja toisessa. Minä olen tiedustellut; kun hän oli kuudentoista vuotias, oli hän kiemailuissa viinikaupanapulaisen kanssa, joka oli Moineaudin vuokralaisena. Viattomuudet eivät sovi minun makuuni, ja muuten ei pidä antautua tekemisiin sellaisten kanssa, se on liian vaarallista."

Mathieu, joka kuulusteli hieman häpeissään, kysyi:

"No, mutta teidän vaimonne?"

Beauchêne pysähtyi äkkiä käytävälle ja tuli hieman noloksi.

"Vaimoniko? Mitä te sillä tarkoittatte? Hän on luonnollisesti kotona, hän menee maata ja odottaa minua tultuaan vakuutetuksi, että pikku Maurice nukkuu hyvin. Vaimoni on kunniallinen nainen; mitä hänestä muuta voisi sanoa?"

Hän jatkoi kävelyä, tuli yhä hellämielisemmäksi ja avomielisemmäksi ruuan ja viinin vaikutuksesta.

"Kas niin, emmehan me ole lapsia, me olemme vanhoja miehiä, tuhannen vietävä, ja elämä on nyt kerran sellaista kuin se on. Minun vaimoni! Ei ole ainoatakaan ihmistä maailmassa, jota minä kunnioittaisin niinkuin häntä. Kun minä menin naimisiin hänen kanssaan niin ikävinä liikeaikoina, te muistatte, en minä rakastanut häntä, kuten tiedätte, en ainakaan aistillisesti, te ymmärrätte. Minun kunnioitukseni häntä kohtaan ei alennu, vaikka minä huomaan, että hän on minun makuuni verraten aivan liian laiha, ja sen hän on itsekin nähnyt, hän on koettanut kaikkea mahdollista tullakseen lihavamaksi, mikä muuten on aivan epäonnistunut. Mutta eihän kukaan mene naimisiin naisen kanssa tehdäkseen hänestä itselleen rakastajattaren. Minä tunnen häntä kohtaan samaa syvää

kunnioitusta kuin jokainen perheenisä tuntee poikansa äitiä kohtaan. Kotia ei niinkään tehdä epäpuhtaaksi, ja vaikka minä en olekaan mikään uskollinen aviomies, on minulla kuitenkin se puolustuksenani, ett'en minä ole koskaan tahtonut kuulua niihin, jotka turmelevat vaimonsa. Minä luulen, että se on todistus minun kunnioituksestani häntä kohtaan, että minä tyydytän eläimellisen himoni kodin ulkopuolella."

Hän hymyili aivan kuin hän olisi mielestään puhunut hyvin hienotunteisesti.

"Ja tunteeko Constance nämä kauniit periaatteet?" kysyi Mathieu. "Hyväksyykö hän ne, antaako hän teidän käydä kodin ulkopuolella, niinkuin sanotte?"

"Ei, ei, älkää viekoitelko minua puhumaan tyhmyyksiä. Päinvastoin, Constance oli hyvin mustasukkainen avioliittomme ensi aikoina. Oi, kuinka monenlaisia juttuja minun on täytynyt ladella hänelle päästäkseni ulos iltasin! Muuten olin minä ihan pulassa siihen aikaan, hän saatti minut ihan epätoivoon, niin ikävä hän oli, tuo kiltti, kunnan ihminen. Sitten otti hän järkensä vangiksi, minä luulin havainneeni, että hän jotenkin tyytyi välttämättömyyteen ja katsoi väliin läpi sormiensakin. Eräänä iltana yllätti hän minut melkein yhdessä erään ystävättärensä kanssa, ja hänellä on niin paljon hienotunteisuutta, ett'ei ole sanonut sanaakaan siitä. Se loukkaa kuitenkin häntä, jos minä hakkailen hänen ystävättäriään, katunymfejä taas, noita tuntemattomia ... ne eivät luonnollisesti koske häneen niin läheltä. Esimerkiksi tämä tyttö tänä iltana, mitä Constance hänestä välittää? Minä en rakasta tuota tyllykkää, minä otan hänet ja päästän hänet taas pois, ja kaikki tämä tapahtuu niin kaukana vaimostani niin syvällä hänen alapuolellaan, että se ei voi vaikuttaa häneen. Mutta Constancellakin on hänen virheensä, jos minä tahdon olla avomielinen. Minä olen luonnollisesti samaa mielipidettä kuin hänkin siinä, että me tyydymme yksistään pikku Mauriceen. Mutta te kuulitte hänet aamulla, hän on suorastaan peloittava. Te ette voi ajatellakaan, millaisia varovaisuuskeinoja hän käyttää, se on oikein inhoittavaa."

Hän pureskeli sikaariaan ja hengästyivät yhä sitä enemmän mitä arkaluontoisempiin asioihin hänen luottamuksensa alkoi mennä. Hän ei arkaillut kertoa mistään alkoovisalaisuuksistaan, hän puhui niistä pienimpiin yksityisseikkoihin asti.

"Katsokaapas kahdenneljättä vuotias mies, joka on tuomittu tyytymään aviolliseen perheruokaan, kyllästyy pian siihen, jos hänellä on verta suonissaan; ja minä tyytyisin kuitenkin tuohon perheruokaan, jos se olisi vahvaa ja ravitsevaa ja jos sitä saisi niin paljon kuin haluttaa. Mutta voitteko ajatella, tässä eräänä yönä..."

Ja hän jatkoi juttuaan kuiskaamalla ja nauroi surkuttelevasti vaimoaan, joka luuli, että sen seikan piti olla juuri niin.

"Minä en ole paha, ja minä joutuisin epätoivoon, jos tietäisin, että olen suututtanut häntä. Minua ilahuttaa se, että hän alkaa tulla ymmärtäväiseksi ja katsoo sormiensa läpitse. Kun tämä vaan tapahtuu kodin ulkopuolella, niinkuin sen pitääkin, ja ei tule liian kalliiksi, niin en voi ymmärtää, että se tekee hänelle mitään vahinkoa. Eräällä ystävälläni on aivan merkillinen vaimo, niin, kunnollisin vaimo kuin minä tunnen, ja hän sanoo itsestään miehelleen: 'Mene sinä vaan, ystäväni, sinä palaat silloin tynyempänä ja rakastettavampana.' Eikö se ole hyvin ajateltu? Tuo vaimo iskee aivan naulan kantaan! Kun minäkin olen tyydyttänyt tarpeeni, tulen minä kotiin iloisena kuin pelimanni, tuon mukana pienen lahjan vaimolleni, ja koko talossa kestää yleinen ilo kolme päivää. Sehän on puhdasta voittoa kaikille, ja muutenhan se on paras keino estää perheen lisääntymistä."

Viimeinen väite tuntui hänestä hyvin sattuvalla, ja hän nauroi niin, että kyyneleet tulivat silmiin, niin tyytyväinen hän oli itseensä.

"Mutta", sanoi Mathieu, "eikö ole vaarassa saada lapsia niitten naisten kanssa, joitten luona te käytte kodin ulkopuolella?"

"Oh, sellaiset huvitusten papittaret eivät saa koskaan lapsia, se on tunnettu asia. Muuten heillehän maksetaan, he voivat itse vastata arvanheitostaan ja tyytyä ammatin vaaroihin. Ja mitenkä voi tietää, ovatko he tulleet raskaiksi, koska heitä ei koskaan sen jälkeen tapaa?"

Ilman omantunnon vaivoja ja sen enempää miettimättä yön huvituksia seisahtui hän nyt Gaumartin kadun kulmaan. Se oli eräästä talosta tämän kadun varrella, pihan puolelta, josta hän oli vuokrannut itselleen huoneen tällaisia seikkailuja varten, ja portinvartijan vaimo siivosi huoneen. Ja koska häntä ei hävettänyt työläisnaisensa, oli hän hyvin yksinkertaisesti määrännyt kohtauksen tuon kauniin tytön kanssa käytävällä portin edessä.

Jo etäältä tunsivat Mathieu Norinen, joka seisoi katulyhdyn alla vaaleassa leningissä; hänen kauniit hiuksensa, jotka aaltoilivat pyöreän hatun alla, loistivat kuin punainen kulta kaasuvälössä.

Beauchêne sädehti ihastuksesta, hän puristi voimakkaasti nuoren miehen kättä ja sanoi iloisia huvituksia tarkoittavalla katsannolla:

"Me tapaamme huomenna, ystäväni. Hyvää yötä!"

Hän kumartui eteenpäin ja kuiskasi:

"Tyttö on viekas kuin apina. Hän on sanonut isälleen menevänsä teatteriin erään ystävättärensä kanssa. Näin ollen ei hänen tarvitse olla kotona ennen kello yhtä yöllä."

Mathieu seisoi yksin katukäytävällä. Isännän viimeiset sanat, ennenkuin hän katosi Norinen kanssa, muistuttivat häntä Moineaudista; hän oli näkevinään tuon työn karkaiseman miehen seisovan välinpitämättömänä tehtaan naisosastossa, kun hänen tyttärensä Euphrasie sai varoituksen ja toinen, tuo pitkä, vaaleaverinen tyttö nauroi vahingonilosta.

Kun köyhän lapset ovat kasvaneet kanuunanruuaksi tai prostitutsioonin uhreiksi, ei raskaan elämän tylsistyttämä isä tuskin kysykään, mihin he ovat joutuneet, kun he kerran ovat lähteneet pesästä.

Kello oli äskettäin lyönyt puoli kymmenen, Mathieulla oli vielä enemmän kuin tunti aikaa, ennenkuin hänen tarvitsi mennä pohjoiselle rautatieasemalle. Eikä hän kiirehtinytkään, vaan kulki hiljalleen pitkin bulevardia. Hän oli syönyt ja juonut liian paljon, ne tiedot, jotka hänelle oli uskottu, surisivat vielä hänen korvissaan ja tekivät hänet melkein päihtyneeksi. Hänen kätensä polttivat, ja hehkuvia pilviä leijaili hänen kasvoillaan. Ja mikä lauhkea ilta näillä sähkövalosta säteilevillä bulevardeilla, joilla kuumeen tapaisella kiireellä liikkui kansanjoukkoja! Se oli kuin virta tulisesti sykkivää elämää, joka aaltoili vastaan ottamaan yötä, ja hän antoi ihmisvirran viedä itsensä mukana, tuon ihmisvirran, jonka kuumeiset himot verhosivat hänet tuliseen hengitykseensä.

Kiihtyneissä ajatuksissaan eli hän uudestaan tämän päivän, jonka hän oli alkanut Beauchênen luona aamulla. Siellä mies ja vaimo sopivat keskenään kuin viisaasti laskevat kanssarikokselliset, että heillä tulee olemaan ainoastaan yksi poika, ja sillä aikaa makasi tuo pieni Maurice niin kalpeana sohvalla kuin vahasta tehty Jeesuksen kuva. Ja nyt oli hän näkevinään Constancen menevän maata hyvin porvarillisesti peitettyään ensin makaavan poikansa, ja valvovan sitten kylmässä aviovuoteessa siihen myöhäiseen kellonlyöntiin, jolloin hänen miehensä tuli kotiin. Mies otti ra'asti vahinkonsa takaisin toisella taholla, antautui vaaraan saada toisen kanssa sen lapsen, jota hänen vaimonsa ei tahtonut. Ei sopinut saattaa konepajaa sellaiseen vaaraan, että olisi ollut pakko jakaa se jonakin päivänä, Mauricen täytyi yksin saada peria kymmenkertaiseksi paisuneet miljoonat, hänestä piti tulla teollisuusruhtinas. Siellä käytettiin ehkäisykeinoja ilman minkäänlaisia arveluita, ainoastaan taloudellisista syistä. Kun mies meni toisten naisten luokse, katsoi vaimo läpi sormiensa. Tällä tavalla rikas porvariluokka, joka oli syntynyt vanhan aatelin jälkeen, oli omaksi edukseen pannut taas voimaan poistetun esikoisoikeuden pitämällä itsepintaisesti kiinni siitä periaatteestaan, että se ei tahdo hankkia maailmaan muuta kuin yhden pojan.

Sanomalehtien myyjäin huudot, kun he kaupitsivat erästä iltalehteä ja Crédit nationalin obligatsioonilistoja, vetivät nyt Mathieun ajatukset puoleensa. Hän oli nyt äkkiä näkevinään Moranget pienessä ruokasalissaan, hän kuuli heidän uneksivan tulevista suurista rikkauksistaan, kun kassanhoitaja vaan ensin olisi päässyt johonkin noista suurista pankeista, joitten kautta kelvolliset miehet voivat kohota korkeimmillekin paikoille. Tuota avioparia vaivasi kunnianhimo, ja he kauhistuivat sitä ajatustakin, että heidän tyttärensä voisi joutua naimisiin köyhän, mitättömän virkamiehen kanssa; he olivat sen vastustamattoman kuumetaudin saastuttamat, joka sellaisessa

kansanvaltaisessa maassa, jossa on vallalla valtiollinen tasa-arvoisuus ja taloudellinen eriarvoisuus, herättää kaikissa halun kohota askeleen, päästä korkeampaan luokkaan. Toisten loisteliaisuus herätti heissä kateutta, he velkaantuivat voidakseen pienessä määrässä apinoida yliuokan loistoa, ja he sallivat tuon järjettömän ylpeyden saastuttaa syntyperäistä rehellisyyttään ja hyväsydämisyyttään. Ja nyt oli hän näkevinään tämän avioparin menevän aikaisin vuoteesensa, sillä hän tunsi Morangen porvarilliset tavat ja Valérien kitsauden: hän säästi arkipäivinä paloöljyäkin voidakseen esiintyä sunnuntaisin ulkona komeasti ja ylhäisesti; Mathieu oli näkevinään heidät vuoteessa, tulen sammutettuna, ja he itse hellässä syleilyssä, mutta kuoleman tuskassa lapsen tähden, tuon pelätyn lapsen, jonka syntyminen viivyttäisi tai estäisi heidät siitä loistavasta asemasta, johon he niin innokkaasti pyrkivät. Aina ja alituiseen täytyi heidän käyttää keinojaan, eivätkä sittenkään olleet koskaan varmat siitä, ett'eivät ole olleet varomattomia, he laskevat päiviä ja odottavat sitä päivää, joka saattaa heidät vihdoin täydellisesti varmoiksi.

Ei Reinekään voinut nukkua pienessä huoneessaan huoneuston toisessa päässä, hän oli vielä hyvin hermostunut ja kiihtynyt sen illatsun jälkeen, johon paroonitar de Lowicz oli hänet kutsunut, hän uneksi jo siitä rikkaasta miehestä, jonka vanhemmat olivat hänelle luvanneet, jos hän vaan ei saa pientä veljeä tai sisarta.

Kansanjoukko sulki Mathieun tien, ja hän huomasi olevansa sen teatterin ulkopuolella, jossa oli premiääri tänä iltana. Se oli ilveilyteatteri, joka salli maalata "tähtensä", pitkän punatukkaisen tytön kaksi kertaa luonnollista kokoa suurempana ilmoituslehteen. Se oli omituista symbolismia: hedelmättömän erotiikan paljas ja litistynyt impi, suuri lilja, rahvaanomainen ja raaka, joka kokosi ohitse meneviä kansanjoukkoja luokseen. Mathieu kuuli rivoja puheita, hän muisti, että Séguinit ovat tässä teatterissa yhdessä Santerren kanssa katsomassa tätä kappaletta, joka oli niin hullun rivo, että tuo paljoakaan arkailematon yleisö oli eilen pääharjoituksissa vähällä särkeä penkitkin. Kotona d'Antinkadun varrella oli Céleste juuri vienyt Gastonin ja Lucien maata ja kiirehtinyt sitten keittiöön, jossa hänen ystävänsä, rouva Menoux, eräs lyhyttavarakauppias samasta korttelista, odotti häntä. Gaston nukkui, sillä hän oli juonut sekoittamatonta viiniä. Lucie, jolla taas oli ollut vatsanvaivoja, vapisi pelosta eikä tohtinut nousta huutamaan Célesteä, koska tämä kohteli häntä kovakouraisesti, jos Lucie häntä häiritsi.

Ja kun Séguinit palaavat kahden aikaan aamulla tarjottuaan Santerrelle tusinan ostroneja, toisivat he mukanaan tuulahduksen seksuaalista kiihtymystä tuosta siveettömästä, tulikumasta teatterista ja yöravintolasta, jossa he olivat olleet tungoksessa yhdessä porttojen kanssa, he menisivät vuoteesensa kaikki aistimet myllerryksissä ja muodin myrkyttämänä ja aivot pimitettyinä hassumaisen ja keinotekoisien kirjallisuuden luonnottomuuksista. Heidän "ehkäisykeinonsa" saivat siis hienostuneen paheen ja väärän pessimismin sivumaun. Ihmiskunnan lisääminen oli rikoksellista; siis minkälaisia hedelmättömiä hurjastelua tahansa, mutta ei lapsia! Ja sillä aikaa meni Santerre hyvin rauhallisesti kotiinsa, pani yksin maata; hän odotti hetkeään ja johti tanssia, hän oli mies, joka säästi itseään.

Ja mikä nyt enin hämmästytti Mathieutä tämän päivän tapahtumista, se oli nuo keinot kaikkialla, nuo "ehkäisykeinot", joita kaikki ihmiset, joita hän aamusta asti oli tavannut, käyttivät. Koko hänen ympäristönsä, kaikki hänen tuttavansa, kieltäytyivät lisäämästä sukuaan, käyttivät erityisiä keinoja, jotta eivät tulisi hankkineeksi lapsia maailmaan, ja näitä käyttivät he vapaaehtoisesti, kestävästi, itsekkäistä syistä, oman etunsa tai huvinsa tähden. Hän huomasi selvästi kolme vapaaehtoisen pakon synnyttämää luokkaa, ja näissä luokissa saman pidättävyyden vaikka eri syistä. Ja vaikka hän tunsi tuon aivan hyvin, oli hänestä kuitenkin hämmästyttävää nähdä niitten luokittuvan niin selvästi ja varmasti, ja se järkytti samalla kaikkea, johon hän tähän asti oli uskonut, ja samalla alkoi hän epäillä elämää, velvollisuutta ja onnea sellaisina kuin hän ne oli aamulla käsittänyt.

Hän seisahti ja hengitti syvään, tahtoi taas päästä itsensä herraksi, tahtoi karkoittaa tuon huumauksen, jonka hän tunsi kasvavan sisässään. Hän oli mennyt oopperan ohitse ja tuli nyt Carrefour Drouotille; eikö hänen kuumeensa johtunut juuri näistä yön peittämistä hehkuvista

bulevardeista. Ravintolain yksityishuoneet olivat vielä valoisat, kahvilat lähettivät tulvinaan valovirtoja kaduille, ja niitten katukäytävät olivat vieraita tungokseen asti täynnä. Koko Pariisi näytti päättäneen tulla tänne nauttimaan illan ihanuudesta, ja siellä käveltiin niin tiheissä joukoissa, että ruumiit ehtimiseen sattuivat toisiinsa ja lämpimät hengähdykset sekaantuivat. Pari seisahtui myymälän ikkunain säteileviä juveelia katsomaan. Porvariperheet tunkeilivat sähkölampuista muodostettujen loistavain kaarten alla päästäkseen varieteihin näkemään puolirivouksia ja paljaita ruumiin piirteitä. Sadottain kulki siellä langenneita naisia odotellen, että heitä puhuteltaisiin, tai hätyyttivät lopulta itse herroja, kuiskailivat ja nauroivat kehoittavasti. Mutta miehet halveksivat heitä, he hakivat seikkailuja, väijyivät jotakin eksynyttä, kunniallista naista, pientä porvarivaimoa tai työläisnaista, joka lopulta antaa vietellä itsensä, metsästivät vaalea- tai tummahiuksista ja kuiskailivat tulisia sanoja naisten niskan takana. Parikuntia – aviossa olevia tai olemattomia – jo vanhoja puolisoja, satunnaisia rakastavia ajoi avonaisissa vaunuissa tiellä alkooveihin, mies vaiteliaana, nainen puoleksi makaavana, uneksivin katsein. Ja koko tämä ihmisvirta, joka virtasi korkeitten valoa sädehtiväin talojen välissä vaunujen pyöräin jymistessä ja äänten kaikuessa, katoisi pian yhteiseen mereen, yöhön, joka heitä odotti, alkooviin, syleilyyn, johon he kaikki pian nukkuvat.

Mathieu läksi taas liikkeelle, hän seurasi virtaa vapisten kuin muutkin siitä kuumeesta, joka oli johtunut päivän kiihtymyksestä, tavoista ja yhteiskunnallisesta elämästä. Eivät ainoastaan Beauchênet, Moranget ja Séguinit käyttäneet "keinoja": koko Pariisi teki aivan kuin hekin. Hedelmättömyys kohotettiin laiksi ja se levisi bulevardille, kaduille ja kortteleihin tuossa äärettömässä kaupungissa. Heti pimeän tullessa olivat Pariisin hehkuvat, olemassa olon taistelusta kuumentuneet kadut ainoastaan kivinen maa, poltettu maaperä, jossa kylvä kuivui, kun se ensin oli kylvetty umpimähkään ja vihasta satoon. Vapaaehtoista hedelmättömyyttä saarnattiin kaikkialla riemuitsevalla julkeudella. Väkiviinanhöyryjä henki kahviloista ja ravintoloista, ne veivät miesten voimat, tekivät naiset hermostuneiksi ja myrkyttivät lapset äitinsä kohdussa. Kaikkien noitten prostitueerattujen virkana, jotka täyttivät katukäytävät, oli ihmiselämän hävittäminen, he olivat mestareita keksimään kaikkia mahdollisia keinoja vainotakseen ja murhatakseen elämäntuja, musertamaan ne kuin sellaiset vahingolliset eläimet, jotka hävittäisivät olemassaolon, jos saisivat nähdä päivänvalon. Ja tässä Pariisissa, joka joka ilta oli matkalla hedelmättömiin syleilyihinsä, täällä opetukset juurtuivat maaperään: nuo hermostumiseen asti sivistyneet avioparit, jotka kerskailivat repäisevimmillä mielipiteillään ja kieltäytyivät lisääntymästä; suurteollisuuden ja liikemaailman avioparit, jotka pitivät kirjaa yöllisistä syleilyistään ja olivat hyvin tuskissaan siitä, että tulot ja menot vaan pysyivät samoina; sivistysammatteihin kuuluvat avioparit sekä keskiluokka, pikkukauppiat, alemmat virkamiehet, asianajajat, lääkärit, jotka kaikki tekivät ehkäisykeinonsa kaksinkertaisiksi aina sen mukaan mitä kiivaammaksi taistelu tuli rahasta ja hienon maailman arvonannosta; vieläpä työmiesperheetkin turmeltuivat ylempään esimerkistä, ne tulivat päivästä päivään taitavammiksi uhraamaan hekuman alttarilla hankkimatta lapsia maailmaan. Hetken kuluttua, kun kello lyö kaksitoista, valtaa koko Pariisin lapsen saamisen kauhu. Jos nyt olisi voitu äkkiä avata kaikki alkoovit, arvossa pidettyjen samoin kuin muittenkin, olisi ne huomattu melkein kaikki hedelmättömiksi, kiitos siitä hurjasteluille, kunnianhimolle, turhamielisyydelle, ja tämä oikeuskäsitteiden hämminki muutti alhaiset laskelmat kauniiksi tunteiksi, itsekkäisyyden viisaaksi pidättäväisyydeksi, arkamaisuuden elämän vaatimuksiin nähden yhteiskunnalliseksi kunniantunnoksi. Pariisi tahtoi kuolla, ääretön määrä elämän siementä joutui hukkaan yhtenä yönä, kylvä lankesi kivistöön, jossa mitään ei kasvanut. Pariisi oli huonosti viljelty pelto, joka ei antanut sitä suurta ja voimakasta satoa, jonka se olisi kyennyt kasvamaan.

Mathieu muisti nyt erään vieraan valloittajan sanat, joka eräänä iltana taistelun jälkeen oli kuolleita täynnä olevalla taistelukentällä lausunut, että Pariisi voi yhtenä yönä korvata nämät kaikki. Mutta eiköhän Pariisi enään tahtonut täyttää niitä aukkoja, joita luodit olivat tehneet? Sillä välin kuin aseellinen rauha nielee satoja miljoonia, menettää Ranska joka vuosi suuria taisteluja sillä, että se ei siitä niitä satoja tuhansia lapsia, joita sen pitäisi hankkia maailmaan. Ja hän ajatteli kasarmien

lavitsoja, joilla neljäsataa tuhatta nuorta miestä makasi, yksinäisinä ja ympäristönsä turmelemana, tuottamatta mitään hyötyä, tuo voimakkain nuorisio, rodun kukka, sillä välin kuin vielä suurempi joukko myötäjäisiä vailla olevia tyttöjä kylmillä vuoteillaan odottaa miestä, jota ei tule, tai joka tulee liian myöhään, jo kuluneena ja rampeutuneena, kykenemättömänä hankkimaan itselleen lapsirikasta perhettä.

Ohimot kuumina katsoi Mathieu taas ympärilleen. Hän oli tullut Carrefour Montmartrelle, jossa bulevardien hyökyaallot korkeimpina pauhaavat ja ovat vaarallisimmat. Siellä oli tungos niin suuri, että hänen täytyi odottaa hetkisen, ennenkuin hän voi päästä Fauborg-Montmartre kadulle ja sieltä pohjoiselle rautatienasemalle. Hän joutui keskelle tiivistä, elävää ainejoukkoa, keskelle niitä naismarkkinoita, joita siellä pidettiin. Ei koskaan ennen häntä ollut siihen määrään ahdistanut se ajatus, mikä ääretön määrä siemenhiukkasia oli pakko kylvää maailmaan, jotta yksi ainoa itäisi ja kantaisi hedelmän. Miljardeina virtasivat siemenet ja munat maailman suonissa, niin vuolaana virtana, että se tunki koko elimellisen aineen läpitse. Varuillaan oleva, tyhjentyvätön, rikas luonto näkyy tienneen, että elävain olentojen kylvön täytyy olla tulvamaisen suuren, jotta se riittäisi. Aurinko kuivaa siemenen, liikanainen kosteus sen mädättää. Myrsky vie mukanaan kokonaisia särkkiä kalan mätiä, kiskoo alas linnunpesät ja hävittää kaiken, mikä yhtenä keväänä on munittu. Joka askeleellaan murskaa ihminen kokonaisia maailmoja, estää äärettömän pienten olentojen lukemattomien yhteiskuntain kehityksen. Se on olentojen kauheata tuhlausta, ainoastaan verrattava siitinpölyn suunnattomiin pilviin, jotka lentävät ilmassa auringon hedelmöitsevässä valossa. Ja jokainen tuhottu olemassaolo tulee taas eläväksi, virkoo uudestaan, synnyttää uuden virran olentoja, loppumattomiin asti. Mutta ainoastaan ihminen rakastaa tuhoamista, suunnittelee ja panee sellaisia toimeen itsekkäitten päämaaliensa vuoksi, ja oman huvinsa tähden. Yksistään ihminen koettaa vähentää luomistyötä oman etunsa tähden, silpoa sitä ja vieläpä estää sen kehittymistäkin; hän rajoittaa jälkeläistensä lukumäärän lisätäkseen omia nautintojaan. Myrsky vie mennessään hiekalle lasketun mädin, rajuilma katkoo oksat ja heittää linnunpesät maahan, mutta se on ainoastaan ihminen, joka vapaaehtoisesti turmelee ja saastuttaa ihmiskylvön. Tuo on sekä rikoksellista että tuhmaa. Millainen suurenmoinen unelma se olisi, jos koko tuo syntymätön ihmiskunta otettaisiin vastaan maailmaan ja se saisi täällä tehdä hyötyä, kansoittaa suuren maapallon, jossa kokonaisia maanosia on vielä melkein erämaina! Voiko koskaan syntyä liian paljon elämää? Eikö korkein mahdollinen määrä elämää ole sama kuin suurin mahdollinen valta, rikkaus ja onni? Koko maapallo on sen hedelmöitsemä, sen syli paisuu ja vavahtelee kuin raskaana olevan naisen. Usko kaikkeen syntyvään, kasvavaan, toivo kaikkiin luomisvoimiin, jotka vapaasti työskentelevät ihmiskunnan onnellisen ja vakavan kehityksen hyväksi, ja tuo intohimoinen rakkaus elämään ... niistä syntyy panteistin halu, että kaikki siemenet säilytettäisiin ja hedelmöitetäisiin, ja hän alistuu kuolemaan ainoastaan sentähden, että se on ainoastaan ylösnousemista, kuohunta-aine, uusi elämä, elämä kaiken muun uhallakin.

Mutta himon täyttämä kuumuus, joka lehahti Mathieun kasvoille, toi taas äkkiä hänen mielikuvitukseensa Sérafinen kuvan. Hänellä oli sama polttava tunne silmissä ja huulilla, jotka Mathieu oli tuntenut silloin kuin tuo väkevältä tuoksuava nainen oli kumartunut hänen puoleensa. Mathieu oli epäilemättä tuonut mukanaan tuon aistillisen vaikutuksen, sillä hänen illan kuluessa yhä kasvava levottomuutensa, Beauchênen uskomain salaisuuksien kiihoittavaisuus ja ne epäilykset, joita hedelmättömiin nautinnoihinsa kiirehtivä kansanjoukko sai aikaan hänessä, loihivat nyt esiin Sérafinen kuvan, asettivat tuon kuvan hänen eteensä nauravana, houkuttelevana, kiihoittavana. Ei koskaan ennen ollut hän taistellut sydämessään sellaista taistelua tai ollut niin epäätietoisena siitä, mikä oli totta ja oikeaa niinä hyökkäysten aikoina, joita hänen järkeään vastaan oli tehty aamusta alkaen; ja hän seisoi siinä voimaton kansanjoukon hehkuvain viettelysten keskellä, tässä Pariisissa, joka uhrasi itsekkäille nautinnoilleen. Eikö Beauchêneilla, Morangeilla ja Sérafinellä ollut oikein saarnatessaan oppiaan hedelmättömästä heikumastaan? Kaikki muut seurasivat heidän esimerkkiään, koko tämä äärettömän suuri kaupunki tahtoi olla hedelmätön. Sepä juuri häntä hermostutti ja teki horjuvaksi,

hän pelkäsi, että hän oli tähän asti pettänyt itseään. Se ett'ei tee sitä, mitä koko maailma teki, se oli ehkä itserakasta itsekkäisyyttä. Ja hän oli näkevinään edessään Sérafinen komeine, punaisine hiuksineen ja tuoksuavine käsivarsineen, Sérafinen, joka lupasi hänelle tuntemattomia nautintoja, vaarattomia ja omaatuntoa loukkaamattomia.

Hän tuns taskussaan ne kolmesataa frankia, jotka hän oli palkastaan nostanut. Kolmesataa frankia kokonaiseksi kuukaudeksi, kun hän jo ennestään oli hieman velassa, siinä oli tuskin niin paljon, että se riitti nauhan ostamiseen Mariannelle ja hieman namusia lapsille. Beauchênet ja Séguinit olivat rikkaita, ja hänestä oli katkeraa nautintoa ajatella heidän rikkauttaan. Hän oli näkevinään pauhaavan tehtaan, joka mustine rakennuksineen peitti mahtavan tonttimaan; kokonainen lauma työmiehiä teki isännän omaisuuden kymmenkertaiseksi, ja hänen ainoa poikansa kasvoi äidin valvovain silmäin suojassa unelmoittuun hallitsijavaltaan. Hän näki tuon ylellisen talon d'Antin kadun varrella, sen vestibyylin, sen komeat portaat, taideteoksia täynnä olevan salin alakerrassa, kaiken tuon hienouden, koko tuon suurenmoisen elämän, jota tämä hieno aviopari eli, myötäjäiset, jotka he antaisivat tyttärelleen, ja sen korkean aseman, jonka he ostaisivat pojalleen. Mathieu itse sitävastoin, joka seisoi siinä kädet tyhjänä ja jolla ei mitään omaisuutta ollut, ei edes kiveä ojan reunalla, hän ei luultavasti tulisi saamaankaan mitään, ei työmiehistä kihisevää tehdasta eikä komeafasaadista taloa. Ja hän oli kevytmielinen, toiset olivat viisaita; hänellä ei ollut ajattelevaisuutta köyhyydessään, jota hän omasta ehdostaan pahensi suurella lapsijoukollaan, aivankuin olisi asettanut päämaalikseen kuolla vaivaishuoneessa; nuo toiset taas, jotka jaksavat olla niin ylellisiä, että voisivat elättää suuren lapsijoukon, noudattivat päinvastoin kylmällä järjellä tehtyjä suunnitelmiaan, pelkäsivät elämän aikaan saamista ja tahtoivat jättää jälkeensä ainoastaan rikkaita perillisiä. Näillä ihmisillä, joilla oli kaikkea, mitä hän ei koskaan tulisi saamaan, näillä oli selvästi oikeus puolellaan, jotavastoin hän itse alkoi halveksia itseään ja tuns itsensä neuvottomaksi ja pelkäsi, että hän tähän asti oli ollut ainoastaan hullumaisen itsensä pettämisen uhri.

Sérafinen kuva tuli takaisin selvempänä ja vastustamattoman kiihoittavana. Hänen kanssaan tohtisi Mathieu käyttää ehkäisykeinoja ja olla varovainen. Hän alkoi vavahdella nähdessään valosta säteilevän pohjoisen rautatien aseman ja siellä kuumeentapaisesti häärivän ihmisjoukon. Tuolla kaukana odotti häntä Marianne, ehkä vielä lisäksi yksi lapsi, viides, pelkkä mielettömyys, vapaaehtoinen ja hyvin ansaittu perikato. Koska hänellä jo oli neljä, sanoisi itse Boutankin, että "lukumäärä on täysi." Minkätähden hän itsepintaisesti jatkaisi erehdystään? Miksi hän ei jo tänä iltana tee samoin kuin Beauchêne, joka oli viisas mies? Sillä aikaa kun tämän vaimo odotti kotona, oli hän itse yhdessä Norinen kanssa, eikä hänen tarvinnut pelätä seurauksia. Huvin uskonto oli varmaankin ainoa oikea. Ja Sérafine tuli hänen mielestään kuin tämän hehkuvan kaupungin lihalliseksi esikuvaksi, tämän kaupungin, joka hyökkäsi hedelmättömän yönä syliin, vastustamattomaan viettelykseen ainoastaan oman itsensä huvin vuoksi.

Hän ei enään vastustanut, hän palasi samaa tietä kuin oli tullutkin, meni uudestaan bulevardeille. Hänet valtasi äkkiä mieletön himo tuohon naiseen. Hän hehkui ja paloi ajatellessaan oppivansa nuo perkeleelliset ehkäisykeinot ja huumaantuvansa hänen hedelmättömään syleilyynsä. Sérafine kohosi hänen eteensä ankarana ja majesteetillisena velhona, joka tuns rajuimpain nautintojen salaisuudet, joka juovutti ja valloitti miehet punaisilla hiuksillaan ja pelkällä ruumiinsa tuoksulla. Ja tämä nainen odotti häntä minä iltana tahansa, hän oli tarjonnut itseään tyyneellä julkeudellaan, Mathieun tarvitsi ainoastaan mennä naputtamaan tuon Marignanin kadun varrella olevan hiljaisen talon ovea. Hän muisti äkkiä tuon pienen salin, jossa ei ollut näkyviä ikkunoita, syvän ja salaperäisen kuin haudan; hän oli nähnyt sen ainoastaan kerran, kahden keskellä kirkasta päivää palavan kandelabrin valossa. Tämä muisto lisäsi vielä enemmän hänen vimmaansa ja kiihoitti häntä vielä enemmän. Hän kiirehti askeliaan. Sitten heräsivät toiset vanhemmat muistot, heidän kohtauksensa varhaisempina aikana, jotka hän eilen oli melkein unohtanut ja jotka äkkiä hänen kuumeisessa tilassaan muuttuivat kiihoittaviksi viettelyksiksi, niin että hänen villityt aistimensa vaativat ne heti uudestaan elettaviksi. Ja samalla kuin hän antautui kiusauksen valtaan, keksi

hän kertomuksen huomista päivää vasten, hän sanoisi vaimolleen, että hän viivähti Beauchêneen päivällisillä ja tuli liian myöhään junalle.

Vaunuja oli kokoontunut liian paljon yhteen, ja tämä esti hänen kulkunsa. Hän katsoi ympärilleen ja huomasi tulleen takaisin bulevardille. Hänen ympärillään virtaili vieläkin ihmisjoukkoja, jotka kiertelivät sinne tänne yhä kasvavassa huvien himossa. Mathieun ohimot jyskivät yhä, hän kuuli korvissaan sanat: tee niinkuin muutkin, käytä ehkäisykeinoja kuten muutkin sen sijaan, että siität yhä useampia lapsia. Mutta epäily valtasi hänet hänen seisoessaan siinä liikkumattomana katukäytävällä kärsimättömästi katsellen tuota loppumatonta vaunuriviä. Se ei loppunut koskaan, se oli kuin este, joka sai hänen himonsa kylmenemään samalla kuin se sulki tien. Ja äkkiä tuli hänen mieleensä toinen kuva, Marianne hymyilevänä ja luottavana, jonka hellyys odotti häntä tuolla kaukana maaseudun raittiissa loppumattomassa rauhassa. Miksi eivät he kumpikin voineet olla ymmärtäväisiä, sanoa hyvää yötä toisilleen kuin toverit ja luopua viidennestä lapsesta, joka olisi viepä heidät taloudelliseen perikatoon? Mathieu vannoi itsekseen, ett'ei hän hanki useampia lapsia, hän kääntyi ja alkoi melkein juoksujalkaa palata asemalle peläten samalla tulevaisuutta liian myöhään junalle. Hän ei tahtonut enään nähdä Pariisin hehkuvan ympärillään, ja hän saapui hyvään aikaan erääsen rautatienvaunuun, ja koko matkan istui hän pää avoimessa ikkunassa ja antoi raittiin yötuulen puhaltaa pois tuon sairaalloisen himon, jonka hän vielä tunsi polttavan suonissaan.

V

Kuuton yötaivas oli täynnä suuria kirkkaita tähtiä, ja näitten alla lepäsi laaja maaseutu pehmeässä, sinertävässä hohteessa. Jo kello kaksikymmentä minuuttia yli yhdentoista seisojien Marianne Yeusen pienellä sillalla, puolimatassa Chantebledin, metsästyspaviljongin, jossa puoliset asuivat, ja Janvillen aseman välillä. Lapset nukkuivat, ja hän oli käskenyt Zoén, erään talonpoikaistyön, joka oli heillä apulaisena, vartioida heitä, ja tämä istui nyt kutomassa lampun valossa, joka näytti etäälle kipunalta metsän laidassa.

Marianne meni melkein joka ilta sillalle Mathieutä vastaan, kun hän tuli kotiin seitsemän junalla. Väliin otti hän molemmat vanhemmat lapset, kaksoset, mukaansa, vaikka heidän pienet jalkansa eivät voineet astella niin nopeasti paluumatkalla pitkää hyvin jyrkkää mäkeä ylös. Tänä iltana ei hän myöhäisestä ajasta huolimatta ollut voinut olla menemättä rakasta miestänsä vastaan, koska yö oli niin jumalallisen kaunis. Hän ei mennyt koskaan tuota siltaa edemmäksi, joka oli rakennettu sinne pienen joen ylitse. Siellä istui hän leveällä ja matalalla kaidepuulla, mistä näkyi koko kenttä aina Janvillen taloihin asti, joitten välissä kulki rautatie, niin että hän voi jo kaukaa nähdä odotetun lemmikkinsä tulon polulla, joka kiemurteli peltojen välillä.

Korkean, kullalta säteilevän taivaan alla istui hän yksin tavallisella paikallaan. Levottomasti katseli hän pientä valonkipunaa, joka paloi tuolla kaukana metsänlaidassa rauhallisessa huoneessa, missä palvelustyttö valvoi lasten unta. Sitten siirtyi hänen katseensa sivulle, kaukaiseen taivaanrantaan, yli tämän suuren alueen, joka kuului Séguinille. Vanha, rappeutunut metsästyspaviljonki oli näitten suurten metsäin laidassa, joitten nummet ja viidakot ulottuivat aina Mareuilsiin ja Lillebonnen talonpoikaiskyliin asti tuolla etäisyydessä. Ja siinä ei vielä ollut kaikki; länsipuolella tätä ylänköä oli enemmän kuin sata hehtaaria nevoja, näreitä kasvavia suomaita, suuria viljelemättömiä alueita, joilla talvella sorsia metsästettiin, ja kolmas osa näitä maita, äärettömiä, yhtä hedelmättömiä alueita, hiekkannummiä, kivikoita, alentui hiljalleen aina rautatiepenkereeseen asti. Se oli maa-alue, jota ei pidetty viljelykseen kelpaavana, sillä harvat palaset hyvää maata olivat siellä mitään tuottamatta ja vaikeapääsyiset sekä toisistaan erillään. Mutta koko seudulla oli ihanan yksinäisyyden ja villeyden leima, joka teki vaikutuksen kaikkiin terveaistisiin ihmisiin, jotka rakastavat väärentämätöntä luontoa, eikä kukaan voinut ajatellakaan mitään viehättävämpää kuin tämä maisema syvässä rauhassaan ja tällaisena ihanana, tuoksuavana yönä.

Marianne, joka jo oli harhaillut ympäriinsä metsän poluilla, tutkinut pensaikot ja sammalikot ja kiivennyt kiviset mäet, antoi nyt katseensa viivähtää taivaanrannalla, jossa hän keksi ne paikat, jotka hän oli nähnyt ja joita rakasti, vaikkapa ne nyt olivatkin varjon peitossa. Huuhkaja antoi metsästä kuulua lempeän, säännöllisen huutonsa, ja eräästä kaukaisesta suosta oikealta kuului niin etäinen sammakkojen kurnutus, että se melkein tuntui ilman vavahdukselta. Toisaalta, Pariisista päin kuului kumea, yhä kasvava jyminä, joka vähitellen tukahdutti kaikki pimeyden äänet. Marianne oli kuullut sen, ja lopuksi ei hän kuullut mitään muuta kuin sitä. Se oli juna, jonka jyminän hän niin hyvin tunsi, sillä hänhän kuunteli sitä joka ilta. Kun se oli lähtenyt Monvalin asemalta, viimeiseltä ennen Janvilleä, alkoi sen jyrinä kuulua, mutta vielä niin heikosti, että täytyi olla tottunut korva, jos mieli eroittaa sitä muista äänistä. Hän kuuli sen heti, ja seurasi sitä sitten käänteestä käänteesen. Ja koskaan ennen ei hän ollut voinut seurata sitä niin tarkkaan kuin tänä iltana, ihanan yön syvässä rauhallisuudessa. Juna oli lähtenyt Monvalista, se kulki sitten ohi tiilitehtaan, kiiti nyt yli Saint-Georgen niittyjen. Kahden minuutin perästä olisi se Janvillessä. Äkkiä tuli tällä puolen Mesnil-Rougen poppelien näkyviin junan valkea tulisilmä lähellä maan pintaa, veturin hengitys tuli selvemmäksi; tällä suunnalla levisi tuo pimeä kenttä loppumattomiin tähtitaivaan alla, joka alaosaan oli tulenpunainen kuin etäinen tulipalo, yöllisen Pariisin valo, joka paloi ja savusi pimeässä kuin tulivuoren aukko.

Hän oli noussut ylös. Juna pysähtyi Janvillessä, sitten alkoi jyrinä taas, hiljeni ja kuoli Vieux-Bourgissa päin. Muuten ei hän kuullutkaan sitä enään, hänen silmänsä ja korvansa olivat nyt tielle, jonka hän erotti valkeana nauhana viljapeltojen välissä, noitten suurien, vehreitten kenttäin, jotka olivat muuttuneet mustiksi. Hänen miehensä tarvitsi tuskin kymmentä minuuttia kulkeakseen sen kilometrin, joka oli aseman ja tämän pienen sillan välillä. Hän näki Mathieu kaukaa, tunsi hänet heti kun hän oli tullut ulos asematalosta. Mutta tänä yönä kuuli hän selvästi hänen askeleensa kovalla tiellä ja jo ennenkuin hän näki pimeän, kapean varjon tulevan eteenpäin valoisalla tiellä. Ja sitten tapasi Mathieu Mariannen seisomassa täällä alla tähtitaivaan hymyilevänä, voimakkaana, kukoistavana, olennon, jolla oli solakka vartalo ja voimakkaat lanteet. Hänen ihonsa näytti vielä enemmän maidonvaalealta komeain mustain hiusten tähden, jotka olivat suuressa solmussa ja jättivät hänen pyöreän kaulansa vapaaksi, ja hänen suurten, mustien, hellien silmiensä tähden, joissa asui hyvän, hurskaan jumalattaren pyhä rauhallisuus. Hänen suora otsansa, nenänsä, suunsa, leuan puhtaat, lujat piirteet, poskien mehevä tuoreus, pienet ihastuttavat korvat, sanalla sanoen koko nuo kasvot rakkauden ja hyvyyden leimaamina todistivat terveyttä, iloa täytetyistä velvollisuuksista ja varmuutta hyvin elämisen mahdollisuudesta elämää rakastamalla.

"Mitä minä näen, oletko sinä täällä?" huudahti Mathieu tultuaan hänen luokseen. "Minähän pyysin sinua olemaan lähtemättä ulos näin myöhään. Etkö sinä pelkää kulkea yksinäsi tiellä?"

Marianne purskahti nauruun.

"Pelkääkö? Yöhän on niin ihana! Muuten ... etkö sinä pidä siitä, että minä tulen tänne saadakseni tervehtiä sinua kymmentä minuuttia aikaisemmin?"

Mathieu tuli kyyneliin asti liikutetuksi hänen kaunistelemattomista sanoistaan. Kaikki saastaisuus ja häpeällisyys, jota hän oli nähnyt Pariisissa herätti hänessä inhoa. Hän sulki Mariannen hellästi syliinsä, ja he suutelivat sydämellisesti nukkuvan yön syvässä rauhassa. Kun tulee Pariisin polttavalta asfaltilta, joka on kuivanut päivän kiivaista taisteluista ja illan hedelmättömästä kiimasta sähkölampujen tulipalovaistuksessa, niin ihanan levolliselta silloin tuntui tämä hiljaisuus, tämä hiljaisuus, tämä pehmeän paratiisillinen selkeys, tämä kentän ääretön suuruus varjon virkistämänä ja unelmoivana tuotteliaisuudestaan huomispäivän auringon loisteessa. Ja mitä terveyttä, mitä onnea henkilöikään tämä aina synnyttävä luonto, joka nukkui yökasteessa herätäkseen riemuitsevana ja aina nuorentuneena sen elämän virran kautta, joka uhkuilee maantien tomussakin!

Mathieu antoi Mariannen istahtaa tämän pienen sillan matalalle ja leveälle kaidepuulle, piti häntä yhä rintaansa vastaan painettuna, se oli hellyyden purkaus, jota ei kumpikaan voinut vastustaa, koska kaikkialta heitä siihen kehoitettiin, tähdet, vesi, metsä ja loppumaton kenttä.

"Oi, Jumalani!" kuiskasi Mathieu. "Näin ihana yö! Miten suloinen se on, ja miten hauskaa on elämä!"

Ja hetkisen ihanan hiljaisuuden perästä, jonka aikana kumpikin oli kuullut toistensa sydämen sykkivän, kertoi Mathieu päivästänsä. Marianne kyseli hellällä osanotolla, ja hän vastaili onnellisena siitä, ett'ei hänen tarvinnut valehdella.

"Ei, Beauchênet eivät voi tulla tänne sunnuntaina. Constance ei ole juuri koskaan, kuten tiedät, pitänyt meistä. Heidän pienen Mauricensa jalka on kipeänä, tohtori Boutan oli siellä, ja siellä puheltiin taas lapsikysymyksestä. Minä kerron sitten sinulle siitä. Mutta Moranget tulevat. Et voi ajatellakaan miten hupaista heillä oli, kun saivat näyttää minulle uuden huoneustonsa. Niin hulluja kuin nuo kiltit ihmiset ovatkin päästäkseen 'kohoamaan', niin pelkään minä kuitenkin, että he tekevät suuren tyhmyyden. Ah, se on tosi, minä olen ollut isäntämme luona. Hän suostui lopultakin – vaikka ei ilman vaikeuksia – siihen, että saamme kokonaan uuden katon. Oi, millainen se oli tuo Séguinin talo! Minä olin ihan hämmästyksissäni tultuani sieltä... Niin, kaiken tämän saat kuulla samalla kuin muutkin."

Marianne ei muuten ollut utelias tai liiaksi puhelias, hän odotti aivan tyyneesti miehensä luottamusta ja ajatteli ainoastaan miestänsä, itseään ja lapsiaan.

"Olethan sinä nostanut palkkasi?" kysyi hän.

"Olen, olen, ole rauhassa siitä."

"Oh, minähän olen levollinen, nuo pikkuvelathan ne vaan tässä minua kiusaavat."

Sitten kysyi hän:

"No, oliko teidän päivällisenne hauska? Minä pelkäsin, että Beauchêne viivyttelö, niin että sinä myöhästyt junasta."

Mathieu tunsu punastuvansa, häntä vaivasi, sydäntänsä ahdisti, mutta hän vastasi, että päivällinen oli ollut hauska. Päästäkseen tästä puheenaineesta kysyi hän sitten leikkillisellä äänellä:

"No, lemmikki, mitä suurtoita sinä olet tehnyt kolmellakymmenellä soullasi?"

"Kolmellakymmenellä soullaniko?" vastasi Marianne iloisesti. "Oh, minähän olin aivan rikas, me kaikki viisi olemme eläneet kuin prinssit, ja kuitenkin on minulla vielä kuusi souta jälellä."

Marianne kertoi nyt päivästänsä, mitä hän oli tehnyt ja puhunut, miten lapset olivat käyttäytyneet, pienimmätkin yksityisseikat heistä ja taloudesta. Muuten olivat kaikki päivät toistensa kaltaiset; joka aamu valmistautui hän samalla ilolla elämään aivan samanlaista elämää.

"Mutta tänään on meillä ollut vieraita. Rouva Lepailleur, mylläriin vaimo tuolla, tuli sanomaan, että hänellä on oivallisia kananpoikia myytävänä. Kun me olemme hänelle velkaa kaksitoista frankia munista ja maidosta, niin luulen minä, että hän oikeastaan tuli tiedustelemaan, enkö minä pian aijo maksaa hänelle. Minä sanoin hänelle, että käyn hänen luonaan huomenna."

Samalla viittasi hän pimeyteen erästä suurta, mustaa rakennusta, joka oli pienen matkaa Yeusen yläjuoksussa. Se oli mylly, kuten sitä kutsuttiin Janvillessä, vanha vesimylly, jota vielä käytettiin. Kolme sukupolvea Lepailleurin suvusta oli asunut siellä. Viimeinen, François Lepailleur, nuori mies, joka luuli olevansa hyväpäinen, oli sotilasaikanaan kadottanut työhalunsa ja tullut kotiin rykmentistään siinä mielessä, että hän ei rikastu myllyllään yhtä vähän kuin hänen isänsä tai isoisänsäkään. Hän oli tullut siihen ajatukseen, että hän nai maanviljelijä Victoire Cornun vanhimman tyttären, joka sai myötäjäisikseen muutamia peltosarkoja Yeusen rannoilla. Nuori pari eli erinomaisen hyvin tämän maatilikon tuotteista ja niistä vähistä viljoista, joita seudun talonpojat jauhattivat myllyssä. He olisivat varmaankin tulleet rikkaiksi, jos tuo vanha mylly olisi antanut sijaa uudenaikaiselle, ja jos pellot, sen sijaan että ne nyt imettiin kuiviksi vanhaan tapaan, olisivat tulleet sivistyneen ja uusiatteisen miehen käsiin. Mutta Lepailleur ei ainoastaan tuntenut vastenmielisyyttä työhön, vaan hän halveksi myöskin maata. Hän oli oikea esikuva sellaisesta talonpojasta, joka on kyllästynyt vanhaan rakastajattareen, jota hänen isänsä ovat rakastaneet liiankin paljon, ja jota hän lopullisesti on alkanut vihata niitten suunnattomain vaivain tähden, joita isillä on ollut saadakseen hänet hedelmälliseksi, vaikka rakastajatar ei koskaan ole tehnyt heitä rikkaiksi eikä onnellisiksi. Lepailleur ei enään luottanut häneen, hän syytti häntä hedelmättömyydestä, hän väitti,

että rakastajatar oli kulunut, ilkeä, että hän oli vanhan lehmän kaltainen, joka lähetetään teurastajalle. Ja kaikki oli Lepailleurin väitteen mukaan ylösalaisin: maa söi siemenen, ilmasuhteet olivat huonot, vuodenaajat eivät enään tulleet säännöllisessä järjestyksessä, ilkeämieliset voimat olivat asettaneet kaikki niin hullusti kuin mahdollista vahingoittaakseen talonpoikia, jotka yhä vielä olivat niin tyhmiä, että uhrasivat maalle kaiken voimansa, verensä ja hikensä.

"Voitko ajatella", sanoi Marianne, "rouva Lepailleurilla oli pikku Antonin, kolmen vuotias pienokaisensa mukanaan, ja kun minä kysyin, koska ne muut syntyvät, pahastui hän ja sanoi, että ne muut voivat hyvin mielellään jäädä sinne, missä ovat. Nuori, neljänkolmatta vuotias vaimo seitsemänkolmatta vuotiaan miehen kanssa! Ovatko siis talonpojatkin jo tulleet niin pitkälle? Minä luulin, että he olisivat vielä pitäneet kiinni tuosta vanhasta tavasta, että synnyttävät niin monta lasta kuin mahdollista."

Nämät sanat herättivät eloon kaikki Mathieun ajatukset ja epäilyt. Hän oli hetkisen vaiti.

"Mainitsiko rouva Lepailleur syynsä sitten?"

"Oh, tuo hevosmainen, mustasilmäinen rouva on varmaan ainoastaan hanhi, joka ihailee miestänsä sentähden, että hän on tapellut Afrikassa ja lukee sanomalehtiä. Minä en voinut saada häneltä muuta vastausta kuin sen, että 'lapset maksavat enemmän kuin tuottavat'. Mutta hänen miehellään on varmaan mielipiteitä. Sinähän olet nähnyt hänet? Pitkä, sorea mies, yhtä laiha ja punatukkainen kuin vaimonsakin, kasvot kulmikkaat ja silmät vihreät. Hän näyttää aina vihaiselta. Minä käsitin asian niin, että hän ei tahdo useampia lapsia, koska hän on suuttunut appeensa, jolla on kolme tytärtä ja yksi poika, jotka tietysti vähentävät vaimon perintöä. Ja koska hänen oma isänsä ei ole tullut rikkaaksi mylläriinammattilla, niin syyttelee hän aamusta iltaan myllyään ja sanoo ehtimiseen, että hän ei todellakaan tule estämään Antoninia elämästä iloisia päiviä Pariisissa, jos hän saa hyvän paikan siellä."

Mathieu tapasi taas maaseudun väestön keskuudessa samat syyt perheen lukumäärän rajoittamiseen kuin Beauchênella ja Morangellakin: perinnönjaon pelko ja halu kohota kukonaskaleen, joita täällä vielä lisäsi ruumiillisen työn halveksiminen ja kaupunkien ylellisyyden jano. Koska maa petti heidän toiveensa, niin mitä hyödytti sen viljeleminen, kun kumminkin voi olla varma siitä, ett'ei se tee miestänsä rikkaaksi. Hän aikoi selittää tämän vaimolleen, mutta tyytyi vaan sanomaan:

"Hän tekee väärin valitellessaan, hänellä on kaksi lehmää ja hevonen, ja kun töillä on kiire, on hänellä varaa palkata apuväkeä. Meillä oli aamulla kolmekymmentä souta eikä yhtään myllyä, ei pienintäkään täplää maata. Minun mielestäni hänen myllynsä on hyvä, minä kadehdin häntä joka päivä sentähden kulkiessani sillan ylitse. Voitko kuvitella meitä itseä mylläriperheenä? Me olisimme silloin sekä rikkaat että onnelliset."

He nauroivat. He istuivat vielä hetkisen ja katselivat myllyä Yeusen rannalla. Pieni virta juoksi loristen molempain rantain piilipuitten ja poppelien välillä. Tammien keskellä näkyi suuri suojuus, jossa myllynratas oli, ja muurivihreän, kaprifoliumin ja villiviiniköynnösten verhoamat läheiset rakennukset muodostivat kappaleen romantista luontoa. Ja varsinkin yöllä, kun mylly lepäsi pimeydessä, ei voinut ajatellakaan runollisempaa ja hempeämpää taulua.

"Mutta katso", sanoi Mathieu hiljaisella äänellä, "tuolla piilipuitten alla on jotakin, tuolla veden rajassa. Minä kuulin jotakin liikkuvan siellä."

"Kyllä minä tiedän", sanoi Marianne iloisesti, "siellä on varmaankin se nuori pari, joka muutti neljätoista päivää sitten tuohon pieneen taloon tuolla alhaalla ... rouva Angelin, Constancen koulukumppani."

Angelinin puoliset, jotka olivat tulleet heidän naapureikseen, kiinnittivät nyt huomiota puoleensa: rouva oli Mariannen ikäinen, pitkä, tumma, kaunishiuksinen ja kaunissilmäinen, laiska, aina iloinen, ihastunut huvituksiin; mies oli Mathieun ikäinen, kaunis, kiinteästi rakastunut, ilomielinen, komeavartaloinen ja isoviiksinen. He olivat menneet naimisiin lemmenhurmauksessa, heillä ei yhteensä ollut kuin kymmentuhatta frankia korkoja, mutta mies, joka maalasi viuhkoja,

olisi voinut tehdä tämän summan kaksinkertaiseksi, ell'ei rakkaus vaimoonsa olisi tehnyt häntäkin laiskanpuoleiseksi. He olivat nyt keväällä muuttaneet autioon Janvilleen saadakseen rakastaa toisiaan vapaasti ja intohimoisesti luonnon helmassa. Heidät nähtiin kaikkialla metsissä sylkkäin kävelevän, he etsivät tuntemattomia oleskelupaikkoja, lehtiverhon peittämiä nurmikkoja. Varsinkin iltasin harhailivat he ympäriinsä tuolla kentällä, pensasaitojen takapuolella ja pitkin Yeusen lehvikkeitä rantoja onnellisina saadessaan olla hyvin kauvan lorisevan veden ääressä, piilipuitten suojassa.

"Siinä on myöskin yksi pari, joka ei tahdo lapsia", sanoi Marianne. "Rouva sanoi minulle, että hän on päättänyt olla saamatta lasta ennen kolmeakymmentä ikävuottaan, jotta voisi nauttia vähän elämästä miehensä kanssa ja pääsisi uhraamasta aikaansa äidinvelvollisuuksiin. Ja mies tuntuu olevan vielä halukkaampi säilyttämään hänet yksistään itseään varten siihen ikään asti; hän pelkää, että rouvansa ruumis rumenee ja että hän ei voi olla rakastajattaren asemassa raskauden ja imettämisen aikana. Kun rouva tulee kolmenkymmenen vuotiaaksi, silloin hankkivat he pojan, kauniin kuin päivä."

"Jos voivat", lisäsi Marianne, kun Mathieu ei mitään vastannut.

Mathieu oli vaipunut ajatuksiinsa. Voiko koskaan tietää, mikä on viisainta? Eikö se ollut ihailtavaa tämä rakkaus, joka elää aivan itsekseen keskellä luonnon helmaa? Hän muisti sen päätöksensä, jonka hän oli tehnyt Pariisissa, että hän nimittäin ei hanki useampia lapsia maailmaan.

"No niin", mutisi hän vihdoin, "jokainen elää, miten häntä haluttaa. Mutta me häiritsemme heitä, parasta on mennä kotiin ja maata."

He kulkivat hitaasti ylöspäin kapeaa tietä, joka vei Chanteblediin. Edessään näkivät he kuin majakan kaukaisena tulena valon lampusta, joka paloi ikkunalla metsästyspaviljongissa. He eivät puhuneet enään mitään, luonnon majesteettillinen hiljaisuus oli vallannut heidät lähestyessään rauhaisaa kotoaan, jossa heidän lapsensa nukkuivat.

Kun he tulivat sisään sulki Mathieu oven salpaan, sitten nousivat he portaita ylös niin hiljaa kuin suinkin. Oikealla alakerrassa oli sali ja ruokasali, vasemmalla keittiö ja aitta. Yläkerrassa oli neljä makuuhuonetta. Heidän hyvin yksinkertaiset huonekalunsa, jotka he olivat mukanaan tuoneet Pariisista, hukkuivat näihin huoneisiin, jotka olivat liian suuret. Mutta he eivät olleet turhamaisia, he nauroivat kaikelle, ja koko heidän ylellisyytensä oli siinä, että he olivat verhonneet ikkunansa musliiniverhoilla, joitten punertava valaistus tuntui antavan huoneille hienouden leiman.

"Zoé on varmaankin nukkunut", sanoi Marianne, kun hän ei kuullut minkäänlaista ääntä.

Ja niin oli todellakin laita; tyttö, joka oli istahtanut makuuhuoneeseen kutoakseen sukkaa lampun valossa, joka ei saanut häiritä lasten unta, oli nukkunut syvään uneen. Ja ovesta, joka oli selkiselällään, tulvasi unen syvä rauha.

Zoé täytyi varovasti herättää, koettaa saada häntä olemaan anteeksi pyytämättä ja lähettää vuoteesensa puoliunisenä, varoittamalla, että hän liikkuisi hiljaan. Mathieu oli jo ottanut lampun ja mennyt lasten huoneeseen katsomaan ja suutelemaan lapsia. He heräsivät harvoin. Hän asetti lampun kamiinin reunalle ja katseli juuri seisaaltaan kolmea pientä sänkyä, kun Marianne tuli sisään. Suoraan eteenpäin seinän vieressä olevassa sängyssä makasivat Blaise ja Denis, kaksoset, kaksi pulskaa kuusi vuotiasta poikaa, jotka tavallisesti nukkuivat sylittäin. Seinän viereisessä sängyssä vastapäätä nukkui Ambroise yksin, harvinaisen kaunis, pieni keruubi, joka pian oli neljän vuoden vanha. Ja kehdoissa nukkui kolme kuukautta sitten vieroitettu neiti Rose näyttäen pientä puolialastonta ruumistaan. Äidin täytyi peittää hänet uudestaan, sillä hän oli temponut peitteen pois itsepintaisilla, pienillä kätösillään. Sillä aikaa auttoi isä Ambroisen tyynyä, joka oli mennyt vinoon. Molemmat menivät sisään ja tulivat ulos äänettömästi, hellillä liikkeillä, kumartuivat noitten sievien, nukkuvain kasvojen ylitse, tullakseen varmoiksi, että lapset nukkuivat tyynesti ja hyvin. He suutelivat heitä ja viivähtivät siellä vielä hetken, sillä heistä tuntui kuin Blaise ja Denis olisivat liikahtaneet. Vihdoin vei äiti ulos lampun, ja he läksivät sieltä varpaillaan kumpikin. Kun Marianne pani lampun pöydälle makuuhuoneessa, jonka ovi oli auki lasten huoneeseen, sanoi hän tavallisella äänellään:

"Minä en tahtonut säikähdyttää sinua tuolla alhaalla sanomalla sitä, mutta minä olen ollut levoton Rosen tähden tänään; hän ei ole ollut oikein terve, enkä minä ole tyyntynyt hänen suhteensa ennenkuin vasta illalla."

Kun hän näki Mathieun säpsähtävän ja kalpenevan lisäsi hän:

"Oh, eihän se mitään ole; minä en olisi tullut ulos, jos se olisi vakavaa laatua. Mutta koskaan ei voi olla levollinen tuollaisten pienten olentojen suhteen. Kas niin, pane nyt maata, kello on jo yli kahdentoista."

Marianne alkoi aivan rauhallisesti riisua päältään ajattelemattakaan avointa ikkunaa; hänen ei tarvinnut peljätä muita silmiä kuin tähtien. Kun hän oli riisunut leningin, alushameen ja kureliivin, seisautui hän hetkiseksi peilin eteen järjestääkseen hiuksiaan yöksi, ja pian riippui hänen tuuheat hiuksensa raskaana palmikkona aina polviin asti.

Mathieu ei näyttänyt kuulleen, mitä hän oli sanonut. Sen sijaan, että olisi riisuutunut kuin Mariannekin, istahti hän pöydän ääreen lampun valoon. Hän tyhjensi taskunsa, otti esiin lompakkonsa, jossa oli nuo kolme sadan frankin seteliä. Kun hän oli laskenut ne, sanoi hän purevan leikillisellä äänellä:

"Niitä on todellakin ainoastaan kolme; ne eivät ole saaneet penikoita matkalla. Tässä saat ne yhdessä kirjekuoressa. Saat vaihtaa ne huomenna ja maksaa velkamme."

Nämät sanat herättivät hänessä erään ajatuksen. Hän otti lyijykynän ja kirjoitti muutamia numeroita muistikirjansa tyhjälle lehdelle.

"Siis kaksitoista frankia munista ja maidosta Lepailleurille. Paljonko sinä olet velkaa teurastajalle?"

Marianne istahti hänen eteensä ja otti sukat jalastaan. "Kirjoita kaksikymmentä frankia teurastajan osalle."

"Ja ryytikauppias, leipuri?"

"En tiedä ihan varmaan, kirjoita kolmekymmentä frankia. Sitten ei ole enään mitään."

Mathieu laski yhteen.

"Se on yhteensä kuusikymmentä kaksi frankia. Kuusikymmentä kaksi frankia pois kolmesta sadasta, jää kaksisataa kolmekymmentä kahdeksan frankia jällelle. Ajattelehan, kuinka rikkaita me olemme, me saamme hauskan kuukauden neljän elätettävän lapsen kanssa, varsinkin jos pikku Rose sairastuu!"

Marianne seiso i nyt siinä ainoastaan paita päällä ihastuttavan kauniit jalat lattialla, ja hän teki paljailta käsivarsillaan suloisen kutsuvan liikkeen katsellen samalla kummastuneena miestään, kuullessaan hänen puhuvan sillä tavalla, mutta naurahti samalla luottavasti.

"Mikä sinua tänä iltana vaivaa, ystäväni? Sinä teet surullisia laskuja, sinä, joka aina odotat huomista päivää kuin ihmettä ja varmana, että pitää ainoastaan rakastaa elämää, jos tahtoo elää onnellisena. Sinähän tiedät, että minä puolestani en tunne rikkaampaa ja tyytyväisempää naista kuin minä itse olen. Tule maata, ja kun sammutat lampun ensin, niin sitten tulee onni."

Hän laski leikkiä ja hyppäsi keveästi vuoteesen; sitten lepäsi hän siellä pää korkealla tyynyllä ja kädet peitteellä hellästi kutsuvassa asennossa. Mutta Mathieu pudisti päätään ja hän alkoi taas elää päiväänsä uudestaan, mutta nyt sanatulvassa.

"Ei, katsohan, rakkaani, lopulta koskee sydämeeni, kun tulen meidän köyhyytemme nähtyäni sellaista rikkautta ja yllisyyttä muilla. Sinähän tiedät, miten vähän kateellinen ja kunnianhimoinen minä olen ja miten vähän minä välitän kohoamisesta ja rikkaaksi tulemisestani. Mutta minä en voi sitä auttaa; on hetkiä, jolloin minä kärsin sinun ja lasten tähden, kun minä tahtoisin ansaita teille omaisuuden, ainakin pelastaa teidät uhkaavasta köyhyydestä. Oh, mitenkä tuo Beauchêne konetehtaineen ja pikku Mauricineen, jota he kasvattavat kuin kruununperillistä, selvästi antaa minun ymmärtää, että me tulemme kuolemaan nälkään, me kaksi ja neljä lastamme! Ja vieläpä nuo Morange-raukatkin, jotka puhuvat antavansa tyttarelleen kuninkaalliset myötäjäiset, halveksivat kaikessa ystävyudessa meitä loistaessaan siellä uuden asuntonsa väärennytyssä yllisyydessä ja

unelmoidessaan tointa, josta olisi kahdentoista tuhannen tulot. Ja Séguinit, olisit nähnyt, mitenkä he levittivät miljoonansa minun eteeni, musersivat minut, surkuttelivat ja tekivät pilaa minusta suuren perheeni tähden, he, jotka itse ovat olleet niin viisaita, että ovat hankkineet itselleen ainoastaan pojan ja tytön. Niin, vieläpä nuo tuolla Lepailleurin myllyssä ilkkuvat meille, sillä sinä voit olla varma siitä, että kun tuo nainen tuli tänne Antonininsa kanssa ja sanoi sinulle, että hän ei koskaan tulisi saamaan useampia lapsia, niin oli se siksi, että hän pelkäsi, ett'ei saa meiltä velkaansa sentähden, että meillä on neljä. Niin paljon ainakin on varmaa, että me emme saa koskaan konepajaa, ei taloa eikä edes myllyä yhtä vähän kuin minä koskaan tulen ansaitsemaan kahtatoista tuhatta frankia. Toisilla on kaikkea, ja meillä ei ole mitään, se on ainakin totinen tosi. Ja minäkö näyttäisin iloista naamaa huonossa pelissä niinkuin sinä, rakkaani, minäkö olisin kärsivällinen ja iloinen, jos minulla ei olisi paha omatunto ja minun täytyisi sanoa itselleni, että tämä yhä paheneva olotila, jossa me olemme, on omaa työtämme. Niin, niin, me olemme käyttäytyneet ajattelemattomasti ja tyhmästi."

Hänen puhuessaan kummasteli Marianne yhä enemmän. Hän nousi istumaan sängyssä ja katseli miestään suurilla silmillään.

"Mikä sinua vaivaa, mitenkä on laitasi tänä iltana, ystäväni?" kysyi hän. "Sinä, joka olet niin kiltti ja vaatimaton etkä koskaan puhu rahoista ja viihdyt niin hyvin meidän pienissä oloissamme, sinähän puhut nyt aivan kuin sukulaisemme Beauchêne. Sinulla on varmaankin ollut ikävä päivä Pariisissa; tule maata ja unohda surulliset ajatuksesi."

Mathieu nousi vihdoon ja alkoi riisuutua, mutta hampaittensa välistä puhui hän vielä:

"Kyllä, kyllä minä tulen maata, mutta tosiasia joka tapauksessa on, että me asumme harakanpesässä ja että lapset kastuisivat, jos yöllä sataisi. Mitenkä minä silloin voin olla vertailematta? Lapsi raukat! Minä olen kuin muutkin isät, minä tahtoisin, että he voisivat hyvin!"

Hän aikoi mennä vuoteesensa; silloin kuuli hän valittavaa ääntä viereisestä huoneesta ja seisautti keskelle lattiata. Kun hän oli kuunnellut hetken, otti hän lampun mennäkseen katsomaan pienokaisia avojaloin ja paitasillaan. Kun hän tuli takaisin parin minuutin kuluttua, näki hän vaimonsa istuvan sängyssä kaula ojona kuunnellen ja valmiina tulemaan hänen luokseen pienimmänkin kutsun saatuaan.

"Ei se mitään ole", kuiskasi Mathieu, aivankuin lapset olisivat voineet kuulla häntä. "Rose oli potkinut peitteen pois. He makaavat kaikki kuin pienet enkelit."

Kun hän oli laskenut lampun pöydälle, kysyi hän:

"Sammutanko minä?"

Mutta kun hän taas meni ikkunan luokse sulkeakseen sen, esti Marianne hänet.

"Ei, ei, anna sen olla auki. On niin vilposta ja ihanaa. Sulkekaamme se sitten hetken kuluttua, ennenkuin nukumme."

Ja todellakaan ei voinut ajatella mitään kauniimpaa kuin tämä ihmeenihana kevätyö, joka virtasi sisään yön rauhan ja kentän suloisen tuoksun kanssa. Kuului ainoastaan nukkuvan, ijankaikkisesti hedelmällisen maan syvät hengähdykset. Mutta tänä lepohetkenäkin kuohuili elämä, leveni yöllisten himojen virtana, joka sai kasvit, metsät ja joet vapisemaan rakkaudesta unessaankin. Nyt kun lamppu oli sammutettu, näkyi pimeästä huoneesta palavain tähtien välähdykset, näkyi suuri kappale taivasta, johon Pariisin tulivuoren aukko yhä lähetti punaiselta hohtavan heijastuksensa.

Mathieu kietoi kätensä Mariannen ympäri, painoi häntä hellästi rintaansa vasten ja kuiskasi liikutetulla äänellä:

"Rakkaani, sinun pitää muistaa, että minä ajattelen ainoastaan teitä, lapsia ja sinua. Mutta nuo toiset, rikkaat, ovat siksi viisaita, ett'eivät he rasita itseään suurella perheellä, ja me köyhät raukat, me hankimme paljon lapsia, toisen toisensa perään laskematta niitä. Kun ajattelee vähän, niin näkee, että se on hyvin ajattelematonta, vieläpä hulluuttakin. Meidän pikku Rosemme syntyminen antoi meille armoniskun, se pakoitti meidät muuttamaan tänne maalle; ennen piisasivat tulomme, eikä meillä ollut yhtään velkoja. Mitä sinä tästä ajattelet?"

Marianne ei liikahtanut, hän ei irroittanut käsivarsiaan, jotka olivat hyväillen kierretyt Mathieun ympäri. Mutta levoton odotus oli saanut hänen sydämensä sykkinnän hiljenemään.

"Minä en ajattele mitään, rakkaani. En ole koskaan ajatellut sitä."

"Voitko ajatella itseäsi taaskin raskaana?" jatkoi Mathieu. "Voitko ajatella itsellesi viidettä lasta? Sinä päivänä olisi ihmisillä oikeus tehdä pilkkaa meistä ja minä sanon, että se on meidän oma vikamme, jos meillä on asiat huonosti. Minä en voi saada sitä päästäni, ja tänään olen minä päättänyt, että nyt siitä täytyy tulla loppu, meidän täytyy laittaa niin, ett'emme saa viidettä lasta. Mikä on sinun ajatuksesi, rakkaani?"

Tällä kertaa irroitti Marianne luultavasti itsekään siitä tietämättä käsivarsiansa hieman, ja Mathieulla oli se tunne, että hänen ihonsa vapisi hieman hänen omaa ihoaan vasten. Marianne vilutti ja hänellä oli halu itkeä.

"Minä ajattelen, että sinä olet luultavasti oikeassa. Mitä voin minä tehdä. Sinä olet määrääjä, tehkäämme vaan niinkuin sinä tahdot."

Mutta se ei ollut enään rakastajatar, puoliso, jota hän syleili, vaan joku toinen, passiivinen olento, joka alistui elämään ainoastaan hänen huvikseen, ja ennen kaikkea tuntui Mathieusta, että Marianne ei ymmärtänyt häntä, vaan ihmetteli hämmästyneenä, minkätähden hän oli sanonut kaiken tämän.

"Enhän minä vaan suututtane sinua, lemmikki?" sanoi Mathieu sitten äänellä, jonka piti olla leikillinen. "Muuten joudumme me hienojen ihmisten luokkaan, kaikki ihmiset, joita minä olen tänään puhutellut, tekevät samalla tavalla. Sinä olet ja jäät joka tapauksessa minun rakkaaksi pikku vaimokseni."

Hän veti Mariannen lujemmin luokseen, syleili häntä kovemmin ja etsi hänen huuliaan omilla huulillaan. Ja Marianne sopersi alakuloisena ja tietämättömällä uhmalla:

"Aivan niin, minä tiedän sen kyllä ... niinkuin tahdot, sinähän saat vastata tulevaisuudesta."

Ja kyyneliin puhkesi Marianne, painoi kasvonsa Mathieun rintaa vastaan tukahuttaakseen itkuaan ja kyyneliään, suuria, haaleita kyneleitä, jotka Mathieu tunsu valuvan. Mathieu hämmästyti ja hänet valtasi vastenmielisyytä tuota surua vastaan, jonka syytä Marianne ei voinut sanoa. Ja tyytymättömyytensä suuntasi hän itseään vastaan.

"Älä itke, lemmikki. Minä olen tyhmä, raaka ja paha, minä kun voin puhua sinulle tuolla tavalla, kun sinä niin hellästi minua syleilet. Ajattele asiaa, ja puhutaan siitä sitten. Äläkä ole suutuksissasi, vaan nuku nyt rauhassa minun olkapäälläni aivankuin niinä iltoina, jolloin meidän rakkautemme on hehkunut oikein lämpimänä."

Se oli vanha tapa, Mathieu piti Mariannen päätä olkapäällään, kunnes hänen säännöllinen hengityksensä osoitti, että hän oli nukkunut, ja vasta sitten lasu hän hiljaa vaimonsa pään tyynylle herättämättä häntä.

"Kas niin, nyt sinun on hyvä, nuku nyt... Minä en enään kiusaa sinua."

Marianne ei itkenyt enään, hän ei sanonut mitään maatessaan siinä pää Mathieun olkapäällä ja painautuneena häneen. Ja Mathieu toivoi, että Marianne voisi nukkua tällä tavalla samalla kuin hän itse avoimin silmin mietiskeli ja katseli taivasta ja kiiluvia tähtiä.

Se tulenvalo, jota Pariisi levitti taivaanrannan yläpuolelle, muistutti häntä taasen tuosta hehkuvasta illasta Pariisissa, josta hän oli tullut niin kiihtyneenä. Nyt erkani Beauchêne Norinesta ja palasi hyvin reippaana aviovuoteesensa. Miksi ei hän ollut kertoessaan Mariannelle päiväntapahtumista tohtinut mainita Beauchênesta ja Norinesta? Hän tunsu selvästi, miten saastainen ja häpeällinen seikka se oli. Sitten tuli hänen mieleensä inhoittava muisto siitä halpamaisesta teosta, jonka hän oli itse vähällä tehdä, kun hän aikoi viettää yönsä Sérafinen luona. Hän olisi nyt siellä. Tämä ajatus, joka tuli hänen mieleensä juuri nyt, kun hänen rakas vaimonsa oli nukkumaisillaan hänen olkapäällään, tuli hänestä sietämättömäksi kuin omantunnon vaiva. Eikö se ollut juuri tuo sairaaloinen, nopeasti ohimenevä himo, joka oli tahrannut hänet, pimittänyt hänen järkensä ja saattanut hänen aistimensa häiriöön? Hänen oli täytyntä tulla myrkytetyksi, koska hän ei enään

tuntenut itseään ja hänellä oli ollut tahtoa ja tunteita sellaisia, joita hän ennen ei koskaan ollut tuntenut. Hän hämmästytti itse niitä puheita, joita hän oli pitänyt vaimolleen, sillä pelkkä ajatus sanoa siten, olisi hänet eilen saattanut raivoon.

Marianne ei nukkunut tavallisella tyynellä, luottavalla tavallaan. Hän piti ummessa silmiään ja makasi liikkumattomana, mutta Mathieu aavisti, että hän oli loukkaantunut ja onneton ja että hän ei ymmärtänyt, että mitenkä Mathieu voi rakastaa häntä niin vähän. Taloudelliset arvelut olivat jo poistuneet Mathieun mielestä, hänen täytyi jännittää ajatustaan, jotta muistaisi Beauchênein ja Morangein puheet. Mutta ne periaatteet, joista hän oli kuullut puhuttavan Séguinin luona, ne häntä vielä kiusasivat, sillä hän ei voinut kieltää tosiasioita: sivistyneimmät olivat ehdottomasti vähemmän hedelmällisiä, lapsia ei heidän keskuudessaan syntynyt niin runsaasti kuin köyhyyden rikkaläjissä. Mutta tämä oli ainoastaan yhteiskunnallinen sattuma, ja se riippui sen yhteiskunnan olosuhteista, jossa se ilmaantui. Köyhyys riippui ihmisten väärinteosta eikä maan kitsaudesta, maan, joka voisi elättää kymmenen kertaa enemmän ihmisiä, niin pian kuin kysymys työn oikeudenmukaisesta jaosta on ratkaistu. Jos se on totta, että parempi on, että maan päällä asuu kymmenen tuhatta onnellista kuin sata tuhatta onnetonta, niin miksi eivät sitten nämä sata tuhatta onnetonta työskentele tullakseen yhtä onnelliseksi kuin nuo kymmenen tuhatta etuoikeutettua, joitten itsekästä hyvinvointia tahdottiin varmentaa luontoa silpomalla? Ja se oli kuin vapautus, kun hän taas tunsu tuon vakaan vakaumuksensa, että hedelmällisyys oli luonut sivistyksen, että se oli liika kansoitus, onneaan tavoittelevain onnettomien myllerrys, joka oli ajanut kansoja eteenpäin askel askeleelta, kunnes ne olivat saavuttaneet totuuden ja oikeuden. Täytyy olla liian paljon ihmisiä, jotta kehitys voi tulla täydelliseksi, ihmiskunnan täytyy levitä yli maailman, kansoittaa sen, lahjoittaa sille rauhan, imeä siitä itseensä kaiken terveen elämän, jota se on tulvillaan. Koska hedelmällisyys luo sivistyksen, ja tämä jälkimmäinen taas järjestää edellisen, on ajateltavissa, että pysyväinen tasapaino saadaan aikaan sinä päivänä, jolloin olisi olemassa ainoastaan yksi kansa kokonaan kansoitettuna maapallolla. Mutta siihen päästäksemme, tuhanten ja taas tuhanten vuosien perästä, on se hyvä työ, ett'ei anneta ainoakaan siemenjyvän mennä hukkaan, että ne kaikki uskotaan maan huostaan, jotta ihmisset kasvaisi niin runsaana kuin mahdollista, sillä jokainen uusi ihminenhan on voimaa ja toiveita.

Hiljaiset kevätyön äänet, joita Mathieu kuuli avoimesta ikkunasta, tuntuivat hänestä nyt ikuisen hedelmällisyyden kehoituksilta. Kaikki iti, kaikki kasvoi ja puhkesi kukkaan tänä rakkauden vuodenaikana. Rajaton taivaan avaruus, kimaltelevat tähdet, kaikki saarnasi vetovoiman suurta lakia. Maa lepäsi alapuolella pimeässä kuin nainen puolisonsa sylissä. Ei koskaan ennen ollut hän niin selvästi tuntenut sitä, että eläin- ja kasvimaailmassa elämä taistelee kuolemaa vastaan, mutta ainoastaan ihminen suosii kuolemaa sen itsensä takia. Tässä ihanassa kevätmaisemassa, jossa kaikki värähteli hedelmällisyyden kiihkosta, oli ainoastaan kaksi rakastavaa, jotka omasta tahdostaan olivat hedelmättömiä, jotka syleilivät toisiaan tuolla Yeusen rannalla piilipuitten alla koko runoilijain ylistämän hedelmättömän rakkauden voimalla.

Nyt poistuivat Mathieun mielestä kaikki ajatukset ja epäilyt. Hän tunsu Mariannen keveän hengityksen kaulaansa vastaan, ja se vuodatti vähitellen tulta hänen suoniinsa. Mutta vielä lepäsi Marianne tenhottomana, kasvojen ilme jäykkänä, silmät ummessa voimatta kuitenkaan nukkua. Mathieu sulki hänet taas kiihkeästi syliinsä.

"Rakas vaimoni, minä olen epäillyt meitä itseämme . . . et sinä enkä minä voi nukkua, ennenkuin sinä olet antanut minulle anteeksi."

Marianne hymyili jo lohdutettuna ja antautui sen hellyyden valtaan, jonka voitokkaan liekin hän oli tuntenut syttyvän Mathieussa.

"Oh, minä en ole ollenkaan epäillyt. . . Minä tiesin kyllä, että sinä palaat taas minun luokseni."

Ja nyt seurasi pitkä lemmensuudelma hellyyttä täynnä olevan ja hedelmällisen kevätyön pakoituksesta, joka virtasi sisään ikkunasta kimaltelevine tähtineen, rakkautta täynnä olevine virtoineen, metsineen ja maineen. Koko luonto tahtoi vielä kerran, että uuden olennon täytyy saada elämä.

Mutta Marianne esti Mathieun käden liikkeellä, nousi istualleen ja kuunteli taas lastenkamariin.

"Kuule!"

Molemmat kumartuivat eteenpäin ja kuuntelivat henkeään pidätellen.

"Heräävätköhän ne!"

"Minä olin kuulevinani niitten liikahtelevan."

Mutta kun mitään ei kuulunut, kun ainoastaan viattomuuden syvä, hiljainen rauha virtasi läheisestä huoneesta, hymyili Marianne taasen, hieman ivallisesti.

"Meidän neljä, pientä onnetonta lapsiraukkaamme! He eivät siis merkitse mitään, tahdotko sinä vielä viidennen, yhden onnettoman raukan vielä lisäksi?"

Mutta Mathieu sulki hänen suunsa tulisella suutelolla.

"Ole hiljaa, minä olen pöllö ... oh, nuo toiset, naurakoot he vaan meitä ja halveksikoot. Sinä olet oikeassa, me olemme kaikista viisaimmat kuitenkin."

TOINEN KIRJA

I

Mathieu nousi äänettömästi kapeasta rautasängystään suuren sängyn vieressä, jossa Marianne makasi. Hän katseli Marianne ja näki, että tämä makasi silmät auki ja hymyillen.

"Vai niin, sinä olet hereillä. Minä en tohtinut liikkua, ett'en olisi herättänyt sinua. Kello on lähes yhdeksän."

Se oli Pariisissa, eräänä sunnuntaina keskellä tammikuuta. Marianne oli ollut raskaana jo seitsemän ja puoli kuukautta. Joulukuun ensimmäisinä neljänätoista päivänä oli Chantebledissä ollut mitä kurjin ilma: jääkylmää sadetta, sitten lunta ja sietämätön kylmyys. Hieman epäiltyään oli Mathieu lopulta ottanut vastaan Beauchênen ystävällisen tarjouksen tulla asumaan vanhaan, vaatimattomaan paviljonkiin Fédération kadun varrella, jossa tehtaan perustaja oli asunut, ennenkuin hän rakensi itselleen komean talon toisen kadun varrelle. Vanha työnjohtaja, joka oli asunut näissä vanhoilla, yksinkertaisilla huonekaluilla varustetuissa huoneissa, oli kuollut äskettäin. Ja tämä nuori aviopari oli kuukausi sitten asettunut tänne asumaan, he pitivät viisaimpana odottaa synnytyshetkeä Pariisissa ja palata sitten takaisin Chanteblediin viettämään siellä parantumisaikaa huhtikuun ensimmäisinä kauniina päivinä.

"Odota", sanoi Mathieu. "Minä päästän päivän sisälle."

Hän veti uutimet syrjään. Tuota puolipimeää huonetta valaisi nyt talviauringon leveä valonsäde.

"Ah, aurinko, aurinko! Ihana ilma! Ja sunnuntai! Iltapäivällähän saan minä mennä vähän kävelemään sinun ja lasten kanssa!"

Marianne kutsui Mathieun takaisin, tarttui hänen käsiinsä, kun hän oli istahtanut sängyn laidalle, ja sanoi:

"En minäkään ole pitkään aikaan nukkunut, mutta minä en tahtonut liikkua, vaan tahdoin antaa sinun nukkua kylliksesi sunnuntaina. Emmeköhän me ole hyvin kilttejä, me molemmat, jotka emme halua herättää toisiamme, vaan makaamme silmät auki!"

"Se ilahutti minua niin sanomattomasti, että sinä lepäsit. Nyt sunnuntaina on minulla vaan yksi ilo nimittäin saada olla makuuhuoneessa koko aamun ja viettää sitten koko päivän sinun ja lasten kanssa."

Mutta sitten huudahti Mathieu hämmästyneellä ja katuvaisella äänellä:

"Ai... Minähän en ole suudellut sinua!"

Marianne kohottautui hieman, nojaten kyynäpäillään tyynyihin, ja Mathieu sulki hänet kiihkoisena syliinsä. Silloin huudahti Marianne hieman valittavalla äänellä:

"Ole varovainen, rakkaani!"

Nyt joutui Mathieu aivan suunniltaan.

"Minä tein pahaa sinulle! Minä tein sinulle pahaa. Oh, mikä pöllöpää minä olenkin, kun olen niin kovakourainen! Rakas, rakas Marianneni, sinä joka olet minulle niin pyhä, jota minä en tahtoisi koskea muuten kuin hyväillessäni ja jonka kärsimykset minä ihastuksella ottaisin itse kärsiäkseni! Minä tahtoisin, että minulla olisi kädet kuin keijukaisella, kädet sellaiset, joita sinä et edes tuntisi ja jotka muuttaisivat sinun kipusi iloksi ... ja kuitenkin teen minä pahaa sinulle."

Mariannen täytyi lohdutella häntä.

"Älähän nyt, sinä tyhmeliini, ethän sinä minulle pahaa tehnyt ollenkaan! Minä vaan pelkäsin. Näethän sinä, että minä nauran."

Mathieu katseli häntä ja hän näytti verrattoman kauniilta. Kirkkaassa auringonvalossa, joka levisi yli vuoteen, uhkui Marianne terveydestä, voimasta ja toivosta. Ei koskaan ennen ollut hänen tummat, paksut hiuksensa lainehtineet niin tuuheina niskasta, ei koskaan ennen olleet

hänen suuret silmänsä hymyilleet niin veitikkamaisesti ja iloisesti. Ja suurine, helline kasvoineen oli hän Hedelmällisyys itse, hyväntekeväisyyden jumalatar valkeine ihoineen, täydellisine ruumiin muotoineen, ja jaloa majesteettisyyttä uhkuva.

Kunnioituksen tunne valtasi Mathieun, sellainen kuin hän olisi seisonut sen tempelin ovella, missä Jumala asui.

"Kuinka sinä olet kaunis, kuinka sinä olet hyvä ja kuinka minä sinua rakastan, kallis vaimoni!"

Mathieu piti häntä hetken syleilyssä kultaisessa auringon paisteessa, joka virtasi huoneeseen. Sitten järjesteli hän Mariannen tynnyjä, peitti hänet eikä tahtonut sallia hänen nousta ylös, ennenkuin hän itse oli siivonnut huoneen. Hän laskutti omat lakanansa ja kääri kokoon patjansa ja pani kiini rautatelineet, jotka hän sitten peitti vaatteella. Turhaan pyysi Marianne saada olla mukana ja sanoi, että Zoé, palvelustyttö, jonka he olivat ottaneet maalta mukaansa, voisi aivan hyvin tehdä tuon. Mathieu oli itsepäinen, sanoi, että palvelustyttö ärsytti häntä ja että hän mieluummin tahtoi hoitaa Marianne yksin ja tehdä kaikki tehtävät hänen läheisyydessään. Se oli Mathieu, joka oli keksinyt sen, että hän makaa rautasängyssä, jotta Mariannella olisi mukavampi suuressa sängyssä. Ja nyt hoiti hän taloutta, piti kateellisesti makuuhuoneen ovea sulettuna voidakseen yksin antautua tykkönään vaimonsa hoitelemiseen, ja hän oli onnellinen tehdessään mitä yksinkertaisimpiakin töitä, eikä luullut koskaan voivansa tehdä tarpeeksi vaimonsa hyväksi.

"Minä pyydän, että sinä makaat vielä vähän aikaa, koska lapset antavat meidän olla rauhassa. Se vahvistaa sinua."

Häntä puistutti, hän tunsu, että huoneessa ei ollut tarpeeksi lämmin, ja hän oli suutuksissaan siitä, ett'ei ollut muistanut tehdä tulta. Eräässä nurkassa oli puita ja lastuja, millä sytyttää tulen.

"Tämä on hullua, minä annan sinun palella, tämän minun olisi pitänyt tehdä kaikkein ensin."

Hän oli laskeutunut polvilleen kamiinin eteen, mutta Marianne sanoi:

"Kas, olipa sekin ajatus! Anna olla, huuda tänne Zoé!"

"Ei, ei, hän ei osaa lämmittää, minua huvittaa tehdä tuli."

Ja hän nauroi iloisissaan, kun suuri tuli syttyi ja teki huoneen kaksi kertaa hupaisemmaksi. Nyt on täällä oikea paratiisi. Mutta hän oli tuskin ennättänyt pestä itsensä ja pukea vaatteet ylleen, kun puuseinää vastaan sängyn takapuolella hyökättiin pikku nyrkeillä.

"Vai niin, nyt ovat ne vekkulit heränneet!" sanoi hän iloisesti. "No niin, tänään on sunnuntai, antaa heidän tulla."

Viereisessä huoneessa oli syntynyt elämää ja liikettä kuin suuressa linnunpesässä. Sieltä kuului viserrystä ja hälinää ja väliin naurun remahduksia. Sitten kumeita jysäyksiä, luultavasti tynnyistä, jotka lensivät ilmassa, ja kaksi pientä nyrkkiä hakkaili yhä vaan seinään.

"Niin, niin", sanoi äiti hymyillen, "sano heille, että saavat tulla sisään. Muuten hakkaavat he reijän seinään."

Mathieu rupesi nyt puolestaan takomaan seinää nyrkillään. Silloin kuului voitonulina ja riemukkaita ilohuutoja seinän toiselta puolen. Ja tuskin oli isä ennättänyt aukaista oven, kun jo kuului askelten ääntä ja ahdinkoa käytävässä. Kaikilla neljällä oli pitkät yöpaidat, jotka ulottuivat aina heidän pieniin kantapäihinsä asti, ja he ryntäsivät sisään nauraen, hiukset hajallaan, posket punaisina ja silmät ilosta kimaltelevina. Viisivuotias Ambroise kulki etunenässä, sillä hän oli rohkein ja puuhaavin. Perässä tulivat molemmat kaksoset Blaise ja Denis maltillisempina ja hyvin ylpeinä seitsemästä ikävuodestaan, varsinkin jälkimmäinen, joka opetti muita lukemaan, jotavastoin edellinen, joka oli ujo ja hieman arka, oli uneksijana heidän joukossaan. He taluttivat keskellään neiti Rosea, tyttöä kaunista kuin pieni enkeli; häntä vedettiin milloin oikealle milloin vasemmalle, mutta tuo pikku kaksivuotias seisoikin kuitenkin aina urhoollisesti omilla jaloillaan.

"Kuulepas, mamma", huudahti Ambroise, "minun on vähän vilu! Annapas minullekin hieman tilaa!"

Hyppäyksellä oli hän sängyssä, ryömi peitteen alle ja niin liki äitiään, ett'ei hänestä näkynyt muuta kuin pienet hymyilevät kasvot ja kiharat hiukset. Mutta kun molemmat vanhimmat lapset

näkivät tämän, päästivät he sotahuudon, hyökkäsivät vuorostaan esiin ja valloittivat rynnäköllä piiritetyn kaupungin.

"Väisty syrjään! Väisty vähän! Saanko minä maata sinun selkääsi vasten, mamma? Olkapäälläsi, mamma!"

Ainoastaan pikku Rose seiso i vielä lattialla, ja hän oli menehtyä mielipahasta. Hän oli turhaan yrittänyt valloittaa linnoitusta, mutta oli pudonnut takaisin istualleen.

"Minä myös, mamma! Minä myös!"

Häntä täytyi auttaa, kun hän tarttui kiinni ja koetti molemmin käsin nostaa itseään ylös; äiti otti hänet syliinsä, ja niin sai hän parhaan paikan. Ensin pelästyi Mathieu ja luuli, että tuo valloittajajoukko voi tehdä mammaparalle hirmuisesti pahaa. Mutta Marianne rauhoitti häntä ja nauroi yhtä äänekkäästi kuin lapsetkin. Ei, ei, he eivät tehneet pahaa, päinvastoin, he tekivät hänet niin onnellisiksi hyväilyillään. Ja Mathieu katseli tuota kaunista taulua ilolla ja ihmettelyllä. Oh, sitä kaunista ja kilttiä Haikaramammaa, niinkuin Marianne väliin kutsui leikillä itseään, Rose rinnoillaan, Ambroise puoleksi piilossa toisella sivulla ja Blaise ja Denis kummankin olkapään takana! Sehän oli koko parvi linnunpoikia; pieniä punaisia nokkia, jotka kurottautuivat esiin kaikkialta, silkinhienoja hiuksia pörhöllään kuin höyhenet, ja hän itse lepäsi siinä niin valkeana ja terveenä ja kukoistavana kaikessa hedelmällisyydessään, uhkuen elämää, joka taas asusti hänessä, valmiina tulemaan taaskin äidiksi.

"Täällä on niin lämmintä ja hauskaa", sanoi Ambroise, joka piti hyvästä olost.

Pikkuvanha Denis alkoi selvitellä, minkätähden he olivat sillä tavalla melunneet.

"Blaise sanoi, että hän oli nähnyt hämähäkin. Ja siitä hän pelästyi."

Hänen veljensä keskeytti hänet harmistuneena.

"Se ei ole totta. Minä näin hämähäkin, ja sitten heitin minä tyynyn tappaakseni sen sillä."

"Minä myös! Minä myös!" sanoi Rose ollen menehtymäisillään naurusta. "Minä tein näin tyynyllä ... piu ... pau..."

Kaikki nauroivat ja pitivät sitä hyvin hauskana. Asia oli oikeastaan niin, että he olivat tapelleet tyynyillä sillä tekosyyllä, että tahtoivat tappaa hämähäkin, jonka Blaise yksin väitti nähneensä, ja mikä sai asian epäiltäväksi. Ja kaikki tuossa linnunpesässä, sekä emo että pojat, olivat niin kukoistavan terveitä ja punertavia kylpiessään kirkkaassa auringon paisteessa, että isä ei voinut vastustaa hellää viettiään, joka vaati hänet sulkemaan heidät kaikki syliinsä samalla kertaa ja suutelemaan jokaista, mihin vaan sattui. Tämä sai aikaan uuden huudon ja naurun räjähdysten.

"Oi, niin hauskaa, niin hauskaa!"

"Ei", sanoi äiti, onnistuttuaan vihdoinkin pääsemään vapaaksi, "nyt minä nousen ylös. Minulle ei tee hyvää, että tässä makaan ja laiskottelen. Ja muuten, lasten täytyy pestä itsensä ja pukea päälleen."

Loimuavan tulen ääressä pestiin ja puettiin vaatteet ylle. Kello oli lähes kymmenen, kun perhe enemmän kuin tunnin myöhästyttyään tuli ruokasaliin, jossa tuli paloi uunissa ja ensi aamiaisen lämmin maito höyrysi pöydällä. Alakerroksessa oli ruokasali ja vierashuone eteisestä oikealle, vasemmalla oli työhuone ja keittiö. Ja ruokasali, jonka ikkunat olivat Fédérationkatua päin, oli nyt täynnä aamuauringon iloa.

Lapset istuivat jo pöydässä nenät lautasten lähellä, kun ovikelloa soitettiin ja tohtori Boutan astuu sisään. Nyt syntyi uusi purkaus meluavaa iloisuutta, sillä tohtorin hyväntahtoiset, pyöreät kasvot olivat pienokaisille rakkaat. Hän oli auttanut heidät kaikki maailmaan, ja he kohtelivat häntä kuin vanhaa toveria, jota kohtaan saa olla hieman vapaampi. He aikoivat hyökätä häntä vastaan, kun äiti esti heidät sanallaan:

"Hiljaa nyt, antakaa tohtorin olla rauhassa!"

Sitten lisäsi hän iloisesti:

"Hyvää päivää, tohtori. Kiitos tästä ihanasta auringonpaisteesta, sillä te olette varmaankin sen tilannut, jotta minä pääsisin iltapäivällä kävelemään."

"Niin olenkin. Minä pistäydyin varta vasten tänne katsomaan, miten tämä määräykseni teihin vaikuttaa."

Iloisen näköisenä otti Boutan tuolin ja istahti pöydän ääreen. Mathieu, joka oli antanut ystävällisesti hänelle kättä, sanoi, että he olivat maanneet tavallista kauemmin.

"Se on erittäin hyvä, että rouva lepää ja liikuskelee ulkona niin paljon kuin mahdollista. Häneltä ei muuten näy puuttuvan ruokahalua. Kun minä tapaan potilaani pöydän ääressä, en minä silloin ole lääkäri vaan ystävä."

Marianne uhkaili häntä leikillisesti sormellaan.

"Lopuksi teette te minut liian vahvaksi, tohtori, ja minä oikein häpeän terveyttäni. Te pakoitatte minut tunnustamaan taudinoireita, joista minä en puhu ollakseni herättämättä levottomuutta. Yöllä esimerkiksi voin minä hirveän pahoin useamman tunnin, tuntui siltä kuin sisukseni olisi revitty rikki."

"Mitä sinä sanot?" kysyi Mathieu aivan kalpeana. "Oletko sinä voinut pahoin minun nukkuissani?"

"Mitä se sinuun kuuluu, sinä tyhmeliini", vastasi Marianne hymyillen kuin ennenkin, "kun minä nyt kuitenkin istun tässä ja syön kuin susi?"

Tohtori tuli vakavaksi ja pudisti päätään.

"Älkää valitelko, rouvani, te olette vaan saanut kohtuullisen osanne välttämättömistä kärsimyksistä. Te kuulutte minun voimakkaisiin ja kestäviin potilaihini, ja minä olen harvoin nähnyt niin onnellista raskaudentilaa kuin teidän. Mutta näyttää olevan mahdotonta välttää tuskia."

"Oi", huudahti Marianne, "minulla ei ole mitään tuskain tuntemista vastaan; minä vaan vähän kiusoitan teitä."

Ja alennetulla äänellä ja lämpimällä tavalla jatkoi hän:

"Kärsiminen ... sekin on ihanaa. Voisinko minä rakastaa niin paljon, ellen kärsisi?"

Lasten lusikkain helinä esti hänen äänensä kuulumasta enään. Keskustelussa syntyi väliaika, ja sitten jatkoi tohtori:

"Minä olen kuullut, että te ajotte mennä aamiaiselle Séguinein luokse ensi torstaina. Ja se pieni vaimoparka, hänen raskautensa, sehän on aivan hirveä!"

Mutamilla eleillä kuvaili hän koko tuon murhenäytelmän; hämmästyksen, jonka tämä odottamaton raskaus oli herättänyt näissä puolisoissa, jotka olivat luulleet käyttävänsä mitä tehokkaimpia suojeluskeinoja, vaimon epätoivon, miehen mustasukkaisuuden purkaukset ja heidän hienostuneen nautintoelämänsä, jota elettiin eripuraisuudenkin aikana, ja sen surullisen tilan, jossa vaimo nyt oli makailen leposohvalla, jotavastoin mies oli uudestaan antautunut poikamiehen elämään.

"Niin menemme", vastasi Marianne, "hän oli niin itsepäinen, että me emme voineet kieltäytyä. Se on luullakseni joku oikku, hän tahtoo puhua minun kanssani saadakseen tietää, miksi minä olen niin vahva, että voin olla jalkeilla."

Boutan hymyili.

"Te olette molemmat samalla asteella, hän niinkuin tekin odottaa synnytystä noin maaliskuun ensi päivän vaiheilla. Koettakaa te järjestää asianne torstaiksi, sillä minä en voi olla teidän molempain luona yht'aikaa."

"Ja Constance Beauchêne", kysyi Mathieu leikillisesti, "eikö hänkin ole samassa tilassa? Silloin se olisi ihan täydellistä."

"Ei, ei, hän ei ole siinä tilassa. Hänhän on vannonut, ett'ei hän enään koskaan tule siihen tilaan, ja hän laittaa myös niin, että hän pitää sanansa. Käyköön hänen vaan hyvin."

Hän nousi lähteäkseen, mutta silloin tapahtui salahyökkäys, jota oli jo aikaisemmin valmistettu. Aavistamatta vähääkään olivat lapset jättäneet tuolinsa ja alkaneet hyökkäyksensä vaihdettuaan ensin salaisia silmäyksiä keskenään. Yht'äkkiä oli tuon hyvänluontoisen tohtorin olkapäillä molemmat vanhimmat lapset, nuorempi kietoi kätensä hänen vyötäisilleen ja pikku tyttö kapusi hänen syliinsä.

"Hys, hys, hys! Nyt leikitään rautatietä!"

He tyrkkivät häntä, repelivät häntä ja nauroivat pitkiä skaaloja huilun äänellä. Pahastuneena kiirehti isä ja äiti hänen avukseen, mutta hän rauhoitti heitä.

"Antakaa heidän olla, pikku lemmikkien! Koska ystävämme Beauchêne väittää, että se on minun vikani, että he ovat tulleet maailmaan, niin täytyyhän minun heitä kärsiä. Kaikkein paras teidän lapsissanne on se, että he ovat yhtä terveet kuin heidän äitinsäkin. Siinä kaikki, mitä heiltä nykyään voi vaatia."

Kun hän oli suudellut heitä ja laskenut sitten takaisin lattialle, otti hän Mariannen molemmat kädet omiinsa ja sanoi, että kaikki on niinkuin pitääkin ja että hän voi levollisena lähteä taas pois; Mariannen pitäisi vaan jatkaa niinkuin hän oli alkanutkin. Ja kun Mathieu saattoi häntä etehiseen, kuultiin heidän siellä laskevan leikkiä ja nauravan.

Heti toisen aamiaisen jälkeen tahtoi Mathieu, että mentäisiin ulos kävelemään, jotta Marianne saisi nauttia päivän paisteesta. Lapset oli puettu jo ennenkuin istuttiin pöytään, ja kello oli vasta vähän yli yhden kun perhe jo kääntyi Fédérationkadun kulmasta.

Tämä Grenellen osa, Marskentän ja korttelin tiheimmin asuttujen katujen välillä, on aivan erikoisen muotoinen, kiitos siitä suurille asumattomille tonteille, pitkille, melkein autioille kaduille, jotka leikkaavat suorassa kulmassa toisiaan ja joitten varsille on tehtaitten loppumattoman pitkiä muureja. Varsinkin työaikana ei täällä ole mitään liikettä, suurten savupiippujen nähdään ainoastaan syöksevän paksua savua ja vallitsevan suurten rakennusten kattoja, ja jos joku portti on auki, nähdään suuri pihamaa täynnä katkuja ja savunhajua ja käryjä. Ei kuulu muuta ääntä kuin höyrypillien kirkuna, koneitten kumea jyske ja rautalevyjen äkilliset helähdykset, kun niitä puretaan vaunuista kivitetylle pihalle.

Mutta sunnuntaisin ovat tehtaat tyhjä, ja kuoleman hiljaisuus vallitsee tässä korttelissa. Väitetään, että Grenellen asukkaat ovat huonoimpia, köyhimpiä ja laiskimpia koko Pariisissa, lauma julkeita tehtaantytöjä ja prostitueerattuja, joita läheinen sotakoulu viekottelee sinne ja jotka tuovat tullessaan muuta roskaväkeä. Aivan kuin vastakohtana nähdään Seinen toisella puolen Passyn hymyilevä, herrasmainen kaupunginosa, hienot ylimykselliset korttelit Invaliidihotellin ympärillä ja Faubourg Saint-Germainissa ja niitten takana komeat kadut, niin että Beauchênen konepaja, joka oli poikkikadun varrella, käänsi selkensä köyhyydelle ja kasvonsa kohden koko maailman rikkautta ja iloa.

Mathieu piti näistä kauniilla puilla istutetuista kaduista, jotka joka taholta toivat Marskentälle ja Invaliidipuistoon suuria virtoja päivänpaistetta ja raitista ilmaa. Ei Pariisissa ole ainoatakaan rauhalla sempää paikkaa, jossa voisi kävellä häiritsemättä ja antautua unelmiensa valtaan. Mutta erittäinkin oli hän ihastunut Orsaykatuun, joka alkaa Backadulta, kaupungin keskeltä, kulkee Palais-Bourbonin ohitse, yli esplanaadin ja Marskentän ja loppuu vasta Grenellen bulevardille mustien tehtaitten keskellä. Joki virtaa majesteettillisen ihanana eteenpäin ja katu leviää kaikkein kauneimpain puitten reunustamana.

Sinne tahtoi Mathieu viedä rakkaan sairaansa ja pienokaisensa. Mutta se ei ollut mikään helppo tehtävä, ja siinä täytyi panna kaiken tarmonsä liikkeelle. Varsinkin oltiin levottomia Rosen pienten jalkain tähden. Tämä pieni tyttö uskottiin Ambroiselle, joka, vaikka olikin nuorin poika, oli jo vahva ja toimelias. Nämät molemmat olivat jonon etunenässä. Sitten tulivat Blaise ja Denis, kaksoset. Isä ja äiti muodostivat jälkijoukon; tuo näytti kaikki kävelyllä olevalta kasvatuslaitokselta. Kaikki kävi mainiosti, eteenpäin kulettiin luonnollisesti kilpikonnan vauhdilla ja nautittiin lempeästä päivänpaisteesta.

Oli ihana, kirkas talvi-iltapäivä, hyvin kylmä varjossa, mutta mihin aurinko heitti valovyönsä, siellä oli kaikki kullattua ja kaikki sai siellä pehmeät piirteet.

Paljon kansaa oli ulkona, noita tavallisia, pyhäpukuisia, käveleviä Pariisin porvareita, joita pieninkin auringonsäde houkuttelee laumottain ulos. Rose tuli hyvin reippaaksi ja iloiseksi, hän kohotteli niskaansa ja tahtoi näyttää kaikille näille ihmisille, että hän oli jo suuri tyttö. Kulettiin

yli Marskentän, eikä hän vielä ajatellutkaan antaa kantaa itseään. Nuo kolme poikaa marssi urheina kuuran peittämällä katukäytävillä. Siinä oli komea joukkio.

Mutta Marianne, joka kulki Mathieun käsivarteen nojaten, horjui hieman. Hänellä oli yllä vihreä verkkaleninki, joka oli tehty avaranpuoleiseksi, ja se peitti osaksi hänen ruumiinpiirteensä. Mutta hän oli jo hyvin muodoton, ja hän tiesi, että se näkyi, ja hän hymyili kävellessään siinä niin hyvin kun taisi hiljaan ja horjuvilla askelilla. Hän oli liikuttavan suloinen, hänessä oli hymyilevää arvokkaisuutta, kärsimykset olivat tehneet hänet huomiota herättäväksi. Muutamat kävelijät kääntyivät ympäri hänen kauneutensa hurmaamina ja seurasivat häntä silmillään. Yhä useampi huomasi hänet, tyrkkäsivät toisiaan käsivarsillaan ja osoittivat häntä. Se mikä teki aseman huonommaksi, oli lapsijoukko hänen edessään. Jo neljä lasta, kokonainen lauma, ja viides tulossa! Se tuntui hassulta ja sai ihmiset nauramaan. Muutamat suuttuivatkin ja arvelivat, että kun tuollaista ajattele mattomuutta pannaan näytteille keskellä katua, niin oli se vaan huonona esimerkkinä. Perheen takapuolella kuultiin siis ihmettelyn, pilkan ja säälin huudahduksia. Pikku rouva parka, niin nuori ja kaunis, ja hänellä on pian viisi lasta! Ja kuitenkin ei mieskään näyttänyt liiaksi vahvalta. Mathieu ja Marianne ymmärsivät tuon erittäin hyvin, he vaan hymyilivät, he asettivat kainostelematta kadulle näytteeksi iloisen hedelmällisyytensä siinä varmassa vakaumuksessa, että se todisti terveyttä, voimaa ja kauneutta.

Mutta kun he tulivat suurten lehdistä paljaitten puitten luokse, täytyi heidän panna Rose vähäksi aikaa istumaan penkille, johon aurinko onneksi vielä paistoi. Ei ollut enään lämmin, aurinko teki laskua, ja täytyi kiirehtiä hieman, jotta ennätettäisiin kotiin. Ihanata oli joka tapauksessa tässä raittiissa kylmyydessä korkean taivaan alla, jonka pehmeä kullanväri nyt alkoi muuttua tummemmaksi. Poikien korot kapisivat nyt vielä urheammin, ja pikku tyttö, jolla oli hauskaa, ei itkenyt.

Kello oli kolme, kun vanhemmat raittiin ilman virkistäminä ja kävelyynsä ihastuneina lapsilauma edellensä kääntyivät Fédérationkadun kulmasta. Sielläkin pysähtyivät ihmiset nähdessään heidän menevän ohitse, mutta he olivat nähtävästi hyväntahtoisia ihmisiä, sillä he hymyilivät nähdessään nuo kauniit lapset ja heittelivät veitikkamaisia silmäyksiä pappaan ja mammaan, jotka olivat tehneet hyvää työtä.

Kun Marianne saapui kotiin, oli hän hieman väsynyt ja heittäytyi leposohvalle salissa, johon Mathieu oli, ennenkuin he läksivät ulos, käsenyt Zoén syyttää suuren takkavalkean heidän palaamistaan varten. Ja lapset, jotka nyt väsymyksensä tähden olivat hyvin allallansa, istuivat pienen pöydän ääressä ja kuuntelivat, kun Denis luki ääneensä erästä satua; silloin tuli vieraita. Se oli Constance, joka oli ollut ajelemassa Mauricen kanssa ja sai nyt päähänsä käydä katsomassa Marianne, jonka hän tapasi korkeintaan joka kolmas päivä, vaikka heidän asuntojensa välillä oli ainoastaan puutarha.

"Voitteko pahemmin, rakas ystävä?" kysyi hän jo ovelta, kun näki Mariannen makaavan.

"En, en ollenkaan. Minä olen päinvastoin ollut ulkona ja kävellyt kaksi tuntia, ja nyt minä lepuutan itseäni."

Mathieu oli asettanut esiin nojatuolin rikkaalle ja turhamaiselle sukulaiselleen, joka muuten koetti olla hyvin ystävällinen heille. Hän pyysi nyt anteeksi, ett'ei voi tulla useammin, hänen aikansa oli niin täpärällä kotonaan. Maurice piti kiinni hänen hameestaan ja katseli etäämpää noita neljää lasta, jotka myöskin puolestaan katselivat häntä.

"No, Maurice, etkö sinä mene tervehtimään pieniä sukulaisiasi?"

Mauricen täytyi lähteä heidän luokseen. Mutta kaikki nuo viisi kainostelivat. He kohtasivat vaan harvoin toisensa, he eivät vielä olleet päässeet toistensa tukkaan, ja nuo neljä Chantebledin villiä arastelivat hieman tuota hyvätapaista pariisilaista.

"Ovatko kaikki pienokaisenne terveet?" jatkoi Constance, jonka terävä silmä vertaili omaa poikaansa noihin kolmeen toiseen poikaan. "Ambroise on kasvanut, ja molemmat vanhemmat pojat näyttävät myös reippailta."

Hänen tarkastelunsa ei nähtävästi päättynyt Mauricen eduksi, joka oli kalpea kuin vaha, vaikka hän oli pitkä ja näytti vahvalta, sillä Constance nauroi teeskentelevästi sanoessaan:

"Minä puolestani kadehdin teidän pikku Roseanne, hänhän on oikea pieni kalleus."

Mathieu nauroi ja vastasi ajattelemattomasti, jota hän kuitenkin katui:

"Oh, sellainen kateus on pian autettu. Tuollaisia jalokiviä saadaan ostaa torilta halpaan hintaan."

"Halpaan hintaan", kertasi Constance vakavalla äänellä, "niin, se on teidän mielipiteenne vaan ei minun. Eri ihmisillä on erillainen käsitys onnesta ja onnettomuudesta."

Hänen pilkallisesti moittiva ja halveksiva katseensa täydensi ajatuksen. Se siirtyi noista neljästä kukoistavasta lapsesta tuohon taas raskaana olevaan naiseen, tuohon muodottomaan ruumiiseen, josta uusi elämä oli taas pian puhkeava esiin. Se loukkasi ja suututti häntä kuin joku sopimaton ja epäsiiveellinen asia, se oli hyökkäys kaikkea sitä vastaan, mitä hän kunnioitti: säädyllisyyttä, järkevyyttä ja järjestystä. Kun hän oli kuullut puhuttavan tästä uudesta raskauden tilasta, ei hän ollut salannut tyytymättömyyttään, ja nyt tahtoi hän mielellään vaieta siitä, mutta silloin ei saanut häntäkään luokata, laskea leikkiä hänen vapaaehtoisesta hedelmättömyydestään. Jos hänellä itsellä ei ollut tytärtä, niin oli se siksi, että hän ei sellaista tahtonut.

Marianne, joka oli vetänyt suunsa hymyyn miehensä puhussa, kiirehti nyt rakentamaan rauhaa ja vaihtamaan puheenainetta.

"Miksi ei Alexandre tullut teidän kanssa tänne? Hän ei ole ollut täällä kahdeksaan päivään."

"Minähän sanoin jo sinulle", keskeytti Mathieu vilkkaasti, "että hän meni metsästämään eilen illalla. Hän on varmaankin nukkunut Puymoreaussa Chantebledin tuolla puolen ennättääkseen metsään päivän koittaessa, eikä hän varmaankaan tule takaisin ennenkuin huomenna."

"Niin, se on totta, nyt minä muistan sen. Kaunis ilma, nyt on hauska kuljeskella metsässä."

Se oli myöskin vaarallinen puheenaine, ja Marianne katui, että hän oli siihen ryhtynyt, sillä koskaan ei varmuudella tiedetty, missä Beauchêne oli, kun hän sanoi olevansa metsällä. Aikainen metsästys aamulla oli hyvä tekosyy, kun tahtoi olla yön poissa, ja hän turvautui tähän tekosyyhyn niin usein, että Constance varmaankin ymmärsi, mitenkä asian laita oli. Mutta tässä onnellisessa kodissa, jossa mies oli aina kotona ja hoiteli vaimoaan, kun hän oli tullut raskaaksi, täällä tahtoi hän näyttää tyyneeltä ja mieheensä luottavalta.

"Se olen minä, joka pakoitan häntä hankkimaan itselleen ruumiillista liikettä. Hänessä on hyvin paljon verta, hän tarvitsee raitista ilmaa, metsästäminen on hänelle terveellistä."

Nyt soitettiin, ja sisään tuli uusi vieras; se oli Valérie ja hänen tyttärensä Reine. Valérie punastui nähdessään rouva Beauchênen, niin suuren vaikutuksen teki tuo rikas ja hieno nainen häneen. Mutta kun isäntäväki nousi ottamaan vastaan uutta vierastansa, nousi Constancekin ja sanoi, että hän, paha kyllä, ei ennätä viipyä kauemmin. Eräs ystävätär odotti luultavasti häntä kotona.

"Antakaahan meidän pitää ainakin Maurice täällä", sanoi Mathieu. "Nyt on Reinekin täällä, kaikki kuusi saavat leikkiä keskenään, ja minä saatan pojan kotiin, kun lapset ovat saaneet vähän virvoitukseen."

Maurice oli taas kätkeytynyt äitinsä taakse. Äiti kielsi.

"Ei, ei, hänellä on määrätty ravintojärjestys, enkä minä suvaitse koskaan, että hän nauttii mitään kylässä. Hyvästi nyt, minun täytyy mennä, minä tahdoin vaan sivumennen poiketa sisään katsomaan, mitenkä te voitte."

Hän läksi poikansa kanssa, ja Valérie sai osakseen ainoastaan ystävällisen, suojelevan kädenpuristuksen, vaan ei sanaakaan, ja tätä Valérie sitten piti hienouden huippuna. Reine oli hymyillyt Mauricelle, jota hän tunsu vähän. Hän olikin sinä iltana hurmaava sinisessä puvussa ja niin äitinsä kaltainen, että häntä olisi voinut pitää äitinsä nuorempana sisarena.

Marianne kutsui hänet ihastuneena luokseen.

"Tule suutelemaan minua ... oh, miten tämä nuori nainen on kasvanut! Kuinka vanha hän on?"

"Pian kolmentoista", vastasi Valérie.

Hän istui tuolille, jonka Constance oli jättänyt, ja Mathieu huomasi, että hän näytti murheelliselta. Sitte kuin hänkin oli sanonut tulleensa katsomaan, kuinka he voivat, ja onnitellut äitiä ja lapsia kukoistavasta ulkonäöstä, vaikenä hän, ja hänen kasvoilleen tuli taaskin salaisen levottomuuden leima, jotavastoin Marianne kiitti häntä ja lausui ilonsa siitä, että kaikki ihmiset olivat niin hyviä eivätkä unohtaneet häntä. Mathieu sai nyt päähänsä jättää heidät kahdestaan.

"Pikku Reine, seuraa lapsia ruokasaliin. Otetaan pieni välipala. Tule nyt, niin mennään kattamaan pöytää."

Sitä lausetta tervehdittiin meluavalla ilolla. Satukirja oli unohdettu, pöytä vedettiin sivulle, ja nuo kolme poikaa vetivät Reinen mukanaan, jotavastoin Rose, joka tuli viimeiseksi ja oli kaatunut suulleen, seurasi heitä huutaen ja hyppien kuin kissanpoika.

Kun Valérie jäi kahdestaan Mariannen kanssa, huokasi hän.

"Ah, rakas ystäväni, miten onnellisia te olette, kun voitte noin elää kauniin lapsilaumanne keskuudessa. Se on onni, joka on minulta kielletty."

Marianne katseli häntä hyvin kummissaan.

"Mitenkä niin? Minä ajattelen niin, että teilläkin on teidän vapautenne, ja me olemme muuten jotenkin samassa asemassa, te ja minä..."

"En suinkaan, paras ystäväni, en suinkaan. Teillä on yksinkertaiset tavat, teidän elämänne ei ole sillä tavalla järjestetty kuin minun. Me olemme järjestäneet kaikki itseämme ja Reineä varten erityisessä tarkoituksessa, ja se olisi onnettomuus, jos meidän nyt täytyisi muuttaa kaikki."

Sitten lisäsi hän äkkinäisen epätoivon valtaamana:

"Jos minä olisin raskaana niinkuin te, jos minä olisin varma siitä ... oi, silloin en tietäisi, mitä tekisin, minä tulisin hulluksi!"

Hän purskahti itkuun ja peitti vapisevilla käsillään kasvonsa.

Marianne kummastui yhä enemmän, otti hänen kätensä omiinsa ja koetti viihdyttää häntä ystävällisillä sanoilla. Lopultakin sai hän tietää totuuden, sai tietää, että Valériellä oli ollut kolme kuukautta syytä luulla olevansa raskaana. Ensin oli hän koettanut rauhoittaa itseään, mutta nyt olivat hänen epäluulonsa muuttuneet varmuudeksi, ja hän eli tappavassa levottomuudessa. Sekä hän itse että miehensä olivat aivan hämmästyksissään tämän odottamattoman raskauden tähden, sillä he olivat niin varmat siitä, että olivat olleet mahdollisimman tarkasti varuillaan. Morange, hänen rakas miesparkansa, joka jumaloitsi häntä, olisi mieluummin uhrannut sielunsa ja ruumiinsakin kuin tehnyt hänen tahtoaan vastaan tässä asiassa. Ja itse oli Valérie aina ollut varuillaan. Se oli siis käsittämätöntä, sitä ei olisi koskaan voinut aavistaakaan, että mitään tällaista tapahtuisi avioliitossa, jossa molemmilla puolisoilla oli niin yhteen sopivat mielipiteet.

"No niin, koska onnettomuus kerran on tapahtunut", sanoi Marianne, "niin saatte tyytyä siihen. Pieni poika on teille kylläkin tervetullut!"

"Ei, se on mahdotonta, se on mahdotonta!" huudahti Valérie vihan ja epätoivon valtaamana. "Me emme voi elää koko ikäämme samoissa köyhissä oloissa. Teidän miehenne on varmaankin puhunut teille siitä, mitä hänelle luottamuksella olemme kertoneet. Michaudin kehoituksesta, jolla on nyt hyvä paikka Crédit Nationalissa, oli mieheni päättänyt jättää Beauchênen tehtaan, jossa hänellä ei ole mitään tulevaisuutta, ja mennä samaan pankkiin ja yletä siellä. Mutta aluksi täytyy hänen tyytyä vaatimattomaan toimeen, josta on palkkaa kolme tuhatta kuusisataa, vaikka hän ansaitsee Beauchênella viisi tuhatta. Mitenkä luulette meidän nyt tohtivan uskaltaa sitä, mitenkä luulette meidän nyt voivan tyytyä kolmeensataan frankiin kuukaudessa, kun raskaudentila on tiedossamme, synnytys ja uusi lapsi elätettävänä ja kasvatettavana? Kaikki meidän suunnitelmamme olivat valmiit, mutta nyt tämä onneton lapsi särkee ne kaikki ja tuomitsee meidät elämään köyhyudessa koko ikämme."

"No, kaikenlaisia murheita!" sanoi Marianne hymyillen.

"Ne ovat aivan tosia! Sattuu tilaisuus, se lyödään laimiin, ja kaikki on mennyttä. Jos ei minun mieheni jätä tehdasta, kun onni häntä viittaa luokseen, on hän ijankaikkisesti sidottu tehtaaseen, ja

silloin ovat myös meidän kaikki unelmat Reinen myötäjaisistä ja mukavasta elämästä mennyttä, niin koko meidän kunnianhimmomme. Ettekö te sitä ymmärrä te, joka muuten olette niin ymmärtäväinen!"

"Kyllä, kyllä, minä ymmärrän sen ... mutta minä olen niin tottumaton noin moniin suunnitelmiin, että minulla on vaikeata löytää oikeata niistä. Te kummastutatte minua, ja te suututattekin. Lapsia syntyy, ne täytyy ottaa vastaan, nehän ovat ilona ja rikkautena. Minusta se on niin luonnollista ja yksinkertaista."

Valérie pani vastaan ja puhkesi itkuun.

"Sanokaa se minun miesparalleni! Hän on aivan epätoivoissaan ja häpeissään eikä hän koskaan näyttäydy enään ihmisille. Tiedättekö, missä hän on tänään, kun on sunnuntai? Hän istuu kotona ja tekee työtä, hän ansaitsee muutamia sounta palkkansa lisäksi. Mutta jos niin tarvitaan, niin minulla on tahtoa sekä häntä että itseäni varten. Hän on niin heikko ja hyvä."

Äkkiä näkyivät hänen hiljaiset vielä lausumattomat ajatuksensa kiihdyttäneen häntä. Hän väänsi käsiään nyyhkien ja katkonaisesti puhuen:

"Ei, ei, se ei ole mahdollista; minä en ole raskaana, minä en voi olla raskaana! Ei, ei, se ei saa tapahtua, minä en tahdo sitä!"

Ja hänellä oli sellainen tuska, että Marianne luopui koko keskustelusta ja kietoi hänet syliinsä lievittääkseen hänen kärsimyksiään, ja tämän teki hän siitäkkin syystä, että hän pelkäsi Valérien itkun kuuluvan toiseen huoneeseen, jossa lapset melusivat ja nauroivat. Ja kun hän oli pyyhkinyt Valérien silmät kuiviksi, vei hän hänetkin sinne sisälle.

"Pöytään! Pöytään!" huusivat pojat ja polkivat lattiata.

Pöydälle oli välipala katettu, ja Reinen avulla oli Mathieu asettanut sille neljä maljaa, jotka sisälsivät leivoksia ja syltyny. Pojat tahtoivat myöskin olla apuna, mutta silloin kävi kaikki hitaammin, ja Rose puolestaan oli särkemäisillään kaikki. Mutta heillä oli niin hauskaa, ja Reine oli niin kaunis emäntänä! Hän purskahti nauruun – sillä hän tiesi luultavasti jo yhtä ja toista – kun Ambroise sanoi, että hän on hänen rouvansa ja Rose heidän pieni lapsensa. Marianne käski Ambroisen olla hiljaa, kun hän näki, että Valérie alkoi taaskin niellä kyyneleitään. Sitten nautittiin virvokkeita, lapset yhä kasvavalla ruokahalulla.

Kello oli ainoastaan yhdeksän illalla, ja lapset nukkuivat jo makeasti, kun Mathieu ja Marianne menivät omaan huoneeseensa. Mathieu tahtoi, että Marianne menisi heti vuoteeseensa, hän peitti vaimonsa ja järjesteli tyynyjä hänen päänsä alla. Sitten istui Mathieu hänen vuoteensa ääreen ja luki ääneensä kello kymmeneen asti, sillä siihen aikaan piti Mariannen juoda juomansa, jonka Mathieu tahtoi joka ilta itse valmistaa. Kun Marianne oli juonut kupista, sanoi Mathieu hänelle hyvää yötä, suuteli häntä sitten molemmille poskille ja he laskivat leikkiä Mathieun kunnioittavasta käytöstavasta ja kutsuivat toisiaan sanoilla "herrani" ja "rouvani". Mathieun pieni vuode oli kunnossa, hän riisui vaatteet yltään, sammutti lampun ja kehoitti Marianne nukkumaan. Mutta itse makasi hän siinä korvat jännityksessä voimatta nukkua, hän odotti saavansa kuulla Mariannen tasaisen hengityksen todistuksena siitä, että hän oli nukkunut. Monet kerrat nousi hän ylös, hoiteli vaimoaan ja antoi hänen unelleen aivankuin uskonnollisen kunnioituksen. Se oli uskonnollista palvelusta, paljoa korkeampaa ja todellisempaa kuin Jumalan Äidin palvelus: hän palveli rakastettua, kirkastettua, majesteettillistä ja kärsivää äitiä, joka kärsii tuskia sentähden, että elämä aina kukoistaisi.

II

Torstaina, kun Fromentein piti syödä aamiaista tuossa komeassa talossa Antin kadun varrella, soitti Valentine kello kymmenen kamaripiikaansa Célesteä tullakseen puetuksi ja saadakseen kauniin asennon leposohvallaan pienessä salissa toisessa kerroksessa. Hän oli pyytänyt Mariannen tulemaan aikaiseen, sillä hän tahtoi pakista hieman, hän tunsu vastustamattoman halun puhua naisen kanssa, joka oli samassa asemassa kuin hänkin, ja siitä sairaalloisesta tuskasta, jota hän kärsi.

Hän pyysi peiliä, katsoi siihen ja ravisti surullisesti päätään, sillä niin ruma luuli hän olevansa, kun kasvonsa olivat pilkuissa ja ruumiin piirteet rumentuneet niin, että riikinkukonsininen silkkipluusi voi tuskin niitä peittää.

"Onko herra kotona?" kysyi hän.

Hän oli nähnyt miehensä toissapäivänä viimeiseksi. Hän syytti liikehommiaan, söi usein aamiaista ja päivällistä ulkona ja vältti vaimonsa huonetta aamusin sillä tekosyyllä, että hän ei muka tahtonut häiritä.

"Ei, herra meni ulos yhdeksän aikaan, ja minä olen varma siitä, ett'ei hän ole vielä palannut."

"Se on hyvä. Kun herra ja rouva Froment tulevat, niin pyytäkää heidän tulemaan tänne sisään."

Hän otti väsyneesti kirjan ja odotti.

Niinkuin tohtori Boutan oli Mathieulle ja Mariannelle huomauttanut, oli Valentinen odottamaton raskaus syynä ainasiin perhemyrskyihin. Alussa oli Séguin käyttäytynyt raa'asti ja sanonut, että se ei voinut olla hänen lapsensa, hän oli vakuutettu siitä, että hän oli ottanut huomioon mitä tarkimmat varovaisuuskeinot, ja syytti vaimoaan suoraan siitä, että hänellä oli rakastaja. Vimmuttu ja moukkamainen mustasukkaisuus sai vallan tässä miehessä, ja se ilmeni raa'oissa sanoissa ja uhkauksissa, tuossa skeptikossa, joka teeskenteli mitä hienoimman pessimismin välinpitämättömyyttä.

Perheessä syntyi hirmuisia näytelmiä. Loppuun itkenyt vaimo vaati, että kysyttäisiin tohtori Boutanin mielipidettä. Kun tohtori oli yksityisesti kuulustellut Séguiniä ja selittänyt hänelle, että hänen tarkat varovaisuuskeinonsa eivät olleet riittävät sekä maininnut kaksikymmentä tapausta, jolloin samoissa olosuhteissa oli syntynyt raskaudentila, tuli hän vihdoinkin vakuutetuksi asiasta; hän tuntui tosin horjuvan hetkisen, mutta jatkoi inhoittavia syytöksiään niin pian kuin tohtori oli mennyt. Hän sadatteli tohtoria ja oli erittäin suuttunut siitä terävästä opetuksesta, jonka hän oli saanut varovaisuuskeinojen suhteen, sillä juuri noista rikoksellisista keinoista johtui kaikki paha, se surullinen tila, jossa aviopuolisot nyt olivat: jos mies ei niitä olisi käyttänyt, ei hänen olisi ehkä koskaan tarvinnut hautoa sitä ajatusta, että hän ei ehkä ole lapsen isä. Tuo hyvä tohtori, joka piti varovaisuuskeinoja syynä kaikkiin onnettomuuksiin, ei tietysti jättänyt musertamatta häntä kaikilla niitten seurauksilla: kansan lukumäärän väheneminen, ihmiskunnan huononeminen, perheen turmeltuminen ja häviäminen, miehen suuri halu huvituksiin ja liikeasiain hoitoon ja naisen turmeltuminen ja halu aviorikoksiin. Ja se katkeroitti aina Séguinin mieltä, ja vielä sitäkin enemmän, kun sellaiset ajatukset tuomitsivat kaiken sen, mihin hän tähän asti oli uskonut ja mitä tahtonut.

Puolisot jatkoivat kuitenkin hienoa elämäänsä; vaimo ei tunnustanut raskauttaan, kuristi itsensä niin, että hän oli tukehtumaisillaan, tanssi tanssiaisissa ja söi samppanjaillallisia teatterin jälkeen; mies piti salassa mustasukkaisuuden kohtauksensa, ja oli pilkallisella välinpitämättömyydellä viettävinään tavallista elämäänsä. Vaimo, joka ei vielä voinut syyttää itseään mistään, tahtoi muuten pitää miehensä enemmän ylpeydestä kuin rakkaudesta, sillä, niinkuin hän väliin sanoi miehelleen – tämä teki kaikkensa maailmassa saadakseen hänen hankkimaan itselleen sen rakastajan, josta häntä jo syytettiin, ja jos hän kärsi tuskia kurellivissään, jos hän joka ilta oli vaarassa saada keskosen, niin oli se sentähden, että hänen täytyi taistella sitä mahdollisuutta vastaan, että hänestä kerran tulee hylätty vaimo. Mutta eräänä yönä kun hän tuli kotiin premiäaristä, sai hän ankaran kohtauksen ja siitä asti täytyi hänen pysyä huoneessaan, ja nyt se oli jo auttamatonta, tästä syntyi vaikea raskaudentila, joka sai hänelle alituisia kärsimyksiä.

Aviopuolisojen välinen suhde tuli vielä pahemmaksi, ja kaikki, mitä Valentine oli pelännyt, tapahtui nyt. Séguin oli hirveän pahalla päällä eikä voinut riitelemättä tulla vaimonsa läheisyyteen. Jo tuon sairaan, muodottoman naisen näkökin sai hänet suuttumaan. Hän vietti elämäänsä ulkona, otti takaisin poikamiestapansa. Pelihimo, joka asui salaa hänessä, syttyi ilmituleen kuin huonosti sammutettu tulipalo. Hän vietti koko yöt klubissa. Ja sitten joutui hän naisten kynsiin, kurjain olentojen, jotka eivät tehneet sitä tyhmyyttä, että olisivat tulleet raskaiksi, vaan olivat yhä kauniita ja

haluttuja. Ja kun hän tuli kotiin ja joutui taas raa'an mustasukkaisuutensa valtaan, olisi hän voinut tappaa tuon viheliäisen, sairaan vaimon, jonka ruumiin muoto tuntui pilkkaavan ja loukkaavan häntä.

Neljännestä yli yhdentoista tuli Céleste sisään.

"Onko siellä herra?" kysyi Valentine nopeasti ja pani kirjan pois.

"Ei, siellä on vieraat, joita rouva on odottanut, herra ja rouva Froment."

"Käske heidän tulla sisään. Sano minulle heti, kun herra tulee."

Ja kun Mathieu ja Marianne tulivat sisään, nousi hän istualleen, ojensi heille rakastettavasti molemmat kätensä ja sanoi:

"Te annatte ehkä anteeksi, rouvani, että minä olin niin itsepäinen ja välttämättömästi tahdoin teidät tänne, mutta niinkuin näette, en minä voinut tulla teidän luoksenne, ja meidän hyvä lääkärimme Boutan oli sanonut, että te olette niin reipas ja terve. Mitenkä rakastettavia te olette, kun tulitte meidän pienelle aamiaiselle! Minulla oli niin palava halu saada tavata teitä ja puhua hieman teidän kanssanne. Istukaa tähän viereeni."

Mathieu katseli häntä kummastuneena siitä, että hän oli niin keltanen ja surkastunut, ja samalla tarkasteli hän Marianneä hämmästyneenä hänen terveestä ulkonäöstään ja kirkkaista, hymyilevistä silmistään.

"Minunhan velvollisuuteni on kiittää teitä kutsustanne", vastasi Marianne ystävällisesti. "Liikunta on minulle hyvin hyödyllistä, ja minulle tuotti erityistä huvia se, että sain tulla tänne. Oh, jos te tahtoisitte, voisitte kulkea yhtä hyvin kuin minäkin, siihen tarvitsee vaan rohkeutta."

Nyt oli kiinteä keskustelu käynnissä heidän keskensä ja Mathieu otti pöydällä olevan kirjan, jotta he eivät häntä arkailisi, vaan luulisivat, että hän ei kuule mitään. He tapasivat toisensa vaan harvoin, heillä ei ollut mitään yhteistä, ei mielipidettä eikä tapoja, mutta se, että he molemmat olivat samassa tilassa, se lähensi heitä. Ja varsinkin Valentine oli hyvin halukas kuulemaan ja tulemaan lohdutetuksi! – Ensin puhui hän tohtori Boutanista, tahtoi uudestaan kuulla sen, että tämä lääkäri ei koskaan epäonnistu synnytyksissä ja ett'ei ole ainoatakaan niin taitavaa ja kätevää lapsivuodelääkärinä kuin hän. Marianne huomautti tähän kummastuneena, että Valentinen pitäisi itse tuntea hänet, koska oli ollut jo kaksi kertaa tekemisissä hänen kanssaan. Niin kyllä, mutta se rauhoitti Valentineä, kun hän kuuli muittenkin vahvistavan todeksi hänen ansionsa. Sitten teki Valentine mahdollottoman paljon kysymyksiä, meni yksityisseikkoihin, tahtoi, että Marianne kertoisi, miltä hänestä tuntuu, mistä ja millä tavalla tuntui kipeältä, mitä hän söi, ja miten nukkui, sanalla sanoen hän tahtoi tietää kaikki Mariannen tunteet ja ajatukset ja kaiken, mikä oli yhteydessä raskauden kanssa. Marianne noudatti hyväntahtoisesti hänen mieltänsä, ilahuttaakseen ja lohduttaakseen häntä kertoi Marianne hyvin tyynesti toiveistaan, että kaikki kävisi hyvin ja että lapsesta tulisi poika. Mutta Valentine purskahti äkkiä itkuun.

"Minä sitävastoin ... minä kuolen, siitä minä olen varma."

Se oli hänen omituinen päähänpistonsa, että hän pian kuolee, vaikka hän ei tohtinut sanoa sitä kaikille. Kun hänen hermostonsa oli perin turmeltunut, tuntui hänestä jokapäiväiseltä piinalta ajatella tuota onnetonta lasta, joka ensin oli hävittänyt hänen perheellisen onnensa ja veisi nyt vielä hänen henkensä.

"Kuollako!" huudahti Marianne iloisesti. "Ei sitä niinkään kuolla! Muuten väitetään, että ne naiset, joilla on tuollaisia synkkiä ajatuksia, ne suoriutuvat tavallista helpoimmin synnytyksissä."

Mathieu, joka veti suunsa hienoon hymyyn kuultuaan tuon hyväntahtoisen valheen, vakuutti empimättä sen todeksi, ja tämä lohdutti jossakin määrin tuota onnetonta olentoa, joka janosi lohduttavia sanoja ja tahtoi aina kuulla – vaikka petollisiakin – vakuutuksia siitä, että kaikki käy hyvin. Nyt tuli Céleste sisään ja vastasi emäntänsä kysyvään katseeseen:

"Ei, se ei ole herra... Se oli eräs nainen minun kotipuoleltani, josta minä olen puhunut. Sophie Couteau eli Couteauska, joksi häntä kutsutaan tuolla Rougemontissa ja jonka ammattina on imettäjän hankkiminen Pariisiin."

Valentine, joka ensin aikoi vihaisesti ajaa kamarineitinsä ulos, koska häntä suututti se, että häntä häirittiin, rauhottui nyt.

"Mitä sitten?"

"Niin, rouva, hän on nyt täällä. Jos te tahdotte antaa hänelle luottamuksenne, valitsee hän sieltä kotipuolesta oikein hyvän imettäjän ja tuo hänet tänne sovittuna päivänä."

Couteauska, joka seisoj puoleksi avoimen oven takana, rohkeni nyt kutsumatta astua sisään.

Hän oli pieni, laiha ja vilkas talonpoikaisnainen, joka oli tullut käytökseltään jotenkin vapaaksi – kiitos siitä hänen tiheille Pariisin matkoilleen. Hänen pitkulaiset kasvonsa, joissa loisti pienet, vilkkaat silmät, eivät olleet vastenmieliset, mutta niitä rumensivat ohuet huulet ja viekkauuden ja ahneuden piirteet. Hän oli puettu mustaan villalengin kiini ja hänellä oli mustat käsineet, musta myssy, jossa oli keltanen nauha ja hän näytti sellaiselta kunnialliselta talonpoikaisvaimolta, joita aina näkee kirkoissamme.

"Oletteko te ollut imettäjänä?" kysyi Valentine tarkastellessaan häntä.

"Olen, rouvani, kymmenen vuotta sitten, kun minä olin kahdenkymmenen vuotias. Sitten menin minä naimisiin, ja kun minä huomasin, että imettäjänä olemisesta ei rikastuta, aloin minä hankkia paikkoja imettäjille."

Hän hymyili viekkaasti aivankuin olisi tahtonut sanoa, että herrasväen lypsylehmänä olemisen on paljasta humpuukia. Mutta hän pelkäsi myös sanoneensa liian paljon.

"Niin, hyvä Jumala, niille, jotka maksavat työstä, niille annetaan niin paljon kuin voidaan. Tohtori oli sanonut minulle, että minä en koskaan enään voisi saada voimakasta maitoa, ja mielukkaimmin kuin olisin antanut lapsiparoille huonoa ravintoa, tahdoin minä olla heille hyödyksi toisella tavalla."

"Ja nyt te hankitte imettäjiä Pariisin paikanvälityskonttooreihin?"

"Niin, kaksi kertaa kuukaudessa, useammalle konttoorille, mutta varsinkin Broquettelle Requepinekadun varrella. Se on kunniallinen liike, jossa ei ketään petetä. Jos te tahdotte, niin minä valitsen teille parhaimman, mitä minulla on, niin sanoakseni kerman. Minä ymmärrän niitä asioita, siitä saatte olla varma."

Kun Céleste näki, että hänen emäntänsä ei voinut tehdä päätöstä, luuli hän olevansa oikeutettu ryhtymään asiaan; sitäpaitsi tahtoi hän mielellään kertoa, minkätähden Couteauska oli tullut juuri tänä päivänä.

"Kun hän menee kotiinsa, ottaa hän melkein joka päivä mukaansa sylilapsen, joka kuuluu joko jollekin imettäjälle tai herrasväelle, joilla ei ole varaa palkata imettäjää, ja jättää sen siellä kotipuolella jollekin kasvatusäidille. Ja nyt tuli hän äsken tervehtimään minua, ennenkuin menee noutamaan rouva Menouxin lasta ... hän sai lapsen yöllä."

Valentine huudahti vilkkaasti:

"Mitä, onko rouva Menoux saanut lapsen, ja siitä te ette ole maininnut minulle! No, miten se onnistui?"

Rouva Menoux oli naimisissa entisen aliupseerin, komean miehen kanssa, joka ansaitsi sataviisikymmentä frankia kuukaudessa vahtimestarin toimesta eräässä museossa. Hän rakasti paljon miestään, ja oli ruvennut harjoittamaan pientä sekatavarakauppaa, jolla hän ansaitsi melkein yhtä paljon kuin miehensäkin, niin että he elivät sängen hyvin.

Céleste, joka senkin seitsemät kerrat oli saanut nuhteita siitä, että hän aina oli puhelemassa tuossa pienessä myymälässä, näytti hyvin ylpeältä siitä, että häneltä noin vaan kysellään.

"Niin, se kävi erinomaisen hyvin. Oikein kaunis synnytys ... komea, pieni poika. Minä tunnustan, että minä juoksin aamulla sitä katsomaan. Se oli anteeksi annettavaa uteliaisuutta, vai kuinka?"

Kun Valentine yhä ahdisteli häntä kysymyksillään, kertoi hän lähempiä yksityisseikkoja.

"Rouva Menoux oli muuten hyvissä käsissä. Minä olin neuvonut hänelle rouva Rouchen, kättilön Rocherkadun varrelta, sillä eräs minun ystäväntäreni, jota hän oli auttanut synnytyksessä, oli puhunut

niin paljon hyvää hänestä. Luonnollisesti ei häntä voi verrata rouva Bourdieuhön, jolla on niin hieno liike Miromesnilkadun varrella, mutta sen sijaan on hän halvempi, ja kun työ kerran on tehty, niin samapa se sitten on. Rouva Rouche on ainakin näppärä toimissaan, ja sen lisäksi on hän niin hyvä ja ystävällinen."

Hän vaikenä äkkiä nähdessään, että Mathieu tarkasteli häntä. Mitä hän olikaan puhunut, koska tuo herra katseli häntä niin terävästi? Hän tuli araksi ja katsoi salaa keskiruumiiseensa.

Hän oli itse ollut raskaana jo kuusi kuukautta ja nyöritti itseään oikein hirveästi siitä pelosta, että menettää paikkansa. Hän oli niissä asioissa ollut jo kerran ennenkin, heti tultuaan Pariisiin, kun hän oli pitänyt yhteyttä isäntänsä pojan kanssa, ja rouva Rouche oli auttanut hänet synnyttämään kuolleen lapsen, joka juuri oli tämän rouvan erikoisala.

Tällä kertaa oli eräs ryytikauppias hänen tulevan lapsensa isä, mutta Céleste ei itse tahtonut tietää siitä mitään, ja hän oli aivan raivoissaan tyhmydestään, hän, joka nykyään oli oppinut käyttämään kaikenlaisia ehkäykeinoja. Kuitenkin oli hän vakaasti päättänyt, että lapsen täytyy tälläkin kertaa olla kuolleena syntynyt, ja hän oli jo antanut valmistavia viittauksia siihen suuntaan, että hän pyytää kuukauden loman ja menee kotiin sairaan äitinsä luokse Rougemontiin, ollakseen läsnä hänen viimeisenä hetkenään.

"Niin," sanoi hän näytellen viattomuutta, "minä sanon vaan mitä olen kuullut. Minä en itse luonnollisesti tiedä mitään."

Tuo pitkä, tumma tyttö hevosnaamoineen ja uhkaavine katseineen ei ollut se, johon Mathieu olisi voinut luottaa: hänestä tuntui, että Céleste tunsu aivan liian hyvin kaikki, mikä koskee kättilöitä. Hän katseli yhä hymyillen Célesteä, ja Céleste ymmärsi nyt selvästi, mitä Mathieu hänestä ajatteli.

"Mutta miksi ei rouva Menoux sitten pidä itse lastaan?" kysyi Marianne.

Couteauska katsoi salaa synkästi tuohon raskaaseen rouvaan, jonka olisi parasta antaa toisten hoitaa omia asioitaan, vaikka hän ei itse tahtoisikaan tehdä kaappoja.

"Oh, sehän on mahdotonta!" huudahti Céleste ihastuneena siitä, että keskustelu kääntyi toiseen suuntaan. "Mitenkä rouva Menoux voisi pitää lasta luonaan, sillä puotihan on pieni koppa. Sen takana on vaan pieni kamari, jossa he molemmat syövät ja makaavat, ja sen ikkunat ovat päin pientä pihaa, jossa ei ole ilmaa eikä valoa, lapsi ei voisi elää siellä viikkoakaan. Eikä hänellä olisi aikaakaan hoitaa poikaansa, sillä hän on koko päivän tiskin takana, hänellä ei koskaan ole ollut piikkaa ja hänen on pakko saada ruoka valmiiksi siksi kuin mies tulee museosta. Mutta jos hän voisi, olisi hän niin onnellinen lapsensa kanssa. Ne ihmiset ovat niin hyviä ja helliä toisilleen..."

"Se on totta," sanoi Marianne alakuloisesti, "on köyhiä äitejä, joita minä surkuttelen koko sydämeistäni. Se, josta te puhutte, voi hyvin, ja kuitenkin on hän pakotettu noin julmaan tekoon! Minä en voisi elääkään, jos minun lapseni vietäisiin tuntemattomille seuduille ja annettaisiin vieraan naisen huostaan."

Couteauska piti tätä persoonallisena hyökkäyksenä. Hän oli olevinaan hyväsydäminen ihminen, hellä pienokaisille, joitten epäröivät äidit hän vietti luokseen.

"Ah, Rougemont on kaunis paikka. Eikä se ole kaukana Bayeuxistä, niin että me emme ole mitään vilttejä. Siellä on ilma raitis, ja sairaita tulee sinne paranemaan. Ja ne lapset, jotka meille uskotaan, ne me hoidamme oikein hyvin, siitä saatte olla varma. Se on sydämetön, joka ei rakasta noita pikku enkeleitä."

Mutta hän vaikenä huomattuaan, miten Mathieu katseli häntä. Huolimatta talonpoikaisesta ulkonäöstään oli hän hyvin hoksaavainen ja ymmärsi, että hänen äänensä oli tuntunut väärennytyltä. Mitähän sitä muuten tarvitsikaan kertoa samaa tavallista juttua kotipaikastaan, koska tuo rouva tahtoi imettäjää omaan kotiinsa? Ja hän jatkoi:

"Se on siis päätetty, rouvani, minä tuon teille parhaan kuin minulla on, oikean helmen."

Valentine, joka näytti yhä vaan ajattelevan rouva Menouxin helppoa synnytystä ja oli tullut vähän tyynemmäksi, kiitos siitä tälle hyvälle enteelle, sai nyt voimia vastata:

"Ei, ei, minä en tahdo tehdä sitoumusta etukäteen. Minä lähetän jonkun katsomaan niitä imettäjiä, joita te hankitte konttooreihin, ehkä löydämme niistä jonkun, joka sopii meille."

Sitten ei hän enään ollut huomaavinaanakaan tuota naista, vaan lähetti hänet pois käden liikkeellä ja jatkoi sitten keskustelua Mariannen kanssa.

"Aijotteko te itse imettää sitä lasta, jota te odotatte?"

"Aijon kyllä, samoin kuin muitakin. Minun miehelläni ja minulla on, niinkuin tiedätte, omat mielipiteemme tässä kysymyksessä. Se ei tuntuisi oikein omalta lapselta, jos vieras nainen antaisi sille ensimmäisen hoidon."

Couteauska seiso i liikkumatta paikallaan suuttuneena siitä, että hän oli vaivannut itseään turhaan, ja että hän nyt ei saanut sitä lahjaa, jonka hän muuten olisi saanut palveluksestaan. Ja hän purki koko vihansa siihen kieroon katseeseen, jonka hän uudestaan heitti tuohon raskaaseen vaimoon, joka imetti itse: tuo lienee oikeata roskaväkeä, koska hänellä ei ole varaa palkata imettäjäkään. Mutta sittekuin hän oli katsahtanut Célesteen, niiasi hän nöyrästi jäähyväisiksi ja katosi kamarineidin kanssa.

Nyt tuli Séguin sisään, hyvin hienona, kuten tavallista; hän toi ulkoa mukanaan heijastuksen siitä ilosta, jota hän ei löytänyt kotonaan.

"Pyydän anteeksi, minä luulen, että olen antanut odottaa itseäni. Minulla on ollut niin paljon juoksemista, vierailuja, joita en voinut jättää toistaiseksi. Tehän näytätte oikein kukkealta, rouva Froment! Minua huvittaa tavata teitä, paras herra Froment."

Hän unohti vaimonsa, jota hän ei ollut nähnyt sittekuin toissapäivänä. Vasta hetken kuluttua meni hän hänen luokseen, kun hän ensin oli huomannut sen moittivan katseen, jolla tämä häntä katseli. Ja hän kumartui ja suuteli vaimoaa keveästi hiuksille.

"Oletko sinä nukkunut hyvin?"

"Olen, kiitos."

Valentine oli lähellä puhjeta hermostuneesen itkuun, mutta hänen onnistui kuitenkin hillitä itsensä vierasten läsnä ollessa. Muuten tuli nyt palvelija ja ilmoitti, että pöytä on katettu.

Lyhyillä askelilla ja nojautuen Mariannen käsivarteen meni Valentine pöytään. Se oli katettu suuren työhuoneen kulmaan, jonka ikkuna oli Antinkadulle päin. Hän pyysi surullisella hymyllä anteeksi sitä, että hän ei ottanut Mathieun käsivartta, pyysi herrain menemään edellä ja antamaan naisten tulla toimeen, miten parahiten taitavat. Ja pöytä oli asetettu niin, että sen alla oli hyvä suoristaa jalkansa.

Kun Mathieu näki, että pöytä oli katettu neljälle, ei hän voinut olla tekemättä kysymystä, joka hänellä jo ennenkin oli ollut huulilla.

"Minä en ole vielä nähnyt teidän lapsianne. Eiväthän ne vaan ole sairaana?"

"Ei, Jumalan kiitos," vastasi Valentine. "Sitä tässä nyt vielä puuttuisi. Edellä puolenpäivän tulee heidän opettajattarensa ja he työskentelevät kello kahteentoista."

Mathieu, jonka katse kohtasi Mariannen katseen, rohkeni nyt kysyä:

"Eivätkö he saa syödä aamiaista teidän kanssanne?"

"Ei, se ei tule koskaan kysymykseenkään!" huudahti Séguin suuttuneen näköisenä. "Lapset ovat aivan sietämättömät, kun on vieraita. Ja te ette voi ajatellakaan, miten huonosti he ovat kasvatetut."

Syntyi painostava hiljaisuus, kun palvelija tarjosi omelettejä.

"Kyllä te saatte nähdä heidät," sanoi Valentine sitten hiljaisesti. "Minä annan tulla heidän sisään jälkiruuan aikana."

Aamiaisen oli mitä hienoin. Omelettien jälkeen tarjottiin paistettua lohta ja raviusta ja rantakurpista valmistettua pasteijaa. Viineinä oli jääkylmää samppanjaa ja valkeata ja punaista bordeaux-viiniä.

Kun Mathieu huomautti, että nämä eivät ole sellaisia ruokalajeja, joita tohtori Boutan hyväksyisi, kohotti Séguin olkapäitään.

"Äh, tohtorilla ei ole mitään hyvää pöytää vastaan. Hän on muuten aivan sietämätön teorioineen. Eihän sitä silloin tiedä koskaan, mikä on hyödyllistä mikä vahingollista."

Hän oli jo jättänyt sen hymyilevän muodon, mikä hänellä tullessaan oli. Kaikki ikävyydet, jotka olivat tulleet vaimon raskauden takia, valtasivat hänet heti, kun hän astui kynnyksen yli; hän ei voinut olla kotona tuntiakaan tulematta katkeraksi, ärtyiseksi, melkein raa'aksi. Hänen raakuutensa ja julmuutensa tulivat nyt esiin entistäkin useammin sentähden, että häntä harmitti alituisen se, että hänen jokapäiväisen elämänsä oli täytynyt muuttua. Se, että hän vietti yönsä pelipöydän ääressä tai rakastajattariensa luona, se oli luonnollisesti hänen vaimonsa vika, koska hän oli "mahdoton," kuten Séguin lausui. Ja hän vihasi vaimoaan sentähden, ja hän näytti oikein nauttivan siitä, että sai kiusata vaimoaan, kun hän tuli kotiin poikamieshurjasteluistaan, valitti kotona kaikkea, väitti, että siellä tulee elämä yhä huonommaksi, oikeaksi helvetiksi.

Aamiainen tuntui väliin hyvin kiusalliselta. Pari kolme kertaa vaihtoi isäntäväki sanoja teräviä kuin puukonkärki. Ja aivan suotta, ruuan tähden ja huoneessa olevan ilman tähden. Välinpitämätön kuuntelija ei olisi havainnut tuossa mitään pahaa, mutta haava oli myrkytetty, Valentineille tulivat kyynel silmiin, ja Séguin nauroi pilkallisella tavallaan, hän, tuo urheilija, kirjallisuuden ja taiteitten harrastaja, joka piti kunnianaan olla pessimisti ja selitti, että maailma ei ole edes sen pommin arvoinen, jolla se räjäytetään ilmaan. Mutta liian pureva sananvaihto sai Valentine sellaiseen harmiin, että Séguinin täytyi pyytää anteeksi, sillä hän pelkäsi vaimoaan, kun Vaugeladein veri kuohahti hänessä; silloin musersi Valentine miehensä halveksumisellaan ja antoi tämän ymmärtää, että hän vielä jonakin päivänä kostaa. Ja taas puhalsi jääkylmä viima pöydällä oleviin kukkiin.

Kun Valentine ja Marianne taas palasivat vanhaan puheenaineesensa, heidän omaan tilaansa, heidän pelkoonsa ja toiveihinsa, päästi Séguin katkeruutensa valloilleen kertomalla Mathieulle, mitä vastuksia hänellä oli suurista Chantebledin alueistaan. Metsänriista tuli siellä yhä harvinaisemmaksi, hänellä oli vaikeuksia saada metsästysosakkeet kaupaksi, ja tilan tulot vähenivät vuosi vuodelta. Hän ei ollenkaan salannut sitä, että hän suurella ilolla luopuisi Chantebledistä; mutta mistä saisi hän ostajan noille vähän tuottaville metsille, noille suunnattomille, hedelmättömille maille, soille ja kivikoille? Mathieu kuunteli tarkkaavasti, sillä häntä oli pitkillä kävelymatkoillaan kesällä alkanut viehättää tuo maatila.

"Luuletteko todellakin, että niitä maita ei voida viljellä? On synty antaa kaiken tuon maan olla joutilaana."

"Viljelläkö!" huudahti Séguin. "Sen ihmeen minä tahtoisin nähdä. Sieltä ei kukaan saisi sadokseen muuta kuin kiviä ja sammakoita."

Nyt oltiin jälkiruuassa, ja Marianne muistutti Valentineä hänen lupauksestaan kutsua lapset; hän sanoi niin suuresti haluavansa nähdä heitä: silloin sattui eräs seikka, joka sai aikaan sen, että lapset unohtuivat taaskin.

Palvelija tuli talon rouvan luokse ja kysyi häneltä matalalla äänellä:

"Herra Santerre kysyy, jos armollinen rouva ottaa vastaan."

Valentine huudahti iloisesta hämmästyksestä.

"Vai niin, hän muistaa nyt vihdoinkin meidät. Käskekää hänen tulla sisään!"

Kun Santerre tuli ja suuteli Valentine kättä epäiltyään ensin hieman, nähdessään katetun pöydän ja vielä aamiaisella olevat vieraat, ja Valentine sanoi hänelle uupuneella äänellä:

"No, ette siis ole vielä kuollut, ystäväni? Me emme ole nähneet teitä neljääntoista päivään. Ei, ei, ei mitään anteeksi pyyntöjä. Sehän on aivan luonnollista, että kaikki ihmiset kääntävät minulle selkensä."

Séguin nauroi taaskin ilkkuvaisesti, likistäessään tuon nuoren miehen kättä, sillä hänkin otti osaa moitteeseen. Asia oli siten, että kun Santerre oli nähnyt viettelysuunnitelmansa tulleen rikotuiksi tuon odottamattoman raskauden takia, piti hän sopivampana rajoittaa vierailujaan. Samoin kuin Séguin piti hänkin luultavasti Valentinea hyvin vähän viehättävänä, ja hänen seuransa hävetti. Santerre oli siitä syystä tehnyt sen järkevä päätöksen, että hän seuraa asiain kulkua ja jättää ratkaisevan

hyökkäyksensä tuonemmaksi. Mutta niinä harvoina kertoina, jolloin hän tuli, oli hän sitä hellempi ja rakastettavampi; hän tiesi, että Valentine on hänelle kiitollinen siitä, sillä Séguinin raakuus vaivasi häntä.

"Ah, rouvani, se on arkuudesta, kun minä olen poissa, minä pelkään häiritseväni teitä! Muuten te ehkä tiedätte, että erästä näytelmäni harjoitteluaan juuri, ja koko minun aikani menee siihen."

Hän lausui muuten Valentinellemu kohteliaisuuksia äänellä, joka todisti mitä suurinta ihailua.

"Te olette ihastuttava tuossa puserossa, joka tekisi jokaisen muun naisen rumaksi. Niin, ihastuttava, minä sanon sen vieläkin kerran, enkä minä ole koskaan nähnyt teitä noin kukkeana."

Séguin piti tuota pilkkana ja ihastui ylenmäärin. Mustasukkaisuudestaan huolimatta ei hän luonnollisesti ollut koskaan ajatellut sitä, että Santerre voisi olla tai tulla hänen vaimonsa rakastajaksi, jonka hän itse melkein heitti Santerren syliin pakoittamalla heidät arveluttavaan toveruuteen, jossa vallaton puhetapa tuli hänen oman osanottonsa tähden vielä enemmän kevytmieliseksi. Kun Séguin vimmoissaan huusi, että lapsi ei ole hänen, ajatteli hän heti mitä häpeällisimpiä asioita, syytti vaimoaan siitä, että tämä muka oli pitänyt yhteyttä palvelijan tai jonkun tuntemattoman miehen kanssa kadulta. Santerre sitävastoin oli vaan hyvä ystävä, jonka hän eräänä päivänä oli tuonut mukanaan vaimonsa luokse, kun tämä oli kylvyssä, näyttääkseen Santerrelle, miten hauskalta Valentine näytti vedessä.

"Oh, hän tekee pilaa sinusta!" sanoi Séguin.

Mutta Valentine oli kiittänyt Santerrea erinomaisen tyytyväisellä silmäyksellä. Ja tämän kohteliaisuuden olisi Valentine kylläkin muistava.

Kun Santerre oli likistänyt Mathieun kättä, kumarsi hän Mariannalle, jonka talon rouva oli esittänyt hänelle. Tämä raskas nainen numero kaksi, nämä molemmat hyvästi kuritetut rouvat vastapäätä toisiaan, ja aviomiehet heidän keskellään, näytti hänestä sanomattoman hassumaiselta, ja hän salasi pilkallisen hymynsä kaksinkertaisen kohteliaisuuden taakse ja pyysi anteeksi, että hän oli tullut liian aikaiseen, kun vielä istuttiin pöydässä. Kun Séguin nyt suuttui pitkävetisestä tarjoilusta, sanoi hänen vaimonsa, että se oli juuri Séguin, joka oli viivyttänyt kaikkea antamalla odottaa itseään. Uusi riita oli puhkeamaisillaan.

Kahvia ja likööreitä tarjoihtiin toisessa huoneessa, kun palvelija oli ensin nopeasti tyhjentänyt ruokapöydän. Valentine heittäytyi taas väsyneen näköisenä sohvalle ja pyysi vieraitten ottamaan itse, koska hän itse ei voinut täyttää velvollisuuksiaan. Mutta Marianne tarjoutui heti suorittamaan hänen tehtävänsä, ja tarjoi kahvia iloisena ja tyytyväisen näköisenä aivan hyvillään siitä, että sai hieman seistä, kuten hän sanoi. Sitten kaatoi hän konjakkia laseihin, ja herrat saivat luvan tupakoida.

"Oh, rakas ystäväni," sanoi Santerre äkkiä kääntyen Séguinin puoleen, "te ette voi aavistaakaan, kuinka ihmeteltäviä leikkauksia minä olen näinä päivinä nähnyt tehtävän tohtori Gauden klinikassa."

Mutta uuden vieraan tulo keskeytti hänen puheensa. Paroonitar de Lowicz kysyi, miten rouva jaksaa. Ja kun hän käskettiin tulla sisään, juoksi hän Valentine luokse, suuteli häntä ja huudahti:

"En tahtonut häiritä teitä, hyvä ystäväni, mutta minä olen joka tapauksessa hyvin iloinen saadessani tavata teidät ja sanoa teille, että surkuttelen teitä koko sydämestäni."

Hän oli muuten tavannut täällä pelkästään tuttuja ja hän likisti jokaisen kättä. Mathieusta tuntui, että se kädenpuristus, jonka hän oli saanut, tuntui erityisen merkitsevältä ja lujalta ja sitä seurasi tuo terävä pilkallinen hymy, jolla Sérafine oli vainonnut häntä aina siitä asti kuin Mathieu kieltäytyi rupeemasta hänen rakastajakseen. Ja hänen kasvoilleen tuli selvästi sama pureva pilkallisuus kuin Santerrenkin, kun hän oli silmäillyt noita molempia raskaita naisia, jotka istuivat siinä vastapäätä toisiaan. Tämä näky näytti huvittavan häntä suuresti hänen seistessään siinä pitkänä ja solakkana kiihoittavassa, tulisessa ihanuudessaan. Ei koskaan ennen ollut hän elänyt niin hillitsemättömistä nautinnoista rikasta elämää kuin nyt, hän ei huolinut mistään muusta kuin ainoastaan siitä, että hän voisi säilyttää asemansa yhtenä Pariisin enimmäkseen liehakoittuna naisena.

Hän lausui kohteliaisuuksia serkulleen Mariannalle.

"Nythän te ehkä olette iloinen, rakas ystäväni, viides on jo melkein valmis, niin että saatte ruveta ajattelemaan kuudetta. Ei, minä vakuutan, minä en laske leikkiä. Minä voin niin hyvin käsittää sen, että tahdotte tusinan täyteen, kun kerran pidätte lapsista."

"Tusinan," sanoi Marianne tyynellä hymyllään, "se on juuri se lukumäärä, johon minä olen päättänyt tulla."

"Oi, Jumalani!" huusi Valentine kimeällä äänellä. "Minä puolestani vannon, ett'en saa ainoatakaan enään, ellen jo kuole tämän lapsen tähden!"

Séguin, joka yhä vaan myhäili pilkallisesti, palasi paroonittaren tulon kautta keskeytyneeseen puheluunsa Santerren kanssa.

"Te sanotte, että olette nähnyt niin kauniita leikkauksia tehtävän tohtori Gauden klinikassa."

Mutta paroonitar takertui vilkkaasti heidän puheeseensa.

"Tohtori Gaude! Tunnetteko te hänen? Ah, kertokaa hänestä hieman. Kaikkiällä kuulen minä häntä ylistettävän ihmeelliseksi mieheksi."

Romaanikirjailija hymyili kohteliaasti.

"Ihmeellinen on oikea sana. Minulla oli pakko tehdä muutamia muistiinpanoja psykologisia tutkimuksiani varten, ja sentähden sain minä olla mukana seitsemässä leikkauksessa. Tiedättehän te muuten, että niissä tilaisuuksissa käydään paljon, sinne mennään kuin teatteriin, minä tapasin siellä koko sen Pariisin, joka käy premiäreissä, vieläpä muutamia naitakin. Gaude ottaa käsiteltäväkseen naisen, kaksi ja kolme naista; ja sellaisella mestaruudella, että sille tekisi mieli taputtaa käsiään, ottaa hän vilauksessa naisesta ulos kaikki, eikä siitä ole koskaan mitään vaarallisia seurauksia, väittää hän. Se on hämmästyttävää."

Sérafine kasvot hehkuivat intohimoisesta ihailusta. Hän kääntyi Valentineen, joka myöskin kuunteli ahnaasti.

"Eikö totta, rakas ystäväni, tuosta saa halun mennä sinne, niin että pääsee teidän tilastanne. Ihmetohtori, siksi olen monen kuullut häntä nimittävän. Ja hän kuuluu olevan kaunis mies, aina iloinen ja vilkas. Hän on mies, hän!"

"Mutta," kysyi Mathieu, joka kauhulla oli kuulustellut keskustelua, "ovatko ne sairaita, ne naiset, joita hän leikkelee?"

"Ovat tietysti," vastasi Santerre, jonka pilkallinen iloisuus kohosi tämän kysymyksen johdosta, "ainakin hän itse sanoo niin."

Séguin oli tähän asti tyytynyt hymyilemään ilkeästi ja vaihtamaan merkitseviä silmäyksiä kirjailijan kanssa. Heidän kirjallinen ihmisvihansa, heidän ikävöimisensä ihmiskunnan kuolemaa oli Gaudessa saanut liittolaisen, joka oli alkanut ajaa asiaa käytännöllisesti. Eikä hän voinut hillitä haluaan hämmästyttää hieman tuota vieraanaan olevaa nuorta avioparia.

"Leikelkoon hän heitä kaikkia, olkoot he sitten terveitä tai sairaita! Sitä pikemmin tulee loppu!"

Ainoastaan Sérafine nauroi. Hänen sanansa herättivät inhoa Mariannessassa, joka istui siinä kiusallisessa mielentilassa katsellen Santerreä, jonka viimeisen romaanin hän oli lukenut. Se oli rakkaudenjuttu, joka hänestä oli tuntunut hullumaiselta, siihen määrään hienosti ja oudosti siinä ilmeni viha lapseen. Kuolema lapsille! niin kuului sotahuuto näissä hienoissa seurapiireissä, jotka itsekäs nautinnonhimo oli turmellut ja ylhäinen hulluus vallannut. Yhdellä silmäyksellä ilmoitti hän Mathieulle, että hän oli väsynyt, että hän tahtoi kotiin, tahtoi kävellä sinne nojaten Mathieun käsivarteen ja kulkien hitaasti eteenpäin päivänpaistamalla kaduilla. Myöskin Mathieutä kiusasi noitten hullutuksien kuuleminen. Oliko se rangaistus liikanaisesta sivistyksestä, tuo järjetön raivo elämää vastaan, tuo halu sen hävittämiseen? Hän tunsu inhoa ja hän antoi vaimolleen viittauksen, että otettaisiin jäähyväiset.

"Joko te nyt menette?" huudahti Valentine. "Minä en tahdo estää teitä, jos te tunnette itsenne väsyneeksi."

Kun Marianne pyysi Valentineen tervehtimään lapsiaan hänen puolestaan, sanoi hän:

"Se on totta, te ette ole tavannut heitä! Ei, ei, odottakaa, minä tahdon, että itse saatte tervehtiä heitä."

Kun Céleste tuli soiton kuultuaan sisään, sanoi hän että Gaston ja Lucie olivat äskettäin menneet ulos opettajattarensa kanssa. Syntyi uusi myrsky, Séguin kysyi vimmoissaan vaimoltaan, miten opettajatar oli tohtinut mennä ulos lasten kanssa siitä ilmoittamatta. Kun heitä tahdottiin nähdä, eivät he olleet kotona! He näyttivät kuuluvan palveluskuntaan, ja palvelijat ne nyt taloa hallitsivat.

"Oi, Jumalani," sanoi Marianne, kun hän vihdoinkin oli kadulla ja pani käsivartensa Mathieun käsivarteen, "ne ovat hulluja tuossa talossa!"

"Niin ovat," vastasi Mathieu, "ne ovat hulluja, ja ennen kaikkea onnettomia."

III

Muutamia päiviä tämän jälkeen, kun Mathieu oli eräänä aamuna viivähtänyt vaimonsa luona ja meni vasta yhdeksän aikaan kiireesti konttooriinsa, kohtasi hän puutarhassa sivurakennuksen ja tehtaan pihamaan välissä Constancen ja Mauricen, jotka turkiksiin puettuina läksivät kävelemään kauniissa talviaamun viileydessä.

Beauchêne, joka avopäin saattoi heitä portille, huusi iloisesti:

"Anna junkkerin marssia vahvasti! Hänen täytyy saada paljon raitista ilmaa. Se on hänelle hyödyllistä, se ja ruoka, joka tekee hänestä miehen."

Mathieu oli seisahtanut.

"Onko hän ollut sairaana taas?"

"Ei," vastasi äiti nopeasti ja hänkin iloisella äänellä, ehkä sentähden, että hänellä tietämättäänkin oli halu salata muutamia arveluitaan. "Mutta tohtori tahtoo että hänen pitää liikkua, ja nyt on niin kaunis ilma, että olemme lähteneet tänään kävelyille. Tässä purevassa kylmyydessä on ilma niin raitista."

"Älä kule sivukatuja," huusi Beauchêne, "mene Invaliidihotelliin päin. Hän saa, totta vie, oppia kävelemään, kun hänestä tulee sotilas."

Ja kun hän astui Mathieun kanssa tehdasrakennukseen, jatkoi hän itsetietoisella, riemuitsevalla äänellä:

"Poika on, niinkuin tiedätte, vahva kuin karhu. Mutta naiset ovat aina levottomia. Minä sitävastoin olen aivan tyyni."

Hän lisäsi kaikuvasti nauraen:

"Kun on vaan yksi, niin sen tahtoo pitää."

Tunti myöhemmin syntyi naisosastossa vimmatu riita noitten molempain sisarusten Norinen ja Euphrasien välillä, ja se sai aikaan yleisen häiriön. Norine, joka jo oli ollut kuusi kuukautta raskaana, oli tähän asti voinut salata raskautensa nyörittämällä itseään; hän pelkäsi saavansa selkään isältään ja olevansa pakoitettu jättämään työpaikkansa. Mutta sisar Euphrasie, joka makasi yhdessä hänen kanssaan, tiesi tietysti salaisuuden, ja ilkeä ja pahansuinen kun oli, ei hän voinut olla antamatta pahansuopia viittauksia, jotka saivat toisen vapisemaan kauhusta, että hänen salaisuutensa perille päästään. Aamut ja illat itki tuo kaunis tyttö kokonaisia kyynelvirtoja tyhmyytensä tähden, että oli antanut sellaisen miehen maata itsensä, joka hylkäsi hänet ja jonka edessä hän ei tohtinut hiiskahtakaan, ja siitä syystä, että hän oli ilkeän ja sydämettömän sisarensa vallassa. Ja se häpeä, jota hän niin pelkäsi, mutta joka kuitenkin oli välttämätön, tapahtui tänä aamuna erään pikkuasian tähden.

Tuossa suuressa salissa surisivat pienet pyörät ja kiillottajattaret olivat kumartuneet työnsä ääreen, kun pari kovaa ääntä sai heidän nostamaan päänsä. Aluksi oli Euphrasie puoliääneen syytellety Norinea siitä, että tämä muka oli ottanut häneltä palan santapaperia.

"Se oli tässä, ja minä näin itse, miten sinä ojensit kätesi. Ei se voi olla kukaan muu kuin sinä, joka sen olet ottanut."

Norine ei vastannut, hän kohotti vaan olkapäitään. Hän ei ollut ottanut mitään. Toinen tuli yhä enemmän vimmoihinsa ja korotti ääntään.

"Eilen otit sinä minun öljyni. Sinä viet minulta kaikki, sinä olet oikea varas!"

Lähinnä istuvat alkoivat virnistellä; he olivat tottuneet noitten sisarusten riitaan, joka huvitti kaikkia. Vanhempi menetti nyt malttinsa ja sanoi:

"Sinä ärsytät niin, että toinen voi saada sappitaudin! Se ei ole minun vikani, että sinä aina olet pahalla päällä siitä syystä, että olet laiha kuin hohkanärhi. Mitä minä olisin tehnyt sinun santapaperillasi?"

Euphasie tuli haavoitetuksi sydänjuuriin asti ja kalpeaksi kuin palttina. Hänen laihuutensa ja rumuutensa – varsinkin kukoistavan ja täyteläisen vanhemman sisaren rinnalla – oli hänen ainainen verta vuotava haavansa. Hän oli vimmoissaan ja antoi kaiken pamahtaa ulos:

"Minun santapaperillaniko! Niin, jossa sinä sillä hankaat vatsaasi, niin ehkä se ei kasva suuremmaksi."

Koko tehdas kajahteli naurusta ja pilkallisista huudoista. Norinekin oli tullut kuolonkalpeaksi. Kas niin, nyt se oli tehty, nyt kaikki ihmiset saivat tietää hänen raskautensa. Ja nuorempaa sisartaan sai hän kiittää tästä auttamattomasta onnettomuudesta, jota hän jo viikkokaudet oli pelännyt. Hän menetti kaiken kylmäverisyytensä ja antoi sisarelleen korvapuustin. Euphasie hyökkäsi heti hänen päälleen ja kynsi hänen kasvojaan kuin kiukkuinen kissa. Ja nyt syntyi peloittava tappelu, molemmat sisaret kierivät toistensa päällä lattialla, ja siitä tuli sellainen hälinä, että Beauchêne, Mathieu ja Morange, joitten konttoorihuoneet olivat lähellä, tulivat juosten sisään.

Muutamit työläisnaiset huusivat:

"Jos se on totta, että hän on raskaana, niin tappaa tuo toinen nyt hänen lapsensa."

Mutta useimmilla oli hauskaa katsella tappelua, ja sen sijaan että olisivat menneet välittämään, yhtyivät he myöskin sättimään tuota onnetonta halpamielisessä ylpeydessään siitä, ett'eivät olleet samassa tilassa.

"Tapelkoot he vaan, se on heidän oma asiansa. Totta tosiaan on hän raskaana, se näkyy kyllä, ja se on oikein hänelle."

Nuo kolme miestä syöksyi esiin, sysäsivät syrjään uteliaat naiset ja tahtoivat eroittaa tappelijat. Mutta kiihtymys oli niin suuri, ett'ei edes isännän läsnä ololla ollut mitään vaikutusta. Häntä ei edes nähtykään, ja meteli yltyi. Tullakseen kuulluksi, täytyi hänen huutaa koko bassoäänensä voimalla:

"Mitä pirua tämä on? Kirottu hameväki, ettekö te lopeta tätä meteliä, taikka minä ajan teidät ulos portista joka ainoan!"

Mathieu ja Morange olivat jo tarttuneet tappelijoihin ja koettivat eroittaa heitä. Mutta se oli Beauchênen jyrisevä ääni, joka äkkiä sai hiljaisuuden palaamaan. Pelästyneinä, masentuneina vetäytyivät naiset syrjään ja asettuivat hiljaan paikoilleen pöytäin ääreen. Norine ja Euphasie nousivat läähättäen ylös hiukset pörrössä, vaatteet revittyinä ja vielä niin raivonsa sokaisemina, että he tuskin tunsivat muita huoneessa olijoita.

"Oletteko te aivan hulluja?" jatkoi Beauchêne isännän äänellä. "Onko koskaan ennen nähty kahden sisaren tappelevan kuin hampuisit? Ja täällä tehtaalla, keskellä työaikaa! Mikä teidän on? Mitä on tapahtunut?"

Ukko Moineaud, jonka joku palvelushaluinen ihminen oli noutanut katsomaan, miten hänen tyttärensä tappelevat, tuli nyt sisään, ja hän näytti yhtä hitaalta, välinpitämättömältä ja väsyneeltä kuin ennenkin. Mutta kukaan ei häntä nähnyt, ja raivostunut Euphasie, jonka selkä oli häntä päin, huusi suoraan päin Norinen kasvoja.

"Niin, minä sanon, että sinä olet ottanut minun santapaperini, ja sen sinä oletkin tehnyt, ja minä en valehtele, kun sanon, että sinä tarvitset sen erinomaisen hyvin hieroaksesi sillä vatsaasi, jotta se ei kasvaisi."

Naiset rupesivat taas virnistelemään. Sitten syntyi hiljaisuus. Norine raskaana! Tämä äkillinen tieto herätti epäilyksiä Mathieussa ja hän katsoi Beauchênen. Mutta tämän kasvojen ilmeeseen

ei muuttunut, vaikka hän oli hyvin suutuksissaan siitä, että asia tuli ilmi näin aavistamattomissa olosuhteissa. Hän esiintyi nyt hyvin arvokkaan näköisenä, ja Euphrasie jatkoi sisarensa solvaamista:

"Ethän sinä vaan kieltäne, että olet raskaana, mokoma luuska. Minä olen sen tiennyt kauvan, minä. Ethän vaan aikone kieltää sitä? Katsokaa tänne vaan!"

Hän tarttui äkkiarvaamatta Norinen pitkään työmekkoon, joka tähän asti oli auttanut häntä vyötaistensa salaamisessa; hän pisti kätensä repeämään, joka oli syntynyt tappelun aikana, ja repi kankaan rikki, niin että näkyi tuon vietellyn tyttöparan vatsa, jonka hän itse oli nähnyt suureksi surukseen kasvavan päivä päivältä ja jota hän olisi tahtonut lyödä nyrkeillään. Nyt oli kieltäminen mahdotonta, leningin ha'at olivat irtaantuneet ja vatsa tuli paisuvana esiin. Norine peitti käsillä kasvonsa ja purskahti itkuun.

"Se on häpeä, häpeä, jota ei voi kärsiä!" sanoi Beauchêne ja korotti yhä ääntään. "Euphrasie, minä käsken teidän vaikenemaan, minä en tahdo kuulla sanaakaan enään!"

Hän tapaili hieman sanoja, sillä hän pelkäsi ehkä kuitenkin vähän, että tuo raivostunut tyttö tunsu asianlaidan ja voisi kertoa ääneensä koko jutun, kun hän oli noin suuttunut. Mutta vanhempi sisar epäili liian paljon nuorempaansa eikä ollut uskonut hänelle salaisuuksiaan. Beauchêne ymmärsi tämän, kun tuon tyttöparan itkevä silmäys sattui häneen, silmäys sellainen, joka lupasi mitä tahansa, kun Beauchêne ei vaan tykkönään hylkäisi häntä. Ja Beauchêne voi taas esiintyä isännän järkähtämättömällä ulkonäöllä Euphrasien jatkaessa kimakalla äänellään:

"Niin, herra Beauchêne, nyt ei minulla ole enemmän sanomista. Minä en voinut enään vaieta siitä, mitä tiesin, ja minä annan palttua sille, vaikka isä saisikin tästä tiedon!"

Isä oli hänen takanaan ja oli kuullut koko jutun. Sellainen onnettomuus, että hän oli tuotukin tänne! Hän oli sellainen mies, joka ei rakastanut riitoja, hän oli jo suuttunut kaikkiin niihin vastuksiin, joita köyhän kansan täytyy kärsiä, ja hänellä oli tapana sanoa, että vaikka hän kuinkakin teki työtä ja raatoi, ei hän sittekään voi pitää elämän huonoja puolia erillään itsestään. Hän oli lopulta tyytynyt välttämättömyyteen, hänhän tiesi, että lapset usein turmeltuvat, ja hän oli hankkinut itselleen vähän lepoa katsomalla läpi sormiensa. Mutta nyt ne pakoittivat hänen suuttumaan! Ja kun hän ymmärsi, että hän oli nähty, käyttäytyi hän erittäin hyvin, sillä hän oli todellakin katkeroitunut siitä, että hän oli tullut häväistyksi niin monen ihmisen läsnä ollessa. Nyrkki pystyssä hyökkäsi hän Norinea vastaan ja sanoi vihasta värähtelevällä äänellä:

"Se on siis totta, sinä et sitä kiellä? Viheliäinen, minä tapan sinut!"

Mathieu ja Morange tulivat väliin ja hillitsivät isää, joka huusi:

"Hänen täytyy mennä tiehensä ja heti paikalla, muuten tapahtuu tässä onnettomuus! Ja hän ei saa koskaan enään jalallaan astua meidän kynnyksen yli; jos minä tapaan hänen kotona illalla, heitän minä hänet ikkunasta ulos."

Norine pakeni kauhistuneena tuota isällistä kiirousta. Hän kiinnitti kauniit hiuksensa ja kietoutui mekkonsa repaleihin sekä oli hyppäyksellä oven luona ja katosi sitten. Jäätävä äänettömyys vallitsi tehtaassa.

Beauchêne tuli nyt sovinnollisemmalle päälle.

"Kas niin, rakas Moineaud, rauhoittukaa nyt, olkaa lujana nyt. Tällaisen häväistyksen jälkeen en minä luonnollisesti voi pitää Norinea työssä, jonka muuten raskautensakin tähden olisi pakko jättää tehdas. Mutta te tiedätte, kuinka suuressa arvossa me kaikki pidämme teitä. Mitä tahansa onkaan tapahtunut, niin te olette kuitenkin kunnian mies ja kunnon työmies."

Moineaud näytti hyvin liikutetulta.

"Olkoonpa niinkin, herra Beauchêne. Mutta helppoa ei kuitenkaan ole sulattaa tuollaista häpeää."

Mutta isäntä piti puolensa.

"Äh, eihän se teidän vikanne ole. Kas niin, antakaa minulle nyt kätenne."

Ja Beauchêne puristi kättä Moineaudin kanssa, joka lähti sitten pois hyvin tyytyväisenä ja kyyneliin asti liikutettuna. Euphrasie oli riemulla mennyt paikalleen työpöytänsä ääreen. Kaikki

naiset, joilla oli syytä luulla, että he pienimmästäkin uppiskaisuudesta tulevat eroitetuiksi, istuivat kumartuneina hiomakiviensä ääressä ääntäkään päästämättä.

Mathieu oli hyvin liikutettu; hän piti ajatuksensa omana hyvänä, mutta hänen mieleensä tuli joukko kysymyksiä, joihin hän ei tohtinut vastata. Hän oli yhä kasvavalla kummastuksella seurannut Beauchênen käytöstä, kun tämä palasi takaisin majesteetillisenä palautettuaan järjestyksen. Kun hän palatessaan omaan konttooriinsa meni Morangen työhuoneen läpitse, hämmästytti häntä nähdessään Morangen vaipuneena nojatuoliinsa epätoivon leima kasvoillaan ja melkein itkien.

"No, mikä teidän on, ystäväni?"

Tuossa kauheassa metelissä naisten työhuoneessa ei Morange ollut lausunut sanaakaan, mutta hänen kalpeutensa ja vapisevat kätensä olivat todistaneet, miten järjestyksellisesti asia vaikutti häneen.

"Oh, rakas ystäväni", vastasi hän, "ette voi aavistaakaan, minkälaisen vaikutuksen nuo raskausjutut tekevät minuun. Minä voin tuskin seisoakaan."

Mathieu muisti nyt sen, mitä Valérie oli sanonut Mariannelle. Hän tunsu syvää surkuttelua tuota miesparkaa kohtaan, jonka onni oli mennyttä sentähden, että häntä uhkasi uusi lapsi, ja vaikka Mathieu kummasteli sitä, että joku voi kärsiä noin iloisten toiveitten tähden, päätti hän kuitenkin koettaa lohdutella.

"Niin, minä tiedän, vaimoni on kertonut minulle sen uutisen. Te ette siis enään ole epätiedossa, asia lienee jo päivän selvä?"

"On, ystäväni, täydellisesti päivän selvä. Se on meidän perikatomme. Mitenkä minä nyt voin jättää paikkani ja etsiä onneani Crédit nationalissa niin pienellä alkupalkalla? Nyt olemme ijankaikkisesti suossa, kuten vaimoni sanoo. Hän itkee yöt ja päivät. Kun minä erosin hänestä aamulla, hän ihan kylpi kyynelissä, ja se teki niin pahaa minuun. Minä puolestani olisin kyllä tyytynyt kohtalooni, mutta hän on tartuttanut minuun kunnianhimonsa, ja minä kärsin siitä, etten voi hankkia hänelle sitä loistoa ja niitä huveja, joita hän niin haluaa. Ja sitten on meillä pikku Reinemme! Mitenkä me voimme antaa hänelle myötäjaiset ja miten me voimme nyt hankkia hänelle miehen, tuolle kiltille pikku tytölle, joka ansaitsisi prinssin? Minä en voi nukkuakaan öisin, minä mietiskelen alituisen, mitä vaimoni sanoo, ja minä tuskin tiedän, eläkö minä vai olenko kuollut."

Tuo hellämielinen ja heikkotahtoinen miesparka teki epätoivoisen liikkeen.

"No, kaikki kääntyy lopulta hyväksi", sanoi Mathieu. "Te tulette vielä jumaloitsemaan sitä pikku lasta."

"Ei, ei, älkää sanoko niin!" huudahti Morange kauhistuneena. "Jos Valérie olisi kuollut tuon, olisi hän pitänyt teidän sanojanne huonona enteenä. Hän ei millään ehdolla tahdo, että lapsi tulee maailmaan."

Morange alensi äänensä, aivankuin joku olisi voinut kuulustella, ja jatkoi pöyristyksellä:

"Tiedättekö, minä en voi tuntea itseäni levolliseksi. Valérie on siihen määrään suunniltaan, että hän voi saada aikaan onnettomuuksia."

Mutta sitten hän pysähtyi ja pelkäsi, että oli sanonut liikoja. Nuo aviopuolisot olivat yöllä keskustelleet asiasta kylpien kyynelissä ja väliin ankarasti kiivastuen. Morange ei ollut koko päivänä voinut saada mielestään tuota kauheata ajatusta.

"Mitä te tarkoittatte?" kysyi Mathieu.

"En mitään ... naisten hullutuksia. Niin, rakas ystäväni, te näette nyt edessänne maailman onnettomimman ihmisen. Minä kadehdin kivenhakkaajaakin tien vieressä."

Kaksi suurta kyyneltä virtasi hänen poskilleen. Syntyi tuskallinen hiljaisuus. Sitten tyyntyi Morange ja alkoi puhua Norinesta.

"Ja tuo tyttö sitten ... mihin hän lapsen kanssa joutuu? Se on kirottua, että juuri ne, jotka eivät tahdo lapsia, saavat niitä. Nyt hän on aivan avuton: ei rahaa, ei ruokaa, ei työtä eikä ketään, joka häntä auttaisi, ja lapsi on syntymässä. Minä olisin voinut itkeä äsken, kun näin hänen tilansa. Ja Beauchêne ajaa hänet ulos portista. Maailmassa ei ole ollenkaan oikeutta."

Mathieu luuli, että Morange epäili jotakin.

"Ehkä lapsen isä auttaa tyttöä?"

"Luuletteko niin?" vastasi kassanhoitaja hymyillen surullisesti, joka ilmaisi paljon. "Minä en tahdo mitään sanoa, minulla ei ole mitään tekemistä sen jutun kanssa. Mutta ihmisellä on luonnollisesti silmät, ja hän näkee paljon sellaista, jota hän tahtoi mieluummin päästä näkemästä. Tuo on kaikki vastenmielistä. Vika on luonnossa, joka on järjestänyt kaikki niin hullusti, että heti tulee lapsi, jos ei voida olla ilman hetken nautintoa. Se turmelee koko elämän."

Ja surullisen alistumisen liikkeellä ryhtyi Morange taas työhönsä, ja Mathieu läksi vihdoinkin omaan huoneeseensa.

Iltapäivällä, kun hän oli palannut aamiaiselta ja istui tarkastelemassa erään kylvökoneen piirustusta, kuuli hän selkänsä takaa pienen yskäyksen. Siellä oli pieni noin kahdentoista vuotias tyttö, joka oli tullut sisään ja sulkenut oven aivan äänettömästi; tyttö oli ehkä seisonut kauvankin, ennenkuin hän tohti puhutella Mathieutä.

"Kuka sinä olet? Mitä sinä minusta tahdot?"

Tyttö ei arastellut vaan hymyili ainoastaan.

"Mamma käski minun tulla tänne sanomaan, että jos te olisitte niin hyvä ja tulisitte hetkiseksi tuonne alas."

"Kuka sinä olet?"

"Cécile."

"Cécile Moineaud?"

"Niin."

Mathieu ymmärsi. Nyt oli luultavasti kysymyksessä tuo ikävä Norinen juttu.

"Missä äitisi odottaa minua?"

"Hän odottaa eräällä kadulla, tuolla takapuolella ... Ja hän käski minun sanoa, että jos te ette tule, niin seuraa siitä suuri onnettomuus vähän jokaiselle."

Mathieu katseli tuota liian aikaiseen kasvanutta tyttöä, jolla oli värittömät hiukset, alistuvaiset kasvot, jotka jo olivat tulleet piirteiltään yhtä veltoiksi kuin äidinkin. Säälän tunne valtasi hänet, ja hän käski tytön kulkea edellä, ja tyttö hiipikin käytävään, kulki portaita alas hiljaan ja luontevasti kuin kärppä, yhtä varovasti kuin hän oli tullut sisäänkin. Tehtaan portilla huomasi Mathieu toisen tytön, korkeintaan kahdeksan vuotiaan, joka odotti siellä ja joka alkoi sitten kävellä heidän edellään vaihdettuaan salaisesti silmäyksiä Cécilen kanssa.

"Kuka hän on?"

"Hän on minun pikku siskoni Irma."

"Minkätähden hän seisoi portilla? Miksi ette tulleet yhdessä sisään?"

"Niin, hän seisoi siellä katsomassa, ett'ei meitä vakoiltais. Me tunnemme kyllä tehtaan, ja mamma tietää, ett'emme me ole tyhmiä."

Hän juoksi Irman luokse, joka oli pieni, kaunis tyttö, vaaleanverinen kuin Norinekin, mutta hoikempi ja ulkonäöltään sairaalloinen, ja sanoi sitten Mathieulle:

"Se ei ole hyvä, että ihmiset näkevät meidät yhdessä. Seuratkaa te vaan meitä."

Ja Mathieu teki niin. He kulkivat viisikymmentä askelta hänen edellään suruttoman näköisinä, aivankuin olisivat olleet ulkona muuten kuleksimassa. Ja kuitenkin ei nyt ollut minkään turhan kuleksimisen ilma, sillä aurinko oli peittynyt pilviin, jääkylmä tuuli puhalteli pitkillä, autioilla kaduilla, joilta ohut jääkuori kohosi ilmaan pieniksi pilviksi musertuneena. Ankaran kylminä talvi-ilmoina oli tässä työmieskorttelissa synkkyuden leima. Loppumattomain pitkäin, harmaitten muurien takaa kuului ainoastaan höyrykoneitten säännöllinen huouta, joka tuntui korahduksilta. Eräässä kadunkulmassa seisoi äiti ja tytär, aivankuin vartioimassa, ett'ei kukaan lähestyisi, ja siinä odottivat he katukäytävällä jäätävässä tuulessa, joka heitä pieksi, ja molemmat vapisivat kylmästä; äidin päässä oli musta myssy ja nuoremmalla oli villaliina solmittuna päähän.

Kun Norine näki Mathieun, purskahti hän itkuun. Hänen muuten niin maidon valkoiset ja julkean iloiset kasvonsa olivat nyt aivan itkeytyneet. Hän liioitteli ehkä hieman epätoivoaan tullakseen paremmin huomatuksi.

"Ah, herrani", sanoi äiti kimakalla äänellä, "miten hyvä te olitte, kun tulitte! Te olette meidän ainoa toivomme."

Ennenkuin hän alkoi selittää asiaansa, kääntyi hän pikkutyttöihin Irmaan ja Cécileen, jotka jo olivat asettuneet ison siskon viereen kuullakseen, mistä ajetaan puhua; heidän uteliaisuutensa oli hyvin kiihtynyt tästä asiasta.

"Menkää, te kaksi, ja asettukaa kumpikin kadulenne pitämään vahtia, ja sanokaa sitten minulle, kun näette jonkun tulevan."

Mutta pikkutyöt eivät liikahtaneet paikaltaankaan, eikä äiti välittänyt heistä sen enempää. He jäivät seisomaan siihen silmät suurina ja heristetyin korvin.

"Te tiedätte, mikä onnettomuus meille on tapahtunut", sanoi äiti. "Meillä oli kyllä tarpeeksi murhetta ennenkin! Herra Jumala, mihinkähän me nyt joudumme?"

Hänkin puhkesi itkuun, ja hän itki niin, ett'ei voinut puhua. Mathieusta, joka oli ollut enemmän kuin vuoden näkemättä häntä, tuntui, että hän oli vanhentunut; vaikka hän oli vasta neljäkymmenen vuotias, oli hän jo vanha vaimo, kulunut ainaisen raskautensa tähden, joitten aikana hän raatoi kuin tavallisesti muulloinkin, ja kun hän sitten tuli terveeksi, ei hän koskaan saanut tilaisuutta hoitaa itse itseään. Tuo ennen aikaansa vanhentunut olento alistui tosin kohtaloonsa, mutta hän puhui mielellään laveasti onnettomuuksistaan, ja hetkiseksi unohti hän vanhimman tyttärensä luetellakseen kaikki ne onnettomuudet, jotka olivat kohdanneet heitä viimeisenä puolena vuotena.

"Sehän on ymmärrettävää, Victor sai vihdoinkin työtä tehtaassa tultuaan kuudentoista vuoden vanhaksi. Se oli suuri helpotus, sillä kun perheessä on kahdeksan lasta, niin on hyvä, kun yksi alkaa taas ansaita itse elatuksensa. Mutta niitä on vielä kuitenkin kolme, jotka eivät tee mitään, nämät kaksi pikku tyttöä ja minun nuorin lapseni, pikku Alfred, jota ilman minä olisin hyvin hyvästi voinut tulla toimeen. Sitäpaitsi on hän hyvin kivulloinen, kerran hän jo oli kuolemaisillaan, ja se olisi ehkä ollut parasta hänelle itselle ja meille. Eikä Irmakaan ole terve, ja rahaa menee niin paljon lääkkeisiin. Minä en nyt tahdo puhuakaan siitä, että Herramme otti luokseen meidän vanhimman poikamme Eugenin, joka oli sotamiehenä siirtomaissa. Tehän näitte hänen tehtaassa, ennenkuin hän alkoi sotapalveluksensa. Näinä päivinä saimme me tiedon hallitukselta, että hän oli kuollut punatautiin. Mitä hyötyä on lasten synnyttämisestä, kun ne kuitenkin tapetaan ilman että me saamme edes kertaakaan enään nähdä heitä tässä elämässä, emmekä edes tiedä, minne heidät on haudattu!"

Norinen nyyhkytys muistutti häntä nykyisestä asemasta.

"Niin, niin, kyllä minä pian puhun sinusta. – Mutta nyt on lasten saanti onneksi loppunut minulta. Minä olen niitä saanut tarpeeksi monta, ja minulla oli se suuri onni odotettavana, että tulen vanhaksi ennen aikaani."

Tuuli ulvoi, ja oli niin kylmä, että Mathieu tunsi kuuraa viiksissään. Hän tahtoi päästä heti asiaan.

"Teidän pikkutyttöenne vilustuvat. Mitä te minusta tahdotte?"

"Oh, herrani, se on kysymys Norinen onnettomuudesta, te tiedätte. Sitä nyt vaan vielä puuttui, että tämänkin onnettomuuden piti tapahtua. Hän on kertonut minulle kaikki, minä olen ainoa, johon hän voi luottaa, ja mitä se hyödyttäisi, jos minä rupeaisin rettelöimään hänen kanssaan? Mihin hän nyt joutuu, kun Moineaud on ajanut hänen ulos, ja uhkaa lyödä hänen kuoliaaksi, jos vielä kerran näkee. Moineaud ei ole paha, mutta onhan se luonnollista, ett'ei hän voi kärsiä sellaista häpeää koko maailman edessä. Hankitaan maailmaan lapsia edes mitään ajattelemattakaan, ne kasvavat ja niitä rakastetaan, sitä ei voi auttaa; ja se menestyy kyllä poikain kanssa, he ovat kuin taivaan linnut, lennä minne tahdot ja tee mitä mielesi tekee, kun voit päästä ulos pesästä; mutta tytöt, se on liian surullista, kun huomaa, että he alkavat turmeltua. Moineaudin kanssa ei ole leikkimistä, hän sanoo, että hän särkee kaikki, ja se onkin hyvin luonnollista."

Mathieu nyykäytti päätään. Se oli vanha juttu lapsirikkaissa työmiesperheissä: pohjaltaan hyvä isä ei juuri paljon välitä lapsilaumastaan; äiti, jolla on liian paljon tekemistä, ei voi pitää heitä silmällä; lapset joutuvat harhateille, vanhemmat vihastuvat, kun rikos on tehty, perhe hajoaa, ja puute ja viheliäisyys tulee kaiken lopuksi.

Kärsimättömänä siitä, että äiti puheli niin kauvan muuta ilmoittamatta asiaansa alkoi Norine itkeä kuuluvasti ja kuiskasi hänelle nyyhkytystensä väliaikana.

"Sano, että minä olen kertonut kaikki."

"Niin, herra. Norine on sanonut, että te olette ainoa, joka voitte tehdä jotakin meidän hyväksemme, koska te näitte hänen yhdessä sinä iltana hänen lapsensa isän kanssa ja voitte siis todistaa, että tyttö ei valehtele. Te ymmärrätte kyllä, miksi Moineaud ei voi sekaantua tähän asiaan. Me emme sano koskaan hänelle viettelijän nimeä, ja jos hän jonakin päivänä saisi sen tietää, niin pyytäisin ja rukoilisin minä ennen kaikkea, että hän olisi niinkuin ei tietäisi mitään; hän on monta herran vuotta ollut tehtaassa, ja se olisi surkeata, jos hän olisi pakoitettu lähtemään sieltä. Te näette siis, ettemme me tahdo saada melua aikaan. En minä enkä tyttäreni aijo kertoa tätä asiaa, siitä emme me mitään hyötyisi. Mutta eihän Norinekaan voi jäädä paljaan taivaan alle, hänen lapsensa isällä ei voi olla sydäntä jättää häntä ilman hoitoa ja suojaa. Ja nyt me pyydämme teitä, herrani, olemaan niin hyvä ja puhumaan hänen kanssaan, pyytämään häneltä sitä apua, jota hän ei voi kieltää kulkukoiraltaakaan, jonka hän tapaa kadulla tällaisessa ilmassa."

Hänen kaikki jäsenensä vapisivat, hänen, naisraukan, joka oli niin kurjan elämänsä orjuuttama ja nöyryyttämä, että hän ihan kauhistui omaa rohkeuttaan, kun oli rohjennut syyttää mahtavaa miestä, josta koko hänen perheensä onni riippui. Äkkiä huomasi hän nuo molemmat pikkutyöt, jotka olivat innokkaasti kuunnelleet, ja laukasi koko suuttumuksensa heihin.

"Mitä teillä täällä on tekemistä? Minähän käskin teidän mennä pitämään vahtia kadulle. Kas niin, menkää nyt tiehenne! Lapset eivät saa koskaan kuulustella, kun suuret ihmiset puhuvat."

Mutta pikkutyöt eivät tahtoneet lähteä. Heillä oli hyvin hauskaa, he eivät olleet edes lähtevinään, ja äiti unohti heidät taas.

Mathieu oli liikutettu, mutta hän epäili samalla. Hän tiesi liiankin hyvin jo edeltäpäin, mitä Beauchêne hänelle vastaisi. Ja sitten alkoi hän miettiä syitä selittääkseen, minkätähden hän ei voi sekaantua asiaan.

"Te luulette liian suureksi minun vaikutusvaltaani. Minä pelkään, etten voi tehdä mitään..."

Mutta Norine ei antanut hänen puhua loppuun. Hän näki, että hänen täytyi nyt itse ryhtyä asiaan. Hän ei enää itkenyt vaan tuli vähitellen hyvin vilkkaaksi.

"Mamma ei sano ollenkaan sitä, mitä hänen pitäisi. Se en ole minä, joka olen kiemaillut tuon herran edessä ... te tiedätte. Hän se on juossut minun perässäni, hän ei hellittänyt, ennenkuin minä suostuin hänen tahtoonsa. Ja nyt hän hylkää minun, niinkuin ei edes minua tuntisi! Jos minä olisin paha, saisin hänelle aikaan paljon mieliharmia. Minä vakuutan, että minä, ennenkuin tulin niin tyhmäksi, että suostuin hänen tahtoonsa..."

Hän aikoi valehdella ja väittää, että hän oli silloin neitsyt, kun Beauchêne sai hänen valtaansa. Mutta hän näki luultavasti Mathieun katseesta, että tämä tunsikin asian oikean laidan, ja hän piti viisaimpana olla puhumatta siitä asiasta sen enempiä äidin läsnä ollessa, koska hän ei pitänyt tarpeellisena, että äiti saa tietää hänen ensimmäisestä harha-askeleestaan. Mutta se oli kauniitten, nuorten työläisnaisten tavallinen historia. He ovat saaneet kasvatuksensa tehtaassa ja kadulla, jo kahdentoista ijässä tietävät he vähän yhtä ja toista, mutta ovat varuillaan tietäessään, minkä arvoisia he ovat. Norine, joka oli hyvin huomaavainen näennäisestä välinpitämättömyydestään huolimatta, oli kauvan odottanut sopivaa tilaisuutta, jossa voisi ansaita. Sitten oli hän eräänä kauniina päivänä lahjoittanut itsensä, niinkuin niin moni muukin, ilman edestä eräälle toverilleen, joka hylkäsi hänet samana iltana.

Tätä tyhmyyttään oli hän sitten tahtonut korvata heittäytymällä rikkaan isäntänsä syliin; hänkin puolestaan tahtoi nousta askeleen, nauttia kaikkein hienoimpia nautintoja ja sitä ylellisyyttä,

joka veti hänen silmänsä puoleensa hienojen kaupunginosain myymäläin ikkunoissa. Mutta hän oli oppinut tuntemaan Beauchênen muusta huolimattomaksi, itsekkääksi nautinnon ihmiseksi, niin että hän tunsu pettyneensä ja mitä häpeällisimmällä tavalla ryöstetyksi; itse oli hän antanut kaikki, terveen kauneutensa, elokkaan nuoruutensa, ja vastalahjaksi oli hän saanut tuskin muuta kuin tämän onnettoman lapsen, tuon luonnollisen seurauksen, jota tytöt hämmästyvät kuin salamaa kirkkaalta taivaalta.

"Sanalla sanoen", jatkoi Norine epätoivoisena, "hän ei voi sanoa, että lapsi ei ole hänen. Se olisi liian karkea valhe. Hänen tarvitsee vaan laskea kuukaudet, ja asia on päivän selvä. Minä olen tehnyt omat laskuni ja voin todistaa hänelle kaikki milloin tahansa. Tehän tiedätte, että minä en voi valehdella näin tärkeässä asiassa. Minä vakuutan, että minä en ole ollut tuttavuudessa muitten kuin hänen kanssaan, hän on lapsen isä, niin totta kuin mamma seisoo tuossa kuulemassa. Minä vannon sen, ja minä voisin vieläkin tehdä saman valan pää mestauspölkylä. Sanokaa se hänelle, herrani, sanokaa se hänelle, ja sitten saamme nähdä, onko hänellä sydäntä jättää minua paljaan taivaan alle."

Hän puhui niin vakuuttavalla ja luonnollisella äänellä, että Mathieu pääsi varmuuteen asiasta. Varmaankaan ei hän valehdellut. Nyt itki äiti nyhkyttäen nopeasti, ja yleinen liikutus valtasi pikkutyötötkin ja hekin alkoivat itkeä tillittä. Tuo kaikki teki syvän vaikutuksen Mathieuhön ja hän myöntyi.

"No niin, minä koetan, mutta minä en voi luvata, että onnistun. Minä ilmoitan sitten teille, mitä olen saanut aikaan."

Äiti ja tytär olivat tarttuneet hänen käsiinsä ja tahtoivat suudella niitä. Päätettiin, että Norine on yönsä erään ystävättärensä luona, kunnes hänen kohtalonsa on ratkaistu. Ja tuolla autiolla kadulla, johon kuului ainoastaan läheisten tehtaitten lähättävät hengähdykset, tuimeni jääkylmä tuuli ja pieksi lumihiekalla noita neljää raukkaa, jotka värähtelivät vilusta ohuissa vaatteissaan. He lähtivät nyt matkaansa itkettynein kasvoin, ja kylmä oli kangistanut heidän sormensa; oli aivankuin talven myrsky olisi heidät lakaissut mukaansa. Ja Mathieu näki heidän katoovan, noitten itkevään tyttöjen, jotka painautuivat lähelle nyhkyvää äitiään.

Palatessaan tehtaalle katui Mathieu, että hän oli luvannut mitään, sillä hän pelkäsi herättäneensä turhia toiveita noissa ihmisparioissa. Mitenkä hän nyt menettelisi, mitä hän nyt tekisi? Kohtalo määräsi kuitenkin niin, että hän tapasi työhuoneessaan Beauchênen, joka odotti häntä siellä saadakseen tietoja eräästä konepiirustuksesta.

"Missä te olette ollut, ystävänä? Minä olen antanut etsiä teitä kaikkialta."

Mathieu mietti tekosyytä, mutta sitten juolahti hänen mieleensä, että hän käyttää tilaisuutta hyväkseen ja kertoo koko totuuden. Hän sanoi, että pikkutyötöt olivat olleet häntä noutamassa, ja kertoi keskustelusta, jossa hän oli ollut Norinen ja hänen äitinsä kanssa.

"Niin, rakas Alexandreni, te ette saa suuttua minuun siitä, että olen sekaantunut tähän asiaan! Asianhaarat näyttivät minusta tarpeeksi vakavilta, niin että minä olen heittäytynyt niitten tuottamiin harmeihin. Muuten en minä olisi puhunut teille tästä mitään, ellette te olisi uskonut salaisuuksianne minulle."

Beauchêne oli kuunnellut yhä kasvavalla vihalla ja oli kasvoiltaan tulipunainen. Hän oli tukehtumaisillaan ja pani kätensä nyrkkiin, aivankuin olisi tahtonut särkeä kaikki, mitä eteen sattui. Mutta sitten oli hän tulevinaan äärettömän hausalle päälle, ja purskahti halveksivaan nauruun, joka tuntui kuitenkin teeskennellyltä.

"Mutta, rakas ystävänä, tähän on hyvin yksinkertaisesti kiristysyritys! Mikä tyhmä juttu tämä on, johon te nyt olette sekaantunut? Minä en todellakaan olisi uskonut, että te olette niin lapsellinen, ja teidät on narrattu näyttämään tosin hyvin kaunista osaa. Vai niin, äiti ja vieläpä pikkusiskotkin lähtevät minua vastaan sotaretkelle? Se on enemmän kuin naurettavaa. Ja he ovat luonnollisesti pyytäneet teitä ilmoittamaan minulle ultimaattuminsa? Minun täytyy tunnustaa lapsi, muuten hankkivat he minulle mieliharmia. Oh, se on todellakin suurenmoista!"

Hän käveli edestakaisin, nauroi ja puhui kovalla äänellä, mutta todellisuudessa oli hän hyvin suuttunut ja häpeissään siitä, että niin naurettava onnettomuus voi sattua hänelle, joka oli niin viisas ja varovainen. Äkkiä seisahtui hän ja tarttui Mathieun takinkaulukseen.

"Se on huonoa pilaa! Sanokaa minulle te, joka yleensä ette ole tyhmä, tunnustaisitteko te itsenne isäksi? Tyttö, jolla viime vuonna oli eräs kapakkapalvelija rakastajana ja joka sen jälkeen on varmaankin ollut yhdessä ja toisessa seikkailussa. Minähän otin hänen kadulta ... sieltä löytää sadottain sellaisia tyttöjä."

Kun Mathieu tahtoi keskeyttää hänet ja lausua vakaumuksensa, että tyttöparka ei ollut valehdellut, ei Beauchêne antanut hänelle suunvuoroa.

"Ei, ei, olkaa hiljaa ja kuunnelkaa minua! Minä olen varma – te ymmärrätte, *varma* – siitä, että olen noudattanut kaikkia varovaisuuskeinoja. Ja sellaisissa minä olen koko mestari. Se olisi todellakin onnettomuus, jos minä onnistuisin välttämään kaikki tuollaiset onnettomuudet vaimoni suhteen, ja olisin nyt yhdessä rakastajattareni kanssa käyttäytynyt kuin kokematon poika. Kunniani kautta, tuo pieni maailman kansalainen saa etsiä muualta isää itselleen."

Hän ei näyttänyt kuitenkaan olevan järkähtämättömän varma, sillä hän alkoi laajaperäisesti laskea aikaa. Hän sekaantui ja puhui ristiin. Lapsi ei missään tapauksessa ollut voinut tulla siitetyksi ensi iltana, kun hän oli uskonut Mathieulle salaisuutensa Caumartinkadun kulmassa, ennenkuin hän meni tapaamaan naistaan. Mutta hän oli sen jälkeen tavannut Norinen usein, kolme neljä kuukautta oli hän ollut vimmatusti rakastunut häneen, aina siihen asti, kun hän huomasi, että Norine oli raskaana, jolloin hän alkoi kyllästyä ja alkoi tuntea, että Norine oli menettänyt purjeensa ja mastonsa ja tullut sietämättömäksi; ehkä oli Beauchênellä myös kiire rikkomaan välinsä hänen kanssaan päästäkseen kaikesta vastuunalaisuudesta. Ja nyt ei hän enää voinut ymmärtääkään sitä, että hän koskaan olisi pitänyt Norinesta.

Tuo turhamainen ja isäntävaltaansa käyttävä työnantaja ilmaisi luonteensa seuraavalla omaatuntoa vailla olevaa miestä todistavalla lauseella:

"Huvitteluinen työläisnaisen kanssa ... se olkoon luvallista, vaikka sekin jo on tyhmyyttä; mutta siittää lapsi hänen kanssaan, ei, se on liiaksi hullumaista, ja silloin kadottaisivat he kaikki kunnioituksen minua kohtaan, ja se olisi kaunista, se!"

Hän oli kuitenkin lopettanut kiivaat vakuutuksensa, ja levotonna siitä, että Mathieu vaikeni odotellen, että hänen ensi kiivautensa menisi ohitse voidakseen sitten sitä voimakkaammin puhua Norinen puolesta, heittäytyi hän tuoliin ähkyyen ja murahdellen.

"Muuten, jos se olisikin totta ... niin, minä tunnustan, että olen käyttäytynyt varomattomasti, kun tulee iloisilta päivällisiltä, niin ei sitä aina niin tarkalleen tiedä, mitä tekee. Mutta ei siinä ole tarpeeksi aihetta siihen, että tuo kevytmielinen likka nyt tyrkyttää minulle lastaan. Lastaan! Se on hänen oma asiansa, sellainen kuuluu ammatin vaarallisuuksiin. Kuka minulle takaa sen, ett'ei hänellä samaan aikaan ollut kaksi tai kolme rakastajaa viikossa? Mitenkä tuollaista sekavaa vyyhteä voi millään tavalla selvittää? Hän ei varmaan itsekään tiedä, keltä hän on saanut tuon kauniin lahjan. Kun minä, hyväntahtoinen hupsu, olin silloin hänen käsissään ja hänellä on aihetta sekoittaa minut asiaan, sommittelee hän tuollaisen pikku historian. Rikas mies, isäntä, joka pelkää häväistysjuttuja, hänet voi oikein kyniä. Rahan kiristystä, ystäväni, ei mitään muuta!"

Syntyi hiljaisuus. Mathieu oli nyt vuorostaan alkanut kävellä edestakaisin konttoorissa, jossa suuri kakluuni levitti paljon lämpöä. Hän ajatteli vielä, ennenkuin sanoi mitään. Tärisevän lattian alta kuului työskentelevän tehtaan keskeymätön jyminä. Vihdoin sanoi hän sanottavansa yksinkertaisesti ja suoraan. Hän oli vakuutettuna siitä, että Norine ei valehdellut, ja inhoittavan julmaa oli olla antamatta tyttöparalle apua. Ja vaikka lapsi ei olisikaan Beauchênen, oli Norine kuitenkin ollut hänen rakastajattarensa, eikä Beauchêne voi kieltäytyä auttamasta häntä nyt, kun hän oli niin hylätyssä ja surullisessa tilassa.

"Te olette olevinanne pahempi kuin olette. Minä olen vakuutettu siitä, että te ajattelette asiaa ja teette, mitä tehtävä on. Tuhannen vietävä, sellaisen gentlemannin kuin te täytynee kai käyttäytyä kunniakkaasti!"

"Mutta jos minä teen jotakin hänen hyväkseen", huudahti Beauchêne, "silloin kaikki ihmiset sanovat, että lapsi on minun. Silloin vasta minä saan mieliharmia."

Taaskin syntyi hiljaisuus; kuului ainoastaan viheltävä höyryputken ääni tehtaan takaosasta, kun sitä myöten päästettiin höyryä ulos. Hieman aprikoittuaan jatkoi Beauchêne:

"Uhkaako hän nostaa melua? Hetken aikaa minä jo pelkäsin, että hän menee juoruamaan vaimolleni. Se olisi saakelin kiusallista!"

Mathieu esti hymynsä. Hän ymmärsi voittaneensa pelin:

"Niin, sellaista ei voi tarkoin tietää. Ilkeämielinen hän ei ole. Mutta kun nainen ahdistetaan äärimmäisyyksiin asti, on hän valmis tekemään mitä suurimpia tuhmuuksia. Muuten ei hän ole ollenkaan esittänyt mitään vaatimuksia, hän ei edes sanonut minulle, mitä hän toivoi, vaan ainoastaan sen, ett'ei hän voi jäädä seisomaan paljaan taivaan alle tällaisessa ilmassa, koska isä on ajanut hänet pois kotoa. Jos te tahdotte kuulla minun neuvoani, niin pitäisi hän minun mielestäni viedä jo huomenna asumaan jonkun kättilön luokse. Hänellä on seitsemäs kuukausi, hänen puolestaan pitäisi siis maksaa neljän tai viiden kuukauden vuokra, viisisataa frankia pyöreissä luvuissa. Se olisi hyvin kunniallisesti tehty."

Beauchêne nousi nopeasti ja meni ikkunan luokse; sitten tuli hän takaisin.

"Minä en ole kovasydäminen – te tunnette minut, eikö totta? – ja nuo viisisataa frankia ei tee minua keppikerjäläiseksi. Kun minä suutuin, tapahtui se siitä syystä, että pelkkä ajatuskin, että minua petetään, sai minun vimmoihini. Mutta kun on kysymyksessä laupeudentyö, niin ... Herra Jumala, tehkää vaan, niinkuin tahdotte. Mutta yhdellä ehdolla: Minä en sekaannu mihinkään, minä en edes tahdo tietää, miten te olette sen asian järjestänyt. Valitkaa kättilö, viekää nainen asumaan, minne tahdotte, minä maksan laskut. Ja siitä asiasta ei nyt sitten puhuta enää mitään."

Hän huokasi pitkään helpotuksesta, hän oli pelännyt tätä ikävää asiaa, joka oli kiusannut häntä enemmän kuin hän tahtoo tunnustaakaan. Ja hän tuli taas olosuhteitten herraksi ja itseensä tyytyväiseksi, mieheksi, joka on varma siitä, että hän suoriutuu voittajana kaikista elämän taisteluista. Hän laski jo leikkiäkin: hän ei ollenkaan ollut vihoissaan tuohon Norineen, hän ei koskaan ennen ollut nähnyt tyttöä, jolla oli niin silkinhieno iho kuin hänellä, oikea ruusunpippu; Norine oli tehnyt kaikkein pahimmin itseään kohtaan, sillä tuo lapsi oli jo turmellut hänen ihonsa, tehnyt hänen sellaiseksi, että häntä oli mahdoton tuntea. Sitten tahtoi hän todistaa, että tuo juttu ei ollut järkäyttänyt hänen tasapainoaan: hän keskusteli koneenpiirustuksesta, josta hän oli tahtonut pyytää selvitystä, hän osoitti terävää käsityskykyä omissa asioissaan.

Hän meni tiehensä, mutta palasi takaisin ja lausui puoleksi avoimesta ovesta:

"Älkää millään muotoa unohtako minun ehtoani. Minä en edes tahdo tietää, saako hän lapsen. Tehkää sen kanssa mitä tahdotte, mutta älkää koskaan puhuko minulle siitä mitään."

Samana iltana syntyi kauhea hämminki Beauchênen kotona. Juuri kuin ajottiin mennä pöytään, kaatui pikku Maurice pyörtyneenä lattialle. Pyörtymyskohtaus kesti neljänneksen tuntia, ja pelästyneet vanhemmat huusivat kilpaa, riitelivät ja syyttelivät toisiaan siitä, että poika oli pakoitettu aamulla menemään ulos ankaraan kylmyyteen; hän oli varmaankin vilustunut tuolla hassumaisella kävelyretkellä, ainakin sanoivat he niin viihdyttäkseen levottomuuttaan. Constance, joka piti poikaa sylissään, luuli hänen kuolevan. Ensi kerran tuli hänen mieleensä tuo kauhea ajatus. Se leikkasi hänen äidinsydäntään. Mutta myöskin hänessä asuva kunnianhimoinen nainen, joka uneksi omaisuuden kasvamisesta kymmenkertaiseksi tämän pojan kautta, kärsi hirveästi. Jos hän menettäisi Mauricen, ei hänellä olisi yhtään lasta. Ja miksi ei hänellä ole toista tämän lisäksi? Mikä se sellainen järjetön itsepäisyys oli, ett'ei ole tahdottu toista lisäksi? Katumus iski salamana häneen. Mutta Maurice heräsi nyt tajuntaansa, hän söikin erinomaisen hyvällä ruokahalulla. Beauchêne kohotti heti olkapäitään ja laski leikkiä naisten käsittämättömästä pelokkaisuudesta.

Ja sitä seuraavina päivinä ei Constancekaan enää ajatellut, mitä oli tapahtunut.

IV

Kun Mathieun seuraavana päivänä piti ryhtyä arkaluontoiseen tehtäväänsä, muisti hän ne molemmat kättilöt, joitten nimen kamarineiti Céleste oli maininnut aamiaisen aikana Séguinin luona. Aluksi hän ei välittänyt rouva Rouchesta, josta tuo tyttö oli niin omituisin sanoin maininnut – hän oli niin "palvelukseen halukas" ja teki "vilauksessa" tehtävänsä. Mutta hän tahtoi saada tietoja rouva Bourdieusta, kättilöstä, joka oli vuokrannut kokonaisen pienen talon Miromesnilkadun varrelta ja otti vastaan täysihoitolaisia. Hän oli muistavinaan, että tämä jälkimäinen oli auttanut rouva Morangea Reinen syntyessä, ja tästä sai hän sen ajatuksen, että hän kyselee ensin Morangelta.

Morange istui jo konttoorissaan työpöytänsä ääressä ja näkyi ujustuvan jo ensi kysymyksestä.

"Niin, se oli eräs ystävätär, joka neuvoi vaimolleni rouva Bourdieun. Mutta minkätähden te sitä kysytte?"

Hän katseli Mathieutä levottomasti, aivankuin nimi Bourdieu olisi kuin salama iskenyt hänen muitten ajatustensa joukkoon. Vai levittikö se ehkä äkkinäistä valoa erääseen kiusoittavaan ajatukseen, josta ei vielä oltu tehty lopullista päätöstä? Morange istui hetken kalpeana ja vapisevin huulin.

Sitten pääsi häneltä vastahakoisesti tunnustus, kun hän ensin oli muutamista Mathieun sanoista ymmärtänyt, että asia koski Norinea.

"Minun vaimoni puhui juuri aamulla rouva Bourdieusta. Minä tuskin tiedän, kuinka se tuli puheeksi. Siitä on kauvan, kuten tiedätte, emmekä me voi antaa mitään varmoja tietoja. Mutta hän suoritti tehtävänsä erittäin hyvin, ja nyt luulen minä, että häntä pidetään hyvinkin taitavana. Kuulustelkaa vaan häntä, minä luulen, että hän on sopiva henkilö."

Mathieu seurasi tätä neuvoa. Mutta kun hän sai kuulla, että täysihoido rouva Bourdieun luona oli kallis, voitti hän vastenmielisyytensä ja meni ensin Rocherkadun varrelle saadakseen suoranaisia tietoja rouva Rouchesta. Jo talon ulkonäkökin pelotti häntä: musta vanhanaikuinen talo siinä paikassa, jossa katu kallistuu jyrkkää mäkeä alas, pimeä ja haiseva porttikäytävä, joka vei pieneen pihaan, minkä puolella oli kättilön likainen, pieni huoneusto. Sieltä haaskahti nenään kloakki-ilma ja rikoksellisuus. Portin päällä oli keltainen kyltti, jossa oli rouva Rouchen nimi.

Kun Mathieu soitti, vei eräs palvelijatar, jolla oli likainen esiliina, hänet pieneen vierashuoneeseen, jonka ilma oli myrkyttynyt keittiön hajusta, ja täällä otti hänet vastaan kolmenkymmenenviiden tai kuuden vuotias nainen, mustiin puettu, laiha olento, jolla oli lyijynharmaa iho, ohuet, värittömät hiukset ja suuri nenä, joka otti suuren tilan kasvoissa. Pitkäveteinen, hiljennetty puhetapa, varovaiset, kissamaiset liikkeet, ainainen hapan hymy saivat aikaan sen vaikutuksen, että hän oli pelättävä nainen joka voi peukaloaan äänettömästi painamalla passittaa vielä syntymättömän ihmisen pois tästä maailmasta. Hän sanoi muuten itse, että hän ottaa vastaan sellaisia hoitolaisia, joilla on jälellä kahdeksan päivää synnytykseen, sillä hänen taloutensa oli järjestetty siihen tarkoitukseen, ja tuo lopetti kaikki keskustelut. Mathieu pakeni pois tuntien inhoa ja ahdistusta.

Se pieni kolmikerroksinen talo, jossa rouva Bourdieun liike oli, La Boëtien ja de Penthièvrekatujen kulmassa, näytti ainakin hauskalta valkoisine musliiniverhoineen ikkunoissa. Hieno osoitekilpi ilmoitti, että siellä asui ensi luokan kättilö, ja naisia otettiin täysihoidtoon. Alakerrassa oleva myymälä oli eräällä rohdoskauppiaalla, jonka tuoksuavat yrttiniput levittivät lemuaan käytävään. Ovi kadun puolelle oli aina sulettu, kuten yksityisasunnoissa, ja komea käytävä vei hyvin suurelle pihalle, jota ympäröitsivät korkeat kasarmimuurit. Siellä oli hyvin hauskaa, ja erityisesti huomautettiin, että rumpujen ja torvien äänet kuuluivat tukahutettuina seinäin läpitse, niin ett'ei niistä ollut haittaa.

Ensi kerroksessa, jonka käytävä jakoi kahtia, oli sali, rouva Bourdieun työhuone ja makuuhuone, yhteinen ruokasali ja keittiö. Toisessa ja kolmannessa kerroksessa olivat hoidokkaiden huoneet, kaikkiaan kaksitoista, toisissa kolme ja neljä vuodetta, toisissa taas ainoastaan yksi, mutta silloin olivat ne luonnollisesti kalliimmat. Siellä vallitsi rouva Bourdieu, kahdenkymmentävuotias, kaunis tummaverinen nainen, hieman lyhyt ja paksu, mutta hänellä oli iloiset kasvot, jotka paljon edistivät hänen laitoksensa hyvää nimeä. Väitettiin kyllä, ett'ei olisi tarvinnut paljoakaan etsiä nurkista, kun jo olisi löytynyt jotakin, mutta ne olivat varmaankin kadehtijat, jotka noin puhuivat. Liian likaisia juttuja ei hänestä vielä ollut kiertämässä. Vaivashoito lähetti hänelle lapsivuodenaisia, kun ei ollut tilaa sairashuoneissa. Ja se tuntui olevan varma takuu laitoksen kunniallisuudesta; ja sinne oli saapunut myöskin paljon arvossa pidettyjä ja hienoja potilaita.

Mathieun täytyi tinkiä, sillä rouva Bourdieu pyysi alussa kaksisataa frankia kuukaudessa, ja kun hän yhä piti puoliaan oli rouva suuttumaisillaan ja puhui ylpeällä äänellä, vaikka hän muuten oli hyvin hyväluontoinen.

"Mitenkä tuo riittäisi? Kukaan meistä ei kokoa itselleen omaisuutta. Meidän täytyy käydä kaksi vuotta lapsenpäästölaitoksessa saadaksemme diplomin, ja se maksaa meille tuhannen frankia vuodessa. Ja kalliiksi tulee tällaisen liikkeen perustaminen, ja täytyy oikein nähdä nälkää, ennenkuin ennättää saada potilaita, ja tästä syystä joutuu niin moni meistä turmioon. Ja vielä sittenkin, kun on onnistunut – Jumala tietäköön, millaisilla ponnistuksilla – saattaa sellainen liike kuin minun aina mieliharmeja; ei koskaan lepoa, ainainen vastuunalaisuus, uhkauksia pienimmästäkin varomattomuudesta, pienimmästäkin erehdyksestä leikkauksissa tai koneitten käyttämisessä. Sen lisäksi poliisin vakoilut, tarkastajain odottamattomat käynnit, ääretön joukko varovaisuuskeinoja, joita täytyy ottaa huomioon ja joita te ette edes aavistakaan."

Hän ei voinut olla hymyilemättä, kun Mathieu liikkeellä antoi ymmärtää, että hän tunsi nuo kaikki ja että kättilöt pelkäsivät aina poliisia.

"Ei, luonnollisesti, kaikki asiathan pitää olla järjestyksessä. Mutta tänne tulkoot he mielellään, he eivät koskaan löydä minua luvattomissa hommissa. Kolmestakymmenestä vuoteestani on minulla aina enemmän kuin viisikolmatta kaikkein kansanluokkain naisten hallussa. Kun he vaan alistuvat järjestyssääntöihin ja maksavat hoidostaan, en minä edes kysy, mistä he tulevat. Ei nimeä eikä osoitetta, ammattisalaisuus kieltää minun ilmaisemasta sellaistaakaan, mitä sattumalta olen huomannut. He ovat vapaat, heidän ei tarvitse pelätä mitään, ja jos me sovimme siitä naisesta, josta te puhutte, tarvitsee teidän ainoastaan tuoda hän tänne määrättynä päivänä, ja hän löytää minun luonani varmimman ja terveellisimmän pakopaikan."

Конец ознакомительного фрагмента.

Текст предоставлен ООО «ЛитРес».

Прочитайте эту книгу целиком, [купив полную легальную версию](#) на ЛитРес.

Безопасно оплатить книгу можно банковской картой Visa, MasterCard, Maestro, со счета мобильного телефона, с платежного терминала, в салоне МТС или Связной, через PayPal, WebMoney, Яндекс.Деньги, QIWI Кошелек, бонусными картами или другим удобным Вам способом.